

II. Teil.

Urkunden und Akten.

Erste Periode (1549—1563).

Nr. 1.

Lektionsplan für 1550 (T. I, S. 14).

Institutum et ratio doctrinae, quae traditur hoc anno 1550 in collegio S. Hieronymi, Dilingae erecto a Reverendissimo Domino D. Othone, Cardinale et Episcopo Augustano.

Quoniam huius tantae Germaniae calamitatis praecipua causa existit inopia sanae doctrinae ac Doctorum et piorum populi pastorum raritas: ad occurrendum tam gravi malo voluit Reverendissimus Dominus, et vi officii sui et desiderio salutis Germaniae impulsus, Dilingae erigere clericorum studiosorum collegium, ubi aliquamdiu in studio saniorum litterarum et verae pietatis enutriti, possent post populum Dei aut famelicum pascere aut malis cibis corruptum purgare et bene alere. Quod ut commodius fieret, decrevit Reverendissimus Dominus, usus consilio Doctorum et piorum virorum, non solum idoneos Doctores et studiosos discipulos, quos alat, seligere, sed ipsarum etiam disciplinarum, quae tradendae essent, studia discernere, ne scilicet Grammatica cum Logicis aut Philosophicis aut etiam Theologicis inepte confunderentur, aut haec contra cum illis. Id enim non tantum nutrit ac fovet studiosorum incitiam, sed eos etiam saepe in absurdos errores conicit. Hoc ergo consilio ductus, instituit Reverendissimus tres magistros in Grammaticis, unum in Logicis et Philosophicis et duos in Theologicis.

Ex Grammaticis unus docet tyrones declinare, coniugare, Syntaxin et reliqua, quae ad praecepta Grammaticae spectant; ac in necessariis diligenter discipulos exercet, breviter percurrens minus utilia et summa facilitate sine ullo taedio eos promovere ac ad alios magistros cito mittere studens. Hic laborat mane quidem ab octava ad decimam usque, vesperi vero a tertia ad quintam usque. Porro hic idem magister duobus diebus in hebdomada paulo post prandium cantare docet studiosos per dimidium horae.

Alter magister interpretatur ab octava ad decimam usque Ciceronis epistolas et Vergilii Aeneida, verborum vires docte explicans et figuras ac lumina orationis diligenter notans; ac semel in hebdomada sedulo requirit a discipulis rationem eorum, quae audierunt.

Tertius magister interpretatur a prandio a tertia ad quintam usque Rhetorica Ciceronis; atque eius artis praecepta simpliciter et aperte de-

clarata exemplis ex Cicerone desumptis illustrat et ea quasi imprimit auditorum animis, secundum quae post summa vigilantia ac studio exercet discipulos nunc in epistolis, nunc in declamationibus, nunc in aliis variis compositionum generibus.

Hoc anno in Logicis et Philosophicis non est habitus ullus magister, tum quia Theologiae auditores iam iis disciplinis instructi erant, tum etiam quia alii studiosi non satis adhuc idonei ad ea studia iudicati sunt. Sed Christo duce habebitur statim initio anni sequentis, qui, omnibus inutilibus et spinosis resectis, solum tradet utilia et necessaria futuro Theologo.

In Theologicis duo sunt et doctrina et pietate insignes viri, quorum unus mane a septima ad octavam usque sacras litteras interpretatur magna cum pietate et doctrina, ex sanctis patribus collecta, suosque discipulos post a prandio a prima ad secundam usque exercet utilibus et modestis collationibus eorum, quae mane audierunt. Hic porro Doctor suae interpretationis initium sumpsit ab epistolis Pauli ad Timotheum et Titum ac a libris S. Augustini de Doctrina Christiana; quia in illis videatur Paulus declarare non solum quid Doctores Theologi docere, sed quid etiam potissimum discipuli in studio sacrae doctrinae attendere debeant, in his vero Augustinus optime praeparet sacrarum litterarum studiosos ad dignam earum tractationem. Mox autem post Quadragesimam pari cura et pietate explicaturus est Evangelicam historiam.

Alter vero Doctor Theologus vesperi a tertia ad quartam usque simili studio ac vigilantia interpretatur secundum librum Magistri sententiarum, abstinens omnino ab inutilibus quaestionibus, quae aedificationem Dei non praestant, ut inquit Paulus, atque utilia et necessaria aperte et erudite explicans ac ea testimonio sacrae scripturae et sanctorum patrum auctoritate confirmans. Hic etiam audit suos discipulos cum modestia et candore animi conferentes, quae audierunt.

Praeterea decimo quinto quoque die publice praesentibus Doctoribus Theologis habentur disputationes Theologicae non clamoribus contentiosis et inutilibus quaestionibus agitatae, sed ingenua et pia moderatione tractatae; ubi veritas Catholicae et sanae doctrinae modeste inquiritur et sic inventa vehementius amatur et animis auditorum altius infixam manet.

Postremo ad hanc de studiosorum studiis recte dirigendis commemoratam diligentiam accedit vigilantissima cura in formandis eorum moribus ad pietatem atque ad eam vitam, cuius exemplo pastores boni et ecclesiastici gregem sibi commissum pascere debent: tum quotidie attenta animorum reverentia sacrum audiendo, breves quasdam et selectas preces recitando et denique in omnibus modeste et sobrie se gerendo; tum etiam statutis quibusdam diebus nunc pias et eruditas conciones, nunc catholicas et sanctas Catechismi instructiones ex ore Doctorum Theologorum animis excipiendo. Quae sane morum institutio etiam si sola hic fuisset, maximum tamen inde consequitur fructum, favente nobis Domino nostro Jesu Christo, facile speraremus.

Nr. 2.

Lektionsplan für 1551 (T. I, S. 15).

Ratio et ordo doctrinae, quae tradetur ab Octobri anni 1551 usque ad eundem mensem sequentis anni in Collegio Divi Hieronymi Dilingae erecto, per Reverendissimum Dominum, D. Othonem Romanae Ecclesiae Tituli S. Sabinae Cardinalem et Episcopum Augustanum.

Studii Theologici Ordo.

In Theologia sunt duo et pietate et doctrina insignes Professores, quorum alter, ante meridiem, finita iam historia Evangelica, summa diligentia interpretabitur prima Geneseos capita de mundi opificio, adiunctis ex secundo Sententiarum eiusdem argumenti distinctionibus. Postea aliquot Danielis visiones, cum praelibatione quadam historiarum sacrarum simul veriolem temporum supputationem ostensurus, idque ex probatissimis quibusque et orthodoxis auctoribus. Alter vero post meridiem primi Sententiarum mysteria, omissis inutilibus quaestionibus, fideliter exponit, sacrarum litterarum testimonio et sanctorum Patrum auctoritate sua comprobaturus. Deinde quod reliquum erit temporis, Paulinis Epistolis explicandis impendet. Hi quoque singulis diebus una hora modeste suam cum auditoribus lectionem repetent et audita exigent ac dubiis propositis satisficient. Insuper sexta quaque feria vicissim de auditis lectionibus publicam et ingenuam cum summa modestia et gravitate disputationem instituent.

Quo vero Ecclesiae, pastorum penuria laboranti et multis, qui vel per aetatem vel per ingenium non possunt tam diu studiis vacare, subveniatur, tradentur seorsim quam brevissime, quae ad pastorem curam et praecipue Sacramentorum dispensationem conducere et sufficere videbuntur.

Philosophiae et imprimis Physicae tradendae ratio.

Duo Magistri eosdem, quos praecedenti anno in Dialecticis exercuerunt, docebunt universam Aristotelis Physicam, hoc modo partiti onus, ut unus ante meridiem duabus horis praelegat octo libros Physicorum cum libris de generatione et de anima cum aliis opusculis, videlicet de somno et vigilia etc. Alter vero post meridiem duabus itidem horis libros de coelo cum libello de sphaera et libros meteororum.

Dialecticae.

Omnes Aristotelis de Dialectica libros duo alii Magistri hoc modo explicandos suscipient, ut unus ante meridiem duabus horis enarret universalis Porphyrii, praedicamenta Aristotelis cum libris peri hermenias et analyticorum. Alter vero post meridiem binis etiam horis reliquos libros, Topicorum nimirum et Elenchorum; atque hi resectis spinosis et inutilibus ea dumtaxat pure tradent, quae utilia et necessaria sint iis, qui in superioribus disciplinis cum fructu versari velint.

Ad haec quatuor isti Philosophiae Professores ex ordine secunda feria et sabbato cuiusque septimanae praeter domestica Philosophiae exercitia proponunt quaestionem logicam et physicam publice coram suis et Theologiae auditoribus duabus horis discutiendam, ea tamen modestia, ut hac exercitatione discipuli ingenium acuunt promptiusque et aliarum, potissimum sacrae doctrinae capacius reddant, non autem ut discant vanas victorias quaerere aut magnis clamoribus aut de verbis anxie contendere.

Grammaticae Institutionis modus.

Primae classis Grammaticorum duo etiam sunt Magistri, quorum alter una hora diligenter suis tradet Syntaxeos praecepta, secunda vero hora Vergilium aut Horatium praeleget. Alter vero similiter una hora suos etymologiae regulas docebit, altera autem hora Ciceronem explicabit. Postea vero quaedam communia et brevia Rhetorices praecepta dilucide tradet. Dabunt quoque hi operam, ut suos auditores declamationibus, epistolis et thematum explicatione aliisque id genus scriptis sedulo exerceant.

Secundae quoque classis Grammatici duos alios Praeceptores habebunt, quorum unus duabus ante prandium horis docebit eos declinandi praecepta et genera nominum aliaque huc spectantia cum vocabulorum significationibus. Alter vero duabus etiam horis post prandium idem in verbis praestabit. Ambo quoque hi diligenter agent, ut omnes Latine loqui assuescant, atque ad hoc suis praelegent generales quasdam et faciles Syntaxeos regulas, ac tandem idoneum aliquem auctorem, ut Catonem, fabellas Aesopi aut colloquia etc. et brevibus quibusdam sententiis Latine reddendis exercebunt.

Porro infimae classis Praeceptores duabus etiam ante et post prandium horis magno studio tyronibus suis inculcabunt communes declinandi et coniugandi formulas aliaque Grammatices prima rudimenta, cum ex Donato, tum ex aliis.

Denique ut paucis summam rei complectar, hoc unum erit omnium Magistrorum studium, ut, quoad fieri potest, brevissimo tempore suos promoveant et ad superiores classes transmittant. Verum ne sine delectu et passim omnes ad superiores lectiones admittantur cum maximo studiorum suorum dispendio, et quia non omnibus aequae docile contigit ingenium neque idem omnibus est studendi desiderium neque omnes huc confluentes aequae feliciter instituti sunt, quos iniquum esset aequali tempore in inferioribus detinere, ideo sexto mense fiet examen assignato cuique pro eruditione sua ordine.

Postremo ad hanc de studiosis recte instituendis diligentiam accedet vigilantissima cura in formandis eorum moribus ad pietatem atque ad eam vitam, cuius exemplo, si ad Ecclesiastici gregis curam vocentur, subditis praelucere possint. Tum quotidie attenta animi reverentia sacrum audiendo, breves et selectas preces recitando, tum etiam Dominicis et festis diebus pias et doctas conciones, Catholicas quoque et sanctas catechismi institutiones ex doctis Theologis audiendo, adeo ut vel ex sola hac morum forma-

tione non dubitaremus, favente Domino nostro Jesu Christo, plurimum fructus consecuturum in Ecclesiae aedificationem et restitutionem, quae summa huius instituti et piissimi Principis intentio est. Qui etiam, ut haec rectius fierent, ex multis iisque celeberrimis Academiis integerrimos et doctissimos viros evocavit.

Nr. 3.

Papst Julius III. erhebt das Kollegium des hl. Hieronymus zu einer Universität unter Verleihung der üblichen Privilegien (T. I, S. 22).

1551 April 6. Rom.

Julius Episcopus, Servus Servorum Dei. Ad futuram rei memoriam. Copiosus in misericordia Dominus et in cunctis gloriosus operibus, a quo omnia dona defluunt, ad hoc nobis licet immeritis suae sponsae universalis Ecclesiae regimen committere et nostrae debilitati iugum apostolicae servitutis imponere voluit, ut tanquam de summo vertice montis ad infima reflectentes intuitum, quid pro huiusmodi illustranda Ecclesia ad fidei orthodoxae propagationem conferat quidve statui fidelium quorumlibet conveniat, attentius prospiciamus, et ut, cuiuslibet a fidelibus ipsis profligatis ignerantiae tenebris, illi per donum sapientiae, in via mandatorum Domini conservari debeant, attendentes, eos ad quaerendum literarum studia, per quae militantis Ecclesiae respublica geritur, divini nominis ac eiusdem fidei cultus pro- tenditur omnisque humanae prosperitatis conditio augetur, nostrae sollicitudinis ope apostolicisque favoribus propensius excitemus, prout pia praelatorum praesertim fratrum nostrorum sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, quos in partem laborum evocavit Altissimus, vota exposcunt et nos locorum et temporum qualitate pensata conspicimus in Domino salubriter expedire. Sane sicut dilectus filius noster Otho tituli sanctae Sabinae presbyter Cardinalis, Augustanus nuncupatus, qui Ecclesiae Augustensis Provinciae Moguntinae ex dispensatione apostolica praesse dinoscitur, nobis nuper exposuit: cum fere tota Germania iam per triginta annos continuos et ad haec usque tempora calamitatibus et pestiferis haeresibus oppressa et involuta extiterit, et propterea si unum generale studium diversarum artium et scientiarum catholicarum, ad pueros et alias personas inibi bonis moribus, virtutibus et huiusmodi scientiis ornandos et imbuendos, in oppido Dilingae Augustensis Dioecesis sub invocatione sancti Hieronymi erigeretur et institueretur, profecto huic morbo in tota fere Germania huiusmodi, ut praefertur vigenti, ulterius ne serperet, non parum occurreretur, et fides orthodoxa inibi cresceret et augetur ac manuteneretur. Quare praefatus Otho Cardinalis nobis humiliter supplicavit, ut in dicto oppido Universitatem studii generalis in quibusvis liberalibus disciplinis et licitis facultatibus ad instar Bononiensis et Parisiensis ac aliarum tam Italiae et Galliae quam Germaniae Universitatum studiorum generalium erigere et instituere aliasque in praemissis opportune providere, de benignitate apostolica dignaremur.

Cardinalis
petitio
eiusque
causa.

Erectio
Universi-
tatis Di-
ling. ad
instar Bo-
non. Paris.
aliarum-
que in Ita-
lia, Gallia
et Germa-
nia Uni-
versita-
tum.

Nos igitur pium et laudabile praefati Othonis Cardinalis desiderium summopere commendantes, ac attendentes, quod ex literarum studio tam publica quam privata et tam spiritualia quam temporalia commoda proveniunt, huiusmodi supplicationibus inclinati, ad Dei omnipotentis laudem in eodem oppido Tillingae, Universitatem studii generalis sub dicta invocatione sancti Hieronymi, in quibusvis liberalibus disciplinis et licitis facultatibus ad instar Bononiensis et Parisiensis ac aliarum tam Italiae et Galliae quam Germaniae Universitatum studiorum huiusmodi auctoritate apostolica tenore praesentium erigimus et instituimus, ac illi sic erectae et institutae illiusque pro tempore existentibus rectori, magistris, doctoribus, lectoribus, praeceptoribus, scholaribus, bidellis, nunciis et aliis officialibus ac personis, nec non membris et subditis, quod omnibus et singulis privilegiis, indultis, libertatibus, immunitatibus, exemptionibus, favoribus, gratiis, praerogativis, honoribus et praeminentiis, Bononiensi et Parisiensi ac aliis Universitatibus praedictis illarumque pro tempore existentibus rectoribus, magistris, doctoribus, lectoribus, praeceptoribus, scholaribus, procuratoribus, bidellis, nunciis et aliis officialibus ac personis, nec non membris et subditis in genere tam apostolica quam alias rite imperiali et regia auctoritatibus, aut alias quomodolibet concessis seu legitime praescriptis, ac imposterum concedendis et praescribendis, ac quibus illae et illi utuntur, potiuntur et gaudent ac uti, potiri ac gaudere poterunt quomodolibet in futurum uti, potiri et gaudere, nec non qui in quavis alia Universitate disciplinis et facultatibus praedictis studere inceperint, studium suum in ea continuare, et qui in dicta sic erecta aut quavis alia Universitate per tempus debitum studuisse ac scientia et moribus idonei esse comperti fuerint, in artibus et philosophia ac theologia et iuribus nec non physica et medicina ac aliis disciplinis et facultatibus praedictis bacchalaribus etiam formati et licentiaturae ac laureae nec non doctoratus ac magisterii et quosvis alios solitos gradus a praefato Othone Cardinali et pro tempore existenti Ecclesiae Augustensis praesule seu administratore seu scientiarum, in quibus promovendi pro tempore studuerint, lectoribus aut aliis personis per eundem Othonem Cardinalem ad tempus vel in perpetuum deputandis et constituendis aliasque modo et forma per ipsum statuendis recipere et ipsorum graduum solita insignia sibi exhiberi facere, et postquam gradus huiusmodi receperint et illorum insignia eis ut praefertur exhibita fuerint, facultates, in quibus promoti fuerint, legere et interpretari ac in eis disputare, nec non quoscunque actus, gradui seu gradibus per eos receptis convenientes exercere, aliisque omnibus et singulis privilegiis, gratiis, favoribus, praerogativis et indultis, quibus alii in Bononiensi et Parisiensi ac aliis Universitatibus praedictis iuxta illarum constitutiones et mores ad gradus ipsos promoti de iure vel consuetudine aut alias utuntur, potiuntur et gaudent ac uti, potiri et gaudere poterunt, ut praefertur quomodolibet in futurum, uti, potiri et gaudere libere et licite valeant, in omnibus et per omnia perinde ac si gradus huiusmodi in Bononiensi et Parisiensi vel aliis Universitatibus praedictis iuxta illarum constitutiones et mores huiusmodi suscepissent.

Facultas
conferendi
gradus.

Nec non eidem Othoni Cardinali et pro tempore existenti Praesuli seu administratori dictae Ecclesiae Augustensis huiusmodi, quod pro salubri dictae sic erectae Universitatis directione et conservatione aut rectorum, magistrorum, doctorum, lectorum, praeceptorum, procuratorum, bidellorum, nunciorum et aliorum officialium Universitatis huiusmodi electione, nominatione, institutione et quavis alia provisione ac scholarium manutentione, quaecunque statuta et ordinationes, licita et honesta, ac sacris canonibus non contraria facere et edere ac pro rerum, temporum et personarum qualitate mutare, corrigere et reformare seu illa cassare et alia de novo providere ac super illorum observatione quascumque poenas imponere, quae postquam facta, edita, mutata, correctata et reformata seu de novo condita fuerint, eo ipso apostolica auctoritate praedicta confirmata et approbata esse censerent. Et iuxta eorum dispositionem, sublata quavis aliter iudicandi facultate, iudicari debere, ac quicquid secus super iis a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attemptari, irritum et inane decernimus. Nec non eidem Othoni Cardinali quod per se vel suum in spiritualibus in dicta Ecclesia Augustensi Vicarium generalem in ipsius Universitatis rectorum ac omnes et singulos magistros, doctores, lectores, praeceptores, scholares, procuratores, bidellos, nuncios et alios officiales ac personas et suppositos, tam saeculares quam quorumvis ordinum regulares, cuiuscunque status, gradus, ordinis, dignitatis et praecminentiae extiterint, etiam si exempti et sedi apostolicae immediate aut alteri praelato subiecti seu alienae Dioecesis fuerint, omnimodam tam civilem quam criminalem et mixtam iurisdictionem, in sibi subditos videlicet sua ordinaria, in exemptos vero seu alienae Dioecesis apostolica auctoritate praedicta exercere, visitare, reformare et corrigere ac errantes punire et castigare. Nec non ipsius Universitatis rectores, magistros, lectores, praeceptores, procuratores et alios officiales huiusmodi eligere seu eorum electiones aliis committere easque postquam factae fuerint, confirmare et approbare seu etiam aliis confirmandas et approbandas committere. Nec non quod tam ipse Otho Cardinalis quam lectores publici Universitatis huiusmodi, quos eis ut praefertur studuisse ac vita et moribus idoneos esse constiterit, ad gradus huiusmodi cum rigoroso examine ac forma et modo et sub conditionibus per ipsum Othonem Cardinalem statuendis promovere, ac quos ad doctoratus gradum promoverint, nec non dignitate et insigniis equestribus dignos esse iudicaverint ipse Otho Cardinalis et successores sui praefati tantum, milites seu equites auratos auctoritate et nomine nostris creare, constituere ac equestribus insigniis decorare omniaque militum ornamenta eis, ita quod omnibus privilegiis, exemptionibus, immunitatibus, honoribus, dignitatibus et praerogativis, quibus alii milites seu equites aurati a nobis creati utuntur, potiuntur et gaudent ac uti, potiri et gaudere poterunt quomodolibet in futurum, perinde ac si per nos creati fuissent, utantur, potiantur et gaudeant, concedere, omniaque et singula alia in praemissis et circa ea necessaria facere et exequi, ac ad ea omnia vices suas eidem moderno et pro tempore existenti suo in spiritualibus in dicta Ecclesia Augustensi vicario generali

Facultas
condendi
statuta et
mutandi.

Datur
Episcopo
eiusque
vicario iurisdictione
omnimoda
in omnes
academicos.

Item ius
eligendi.

Item Episcopo ius
creandi
equites
auratos.

committere. Nec non quod pro tempore existentes ipsius Universitatis
 rector, magistri, doctores, lectores, praeceptores et scholares praefati ad
 quinquennium in dicta Universitate residendo et literarum studio insistendo
 omnia et singula fructus, redditus et proventus, iura, obventiones et emolu-
 menta quorumcunque beneficiorum ecclesiasticorum cum cura et sine cura,
 saecularium et quorumvis ordinum regularium, quomodolibet qualificatorum
 ac de iure, statuto, consuetudine, fundatione, privilegio aut alias personalem
 residentiam et in synodis comparitionem requirentium, quae in quibusvis
 ecclesiis sive locis nunc forsitan respective obtinent et in futurum obtinebunt,
 cum ea integritate, quotidianis distributionibus duntaxat exceptis, cum qua
 illos perciperent, si in eisdem ecclesiis et locis personaliter residerent ac
 in synodis comparerent, percipere ac interim eisdem beneficiis per capel-
 lanos ad eorum nutum amovibiles, per eos respective pro tempore depu-
 tandos, in divinis deserviri ac curam animarum illis imminentem exerceri
 et ecclesiastica sacramenta illorum parochianis ministrari facere, dioecesa-
 norum locorum vel quorumvis aliorum, licentia desuper minime requisita,
 libere et licite possint et valeant, plenam et liberam auctoritate apostolica
 tenore praesentium concedimus facultatem. Quodque ad residendum interim
 in eisdem beneficiis aut illis personaliter deserviendum ac in synodis com-
 parendum minime teneantur, nec ad id ab eisdem locorum Ordinariis seu
 quibusvis aliis, inviti compelli aut coarctari nec propterea suis beneficiis
 privari possint, auctoritate et tenore praedictis de speciali gratia indul-
 gemus. Non obstantibus si in eisdem ecclesiis sive locis rector, magistri,
 doctores et alii praefati primam non fecerint residentiam personalem con-
 suetam et quibusvis aliis apostolicis, ac in provincialibus et synodalibus
 conciliis editis generalibus vel specialibus, constitutionibus et ordinationibus.
 Nec non eorumdem beneficiorum fundatione ac ecclesiarum, in quibus ipsa
 beneficia forsitan fuerint, iuramento, confirmatione apostolica, vel quavis
 firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus, privilegiis quoque,
 indultis et literis apostolicis sub quibuscunque tenoribus et formis ac cum
 quibusvis etiam derogatoriis derogatoriis aliisque efficacioribus et in-
 solitis clausulis irritantibus et aliis decretis quomodolibet etiam iteratis
 vicibus ac etiam motu proprio et ex certa scientia concessis, confirmatis
 et innovatis. Quibus omnibus illorum tenores, ac si de verbo ad verbum
 insererentur praesentibus, pro sufficienter expressis et insertis habentes,
 illis alias in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialiter et ex-
 presse derogamus, contrariis quibuscunque. Aut si eisdem locorum ordinariis
 ab eadem sit sede indultum vel imposterum indulgeri contingat, quod
 canonicos, rectores et personas ecclesiarum seu locorum suarum civitatum
 et dioecesis, etiam in dignitatibus, personatibus, administrationibus vel
 officii constitutas, per subtractionem proventuum beneficiorum suorum
 ecclesiasticorum aut alias compellere valeant ad residendum personaliter
 in eisdem. Seu si ordinariis praedictis et dilectis filiis ecclesiarum earundem
 capitulis vel quibusvis aliis communiter vel divisim ab eadem sit sede
 concessum vel imposterum concedi contingat, quod canonicis, rectoribus

Lis qui in
 hac academi-
 a docent
 vel stu-
 dent, con-
 ceditur
 privilegi-
 um perci-
 piendi
 fructus
 beneficio-
 rum in
 quinquen-
 nium.

Non ob-
 stante pri-
 ma resi-
 dentia
 nondum
 facta.

Clausulae
 derogato-
 riae.

et personis ecclesiarum seu locorum suarum civitatum et dioeces. praedictorum, etiam in dignitatibus, personatibus, administrationibus aut officiis huiusmodi constitutis et in illis non residentibus, vel qui in eis primam non fecerint residentiam personalem consuetam, fructus, redditus et proventus beneficiorum suorum ecclesiasticorum in absentia sua ministrare minime teneantur et ad id compelli non possint per literas apostolicas non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Et quibuslibet aliis privilegiis, indulgentiis et literis apostolicis generalibus vel specialibus, quorumcunque tenorum existant, per quae praesentibus non expressa vel totaliter non inserta effectus earum impediri valeat quomodolibet vel differri, et de quibus quorumcunque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris literis mentio specialis. Nulli etc. Datum Romae apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicae millesimo quingentesimo quinquagesimo primo, octavo Idus Aprilis, Pontificatus nostri anno secundo.

F. Gutierrez.

Orig. auf Perg. im Allg. Reichs-Archiv zu München (T. I, S. 22).

Nr. 4.

Kaiser Karl V. approbiert die Errichtung der Universität Dillingen und bestätigt deren Privilegien (T. I, S. 24).

1553 Juni 30. Brüssel.

Carolus quintus, divina favente clementia Romanorum Imperator Augustus ac Rex Germaniae, Hispaniarum, utriusque Siciliae, Hierusalem, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Insularum Balearium, Sardiniae, Fortunatarum et Indiarum ac terrae firmae, maris Oceani etc. Archidux Austriae, dux Burgundiae, Lothrici, Brabantiae, Lymburgiae, Luccemburgiae, Gheldriae, Wirtembergae etc. Comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis, Arthesiae et Burgundiae, Palatinus Hannoniae, Hollandiae, Zeelandiae, Ferreti, Kiburgi, Namurci et Zutphaniae, Landtgravius Alsatiae, Marchio Burgoviae et Sacri Rom. Imp. etc. Princeps Sueviae, Dominus Frisiae, Molinae, Salinarum, Tripolis et Michliniae etc.

Ad perpetuam rei memoriam recognoscimus et notum facimus tenere praesentium universis: Inter reliquis belli et pacis rationes, quibus Principum virtuti ad gloriam et immortalitatem aditus patet, nulla aut faciliior aut magis compendiaria via reperiri potest, quam si praeclara literarum studia, quibus et illorum fama fit perennior et rerum gestarum memoria ad omnem posteritatem emanat, auctoritate sua promovere, provehere, tueri et ornare studeant. Quod quidem maiores nostros praestantissimos quosque Romanorum imperatores, quorum vestigiis nos quoque omni cura insistere cupimus, diligenter animadvertisse ac religiose observasse constat, quibus non tam curae fuit, ut eorum imperia longè lateque paterent, quam ut liberalium artium Gymnasia amplissimis muneribus privilegiisque decorata florent. Cum igitur reverendissimus in Christo pater dominus Otho

Sanctae Romanae Ecclesiae tituli sanctae Sabinae presbyter Cardinalis ac Episcopus Augustanus, amicus Princeps et Consiliarius noster carissimus, non tam provehendarum liberalium artium quam veteris ac catholicae religionis nostrae instaurandae et conservandae studio et iusto zelo motus generale studium seu gymnasium in oppido Dilingae erexerit ac multis praestantibus in omni genere disciplinarum, praesertim vero in Theologia, viris instruxerit et in posterum plures alere et fovere constituerit: idque studium generale a sanctissimo in Christo patre domino Julio III. divina providentia sanctae Romanae ac universalis Ecclesiae Pontifice Maximo Domino nostro reverendissimo singularibus gratiis et privilegiis auctum et ornatum, et a nobis ex parte reverendissimi Cardinalis Augustani praedicti devote et sedulo petatum sit, ut huiusmodi generalis studii seu gymnasii in oppido Dilingensi erectionem nostra Caesarea auctoritate approbare, laudare ac non solum dicta privilegia per Beatitudinem summi Pontificis ipsi studio universali concessa confirmare, verum etiam ipsi quoque de Imperiali dignitate nostra de novo concedere et elargiri gratiose dignemur: Nos igitur praefati reverendissimi Cardinalis Augustani conatus non solum omni favore dignos, sed etiam summo studio iuvandos, confirmandos ac magis magisque accendendos existimantes, huiusmodi illius piis et iustis precibus benigniter annuendum duximus. Et propterea animo deliberato, ex certa nostra scientia, sano accedente consilio et de Imperiali potestatis nostrae plenitudine praedicti sanctissimi domini Julii III. Pontificis Maximi privilegia praefato Dilingensi gymnasio concessa, quorum tenor sequitur in haec verba: Julius Episcopus, servus servorum etc. Copiosus in misericordia Dominus etc.

In omnibus suis punctis, articulis, clausulis, sententiis et verborum expressionibus non solum confirmavimus, approbavimus, ratificavimus et autorizavimus, sed etiam de novo concessimus, indulgimus et elargiti sumus ac tenore praesentium confirmamus, approbamus, ratificamus, autorizamus et de novo concedimus, indulgemus et elargimur. Decernentes et praefata nostra Imperiali auctoritate statuentes ac volentes praeinserta privilegia omnia et singula in omnibus suis punctis, clausulis, articulis, sententiis et verborum expressionibus rata, grata, firma, valida et perpetua esse et censi ac ab omnibus inviolabiliter observari debere, tam in iudicio quam extra, suppletentes ex certa scientia omnes et quoscumque defectus tam iuris quam facti, omnesque solemnitates tam extrinsecas quam intrinsecas et formales, quae in praemissis intervenisse debuissent, seu dici possent debuisse intervenire. Non obstantibus in praemissis aliqua lege, constitutione, decreto, statuto, consuetudine caeterisque in contrarium facientibus quibuscumque. Quibus omnibus et singulis quatenus ob stare possent praesenti nostrae confirmationi, indulto et concessioni, pro hac vice duntaxat et ad effectum praesentium totaliter derogamus et derogatum esse volumus, etiamsi talia forent, de quibus specialis mentio in praesentibus fieri deberet. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostrae confirmationis, approbationis, ratificationis, concessionis, indulti, derogationis,

privilegii et gratiae paginam infringere aut ei quovis ausu temerario contraire. Si quis autem id attentare praesumpserit, praeter nostram et imperii sacram indignationem gravissimam poenam quinquaginta marcharum auri puri fisco seu aerario nostro, totidem parti laesae, toties quoties contrafecerit, irremissibiliter pendendam se noverit incurrisse. Harum testimonio literarum Sigilli nostri Caesarei appensione munitarum.

Datum in oppido nostro Bruxellis Brabantiae die ultimo mensis Junii, Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio, imperii nostri tricesimo tertio et regnorum nostrorum tricesimo octavo.

Carolus. Ad mandatum Caesareae et Apostolicae Maiestatis
proprium

Haller.

Orig. auf Perg. im Allg. Reichs-Archiv zu München (T. I, S. 24).

Nr. 5.

Statuten für die externen Studenten. 1554.
(T. I, S. 28.)

Statuta ab iis omnibus observanda, qui studiorum gratia ad Academiam nostram Dilingensem accesserint.

Otho miseratione divina sanctae Romanae Ecclesiae tituli sanctae Sabinae Presbyter Cardinalis et Episcopus Augustanus.

Etsi gratia et favore Domini nostri Jesu Christi Gymnasium Dilingense, quod pro ecclesiarum ministris in ipsius laudem et gloriam nuper ereximus, longius provectum sit ac uberiores fructus iam ediderit, quam vel optare in tam brevi tempore fuisset ausi ipsosque alumnos nostros, qui in eo vivunt, honestis et Christianis legibus iam inde ab initio astrinxerimus: quoniam tamen scholas has non his modo, quos alimus, verum etiam quibusvis aliis, qui in sacris et Catholicis literis institui ac proficere desiderant, apertas esse optamus, necessarium duximus, communia alia statuta condere, quibus externi etiam et adventitii studiosi gubernentur, quo sit minor in omnibus ad ullam turpitudinem occasio atque licentia.

Etenim inter plurima et maxima nostrorum temporum mala non est hoc minimum, quod ferme omnia publica, nostrae saltem Germaniae, Gymnasia, in quibus Dei timorem et Christianorum morum disciplinam inprimis tradi oportebat, ea pestis invasit, ut explosa obedientia et omni honestatis reverentia relegata nusquam impunius quam in illis adolescentes et iuvenes peccent, nusquam liberiores habeant ad omnia flagitia voluntates, ut mirum accidere nulli debeat, si videat ecclesias et republicas passim labefactari et perdi per eos homines, qui ex Academiis corruptissimos mores ad earum gubernationem afferunt. Nos scholasticorum dissolutorum frequentiam vehementer detestantes et in nostro Gymnasio eos duntaxat viros institui et informari cupientes, qui tandem aliquando fide, doctrina et vitae hone-

state publicarum functionum magnitudinem et dignitatem sustineant, omnino decrevimus, nullum potius externum auditorem admittere, quam quempiam tolerare, qui non profiteatur, has se saltem leges, quas promulgamus, studiose observaturum. Confidimus autem hac ratione futurum, ut opus hoc, singulari Dei benignitate et impulsu inceptum, eius etiam beneficio retineatur et magis ac magis in dies augeatur. Nec dubitamus magnam nos gratiam ab omnibus viris honestis et Catholicae religionis amantibus hoc nostro consilio inituros (quantumvis asperum illud et grave corruptis et carnalibus hominibus esse videatur), ab illis praesertim parentibus, qui liberos suos ad nostras scholas ablegare instituerint; quibus profecto si ullo virtutum et Christianae doctrinae puritatis ac veri filiorum suorum profectus amore et studio capiuntur, nihil optabilius poterit accidere, quam ut videant, eo se suos liberos informandos ac erudiendos mittere posse, ubi omnis sit peccandi praecisa libertas et nulla turpis desidia impunita relinquatur, atque ubi salutarium illi legum limitibus septi tanquam in claustro honestatis inclusi teneantur.

Principio igitur iubemus, ut qui ad hanc nostram urbem studiorum gratia se contulerint, prius Rectorem Universitatis adeant, quam in scholas ad lectiones ullas audiendas ingrediantur. Rectori autem praecipimus, ut per se vel alium ab ipso constitutum ad se venientes de patria, parentibus et religione, in qua vixerunt, interroget, de libris item et praeceptoribus, quos audiverunt, et locis, in quibus versati sunt, utque eorum, qui idonei visi fuerint, nomina capiat, facta prius professione fidei et exacto ab eis iuramento de praestanda nobis et Rectori atque gubernatori nostro integra obedientia et de observandis nostris statutis.

De libris.

Ante omnia autem prohibemus, ne quis librum ullum haereticum aut suspectum de haeresi apud se habeat. Et Rectori mandamus, ut quoties Theologis Professoribus visum fuerit, scholasticorum omnium cum eorum, qui intra Collegium degunt, tum etiam exterorum cubicula et bibliothecas per se vel alium idoneum invisat et libros omnes evolvat atque inspiciat. Si quis pertinaciter inspici et excuti bibliothecam suam recusaverit, expellatur protinus ex nostra urbe, sive sit ille magister, sive paedagogus, sive auditor alius. Apud quem liber aliquis haereticus fuerit inventus, is primum pro Theologorum et Rectoris arbitrio punietur ac librum seu libros haereticos vel de haeresi suspectos Rectori reddere cogetur. Si tamen iterum in hoc crimine deprehensus fuerit, omnino expelletur ex urbe.

De pietate ac primum de sacro quotidie audiendo.

Universis studiosis, qui in scholis nostris lectiones audiverint, praecipimus, ut ad audiendum sacrum in Academiae aula singulis diebus conveniant. Ac nulli impune esse volumus, neglexisse hoc nostrum statutum utile omnibus inprimis ac salutare. Severius tamen illi corrigantur, qui

Dominicis et festis diebus sacrum et concionem in praedicta aula audire omiserint, et si quid aliud vel ibi vel alio loco, quod ad pietatem pertineat, traditum fuerit.

De confessione et communione.

Quantum conducat conservandae puritati conscientiae frequens peccatorum cum vera contritione confessio et sacrosanctae Eucharistiae susceptio, illi tantum non noverunt, qui praesentissimo et divino hoc adversus omnia nostra mala remedio vel uti contemnunt vel remissa fide aut absque devotione utuntur. Nos autem quoniam nihil prius habemus, quam ut scholastici in scholis nostris sanctis et Christianis moribus imbuantur, neminem in illis tolerari volumus, qui quater saltem singulis annis ad communionem Dominici corporis post veram peccatorum suorum confessionem non accesserit, die Paschae videlicet, die Pentecostes, die assumptionis B. Mariae, die Natalis Domini.

De catechismo ediscendo.

Quoniam incredibili hodie in universa hac regione verae et necessariae doctrinae ignorance laboratur, etiam inter eos, qui Catholica in religione perseverarunt et nos eo potissimum fine has scholas instruximus, ut in eis instituantur, qui hanc aliis tradere doctrinam possint, nimis esset profecto praeposterum et absurdum valde, si inde ab initio praecipuam illi operam summae totius nostrae fidei et religionis discendae ac intelligendae non darent. Praecipimus igitur omnibus, qui in Academia nostra versari et lectiones audire voluerint, ut habeant pium et eruditum catechismum, quem Rector et Theologi in hac schola proposuerint, et diligenter eum addiscant ac memoriae tradant, adeoque ut convenient, quoties iussi fuerint, ad audiendam eius explicationem. Idem vero eos facere volumus in ceteris omnibus, quae visa fuerint Rectori et Theologis tradenda, ut in pietate et religione instituantur.

De studiis.

Maximum damnum studia faciunt, cum rudibus ac sui commodi ignaris iuvenibus liberum relinquitur, ut quas cuique collibuerit, lectiones audiant: cui nos ut occurramus, statuimus, ut haec lex in nostris scholis perpetuo retineatur, ne cuiquam lectionem ullam audire permittatur aliam ab iis, quas et Rector ex sua ac Professorum sententia praescripserit. Professoribus vero omnibus etiam atque etiam commendamus, ut pro se quisque diligentissime curet, ne ullum ex illis auditoribus, qui suae fidei fuerint commisi, sive sint illi domestici sive externi, desidem et negligentem in studiis esse patiat, sed castiget potius et corripat ea qua decet moderatione eorum ignaviam, praesertim vero cessationem a lectionibus, quae si assidua nimis et pertinax fuerit, referet de ea ad Rectorem, ut eius sententia aut puniatur severissime aut ex nostro Gymnasio excludatur, ne suo malo exemplo alios avocet et corrumpat.

De honestate morum.

Quoniam ii iuvenes in nostris scholis educantur et instituuntur, qui aliquando servire Christianae reipublicae magna cordis puritate ac morum honestate debent, multo potior nobis cura est, ut honeste illi vivant, quam ut vel optime discant. Inprimis autem pudicitiam et sobrietatem commendatas omnibus cupimus, quod in his virtutibus prima honestatis fundamenta iaciantur.

De pudicitia.

Quare praecipimus, ne cuiquam permittatur domum inhabitare, in qua femina sit suspectae pudicitiae, aut domum ingredi, ubi constet feminam esse aliquam, quae publice male audiat. Multo autem minus ferri volumus, ut eiusmodi quis feminam in suam domum introducat. Qui deprehensus in his criminibus fuerit, si admonitus semel atque iterum non resipuerit, exigatur ex nostra urbe; non enim in schola pudicitiae impudicus ullus tolerandus est.

De sobrietate.

Vitia crapulae et ebrietatis propter gravissima delicta nostra ita nunc inoleverunt, ut qui Christiani sumus et tot divinis oraculis a teterrimis his pestibus abstinere identidem admonemur, excitari vel maxime ad resistendum illis debeamus. Cum igitur cunctos scholasticos nostros ab his sordidissimis et perniciosissimis vitiis longe alienissimos esse vehementer optemus, id ut possimus assequi, praecipimus, ne ullo unquam tempore quisquam ex iis, qui in nostris scholis literis operam dederit, cauponam bibendi gratia ingrediatur, multo vero minus in ea habitet neve usquam alibi computationibus vacet. Illos autem nominatim et praecipue puniri iubemus, qui vel in ebrietate deprehensi aliquando fuerint vel rixas in conviviis et mensis excitaverint vel inter pocula quaestiones de religione tractaverint. Poena autem huiusmodi eos affici volumus, ut qui primum in aliquod ex commemoratis vitiis collapsi fuerint, publice reprehendantur; qui iterum, in carcerem coniciantur; qui tertio, pro arbitrio Rectoris et Professorum castigentur; qui amplius, tanquam incorrigibiles ex nostra urbe pellantur.

De retinenda pace et concordia.

Omnes hortamur, ut paci et concordiae Christianae magnopere studeant, ac graviter animadverti volumus in eos, qui alios vel convitiis appetiverint vel manu percusserint, sed multo acrius in illos, qui vel armis quempiam laeserint vel ea quidem ad laedendum acceperint.

De vitandis discursationibus.

Ut recte studiis, pietati et honestati studiosorum omnium consulatur, prohibemus, ne quis ad loca haeticorum vicina sine necessitate et facultate Rectoris excurrat vel domo noctu egrediatur post primam proclama-

tionem vigilum, aut si aliquando iusta causa occurrat, non sine lumine et societate honesta incedat, sine armis et clamore. Nec aestivo tempore temere quisquam lavandi aut natandi gratia ad Danubium vel aliud flumen se conferat eique se committat. Qui secus fecerit, quamprimum fuerit deprehensus, in carcerem detrudatur.

De servando domi et foris decoro.

Interdicimus etiam universis, ne unquam personati per vicos urbis ambulent neve vel in curia vel in platea saltatoribus dent operam aut gladiatoribus, aut musico instrumento extra domum ludant vel nocturna muliercularum conventicula sive aedes, in quibus ad nendum conveniunt, adeant. Quod si quis in his profanationibus levissimorum hominum fuerit inventus, eum similiter volumus protinus includi in carcerem. Commendamus porro omnibus, ut magnam et domi et foris, et cum in scholis versantur, modestiam et compositionem in incesso, in verbis et gestibus adhibeant, utque domi quisque cum suis hospitibus tam honeste se gerat, ut nullam eis praebeat iustam conquerendi occasionem.

De armis non gestandis.

Nullus ex studiosis ense, pugionem aut telum ullum gestet. Qui post promulgationem horum statutorum cum ense, pugione vel telo alio fuerit deprehensus, ipsum amittat; gravissime autem puniatur, qui cum bombardam fuerit deprehensus.

De vestibus.

Quoniam autem ipsis etiam vestibus sua quaedam constat honestas, in qua viros studiosos a profano vulgo discerni oportet, nos hanc in habitu moderationem teneri omni tempore et observari praecipimus, ut qui aliquibus ordinibus initiati sunt aut sacris ministeriis iam destinati, talarem vestem ferant et pileum sacerdotalem. Reliqui vero veste exteriori utantur decenti, non brevi, non curiosa, non dissecta, sed ad suras usque saltem demissa et pileo sine plumis, floribus alioque profano ornatu. Vestes quoque suas decenter induant. Interiores vestes, caligae et calcei non sint dissecta.

De domicilio et sumptu.

Domicilii mutatio etsi interdum necessaria est, ea tamen non prius fiat neque Dilinga quisquam discedat, quam hospiti suo caeterisque creditoribus fecerit satis. Aes autem alienum sine urgenti necessitate ne contrahatur a quoquam, absque eorum, a quibus alitur, consensu et voluntate; eamque ob causam aleam omnem ac intempestiva privataque domi symposia severe prohibemus.

De statutorum diligenti observatione.

Caeterum ut firma et stabilia haec nostra statuta permaneant nec inventus gubernatorum suorum negligentia, quibus eorum conservatio maxime

curae esse debet, paulatim ab eis desuefacta ad suam pristinam corruptelam revocetur, Rectori nostro praecipimus, ut quavis hebdomade de cuiusque horum statutorum observatione inquisitionem fieri curet, utque omnes severiter admoneantur de lapsibus, qui per eam septimanam in eorum moribus et studiis deprehensi fuerint. Illos autem nominatim obiurgabit et reprehendet, quos has, quas nunc damus leges vel quas postea fortassis addiderimus, violasse comperit, poena illis pro delicti ratione imposita. Ordinariae quidem poenae erunt huiusmodi: Qui semel a sacro Missae officio aut vespers abfuerit, aut si semel lectionem neglexerit, sine Rectoris vel Praeceptoris consensu, crucigero uno mulctetur; qui tardius venerint aut levius peccaverint, leviori poena castigentur; qui frequentius absunt aut Rectoris seu Professorum admonitionem et leviores poenas contempserint aut denique enormius deliquerint, coniciantur in carcerem vel aliter puniantur. Pertinaciter rebelles et prorsus incorrigibiles a reliquo studiosorum consortio expellantur.

Pauca haec nunc duntaxat statuta proponimus; sed quae inprimis utilia et necessaria iudicavimus ad educandos in Christiana disciplina huius scholae discipulos. Verum quoniam haec statuta remedia sunt ad medendum imminentibus morbis comparata, augenda erunt postea aut immutanda, pro eo atque studiosorum mores et tempora exigere videbuntur. Actum Dilingae in arce residentiae nostrae. Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo quarto.

Nr. 6.

Lateinischer Auszug der Statuten für die externen Studenten (T. I, S. 30).

Summa statutorum Academiae Dilinganae.

1. Interrogati primum de patria, religione, studiis, iudicatique idonei polliceantur, se legibus Academiae huius obtemperaturos datoque nomine in catholicae fidei formulam ipsis proponendam iurent.
2. Libros haereticos, lascivos vel magicos ne habeant; si habuerint, eos amittant et rectoris arbitrato puniantur. Dubios magistris suis inspicandos offerant.
3. Omni die sacrum in aula Academica audiant; precibus item vespertinis aliisque sacris ibidem habendis, qua decet modestia et religione intersint.
4. Antea per sacerdotem expiati quater minimum in anno S. Eucharistiam accipiant, Paschae, Pentecostes, Assumptionis Deiparae et Natalis Domini feriis. Peccata etiam crebrius confitebuntur.
5. Magistros audiant, qui ipsis fuerint nominati, et audiant assidue; neque a gymnasio absint sine rectoris vel praecceptoris consensu.
6. Ebrietatis et intemperantiae pestem omni tempore fugiant; neque in conviviis de religionis sanctae capitibus disceptent.

7. Hospitia inhonesta, ut ea in quibus mulieres habitant impudicae, vel studiis minime opportuna, ut cauponas, omnino vitent.

8. Conventicula nocturna muliercularum ne accedant; neque sine facultate ea loca, in quibus homines novam religionem profitentur.

9. Nec liceat cuiquam esse cum telo, seu pugio seu gladius seu quodvis demum genus armorum fuerit.

10. A iuramentis, conviciis, verbis ac gestibus obscoenis sive scurrilibus, a pugnis item et rixis prorsus abstineant.

11. Personati aut cum musicis instrumentis per urbem non ingradientur; neque vel in curia vel in platea gladiatoribus et saltatoribus dent operam.

12. Cum primum nocturnus vigil horam voce nuntiaverit, nemo foris esto. Quodsi necessitas urgeat, non sine lumine aut incomitati eant, sine armis tamen et clamore.

13. Vestis sit eiusmodi, quae studiosis literarum conveniat, non curta, non curiose parata, sed vel ad talos (si ecclesiastici fuerint) vel ad suras usque demissa. Pileus careat plumis, floribus et simili ornatu levi et profano. Caligae, thoraces, calcei non sint secti vel indecori.

14. Nemo in flumine lavet vel se ei congelato temere committat.

15. Hospitem nemo prius mutet aut Dilinga discedat, quam et hospiti et creditoribus aliis fecerit satis. Aes autem alienum sine urgenti necessitate ne contrahatur a quoquam, absque eorum, a quibus alitur, consensu ac voluntate; atque ob eam causam alea omni mutisque domi computationibus abstineant.

16. Qui a re divina, a precibus vespertinis, a ludo abfuerit, cui copia facta non sit, pro delicti ratione ex iudicio praefecti multabitur.

17. Qui frequentius absunt poenasque leviores et Rectoris admonitiones nihili pendunt, aut si qui etiam gravius peccaverint, testimonium ab Academia nullum impetrabunt et in carcerem coniciuntur aliamve poenam de sententia superiorum sustinebunt. Rebelles et desperati e studiosorum coetu exterminabuntur.

Nr. 7.

Deutscher Auszug der Statuten für die externen Studenten (T. I, S. 30).

Kurzer auszug der sážung und ordnungen, wie sich die frembden, so in des hochwürdigsten fürsten und herrn, herrn Otho der hailigen römischen kirchen, des titels sanctae Sabinae priesters cardinal, und bischof zu Augspurg, collegio zu Dillingen nit underhalten, sondern auf iren kosten daselbs studieren werden, halten sollen und müessen. M. D. L.

Der hochwürdigst fürst und herr, herr Otho, der hailigen römischen kirchen, des titels sanctae Sabinae priester cardinal und bischof zu Augspurg, laßt allen und jeden, so christenlicher leer und zucht halben sich hieher gen Dillingen bei ihrer F. G. collegio (das sie zu erbauung christenlicher pflanzen

und widerbringung catholischer leer und gaistlicher zucht daselbst aufgericht) auf iren selbs kosten, dieweil denen, so je F. G. mit aller notturft insonderhait underhalt, ain sondere maß und ordnung gegeben, zu studieren verfüegen, was stands oder wesens sie seien, über das es gemainiglich allen studenten und schuelern besonders fürgehalten worden, hiemit öffentlich verkünden, wie sich alle die, so jezo gegenwertig hie sein, oder sich von frembden orten, studierens halben, künftiglich hieher thun werden, zu der ehr Gottes, irem selbs nuß und wolhart schicken und halten sollen.

Und erstlichen, ordnen und wollen hochgedacht ir F. G., daß alle die, so von studierens und lernens wegen hieher kommen, sich bei dem rector anzaigen, die alsbald für die doctores der hailigen schrift geführt und irer vaterland, eltern, glaubens, büecher, schuelmeister und der orten, da sie gestudiert, befragt, und nachdem sie taugendlich erfunden, und den aid, daß sie dem rector gehorsam und disen unsern sazungen geleben wollen, gethan, zugelassen und eingeschriben werden sollen.

Zum andern, soll kainer kain argwönig oder kegerisch buech bei ime haben, und der rector, als oft es die theologen für guet ansehen, aller studenten und schueler, sie seien in oder außer dem collegio, auch der professoren der nidern faculteten kamern und librarien durchhüechen und ersehen; welcher sich aber diser inquisition verwidern wurde, er sei preceptor, pedagogus oder auditor, der soll in diser unser statt nit geduldet werden; bei welchem aber ainich kegerisch buech funden wurdet, der soll nach guetachten der theologen und des rectoris, denen er sollich buech zustellen solle, für das erst gestraft, und für das ander mal in irer F. G. statt nit geduldet werden.

Zum dritten, sollen sie alle tag in des collegii capellen meß hören, die übertreter nach gelegenhait, aber die, so an den hailigen sonn- und feiertägen den gottesdienst und predig in gedachter capell versaumbten, vil härter gestraft werden.

Zum vierdten, wollen ire F. G., daß alle studenten und schueler, sie seien in dem collegio oder außershalb desselben, so die zeit irer vernunft erraicht, vier mal des jars, und namelich zu ostern, pfingsten, unser frauen himmelfahrt und weihenachten, nach christenlicher beicht, das hochwürdig sacrament des altars empfangen.

Zum fünften, sollen sie den catechismum, so wir in unserm stift ausgehen lassen, wol und auswendig lernen, darumb sie, als oft sie zu dem und anderm, das zur christenlicher gottseligkait dienet, erfordert werden, zusammenkommen und die auslegung oder fürhaltung desselben mit fleiß hören und vernemen sollen.

Zum sechsten, soll kainer kain andere lection, dann die ime der rector und theologi befehlen, hören oder darzu gelassen werden.

Zum sibenden, sollen die preceptores ir aufmerken haben, daß die studenten oder schueler fleißig studieren, die unfleißigen sollen sie strafen, und welche ire lectionen so oft versaumen wurden, die sollen nach rath der theologen und des rectoris entweder hertiglich gestraft, oder aber von der schuel gar ausgeschlossen werden; sie sollen auch jederzeit mit einander latein und sonst kain andere sprach

reden, es sei dann, daß inen sollichß, wann sie außßerhalb der statt spazieren gehen, auß sonderer Bergünstigung zugelassen werde.

Zum achten, sollen sie sich von füllerei und aller unrainigkeit, auch der heuser, da verdachte oder verkeumbte weibsbilder wohnen, enthalten, und noch vil weniger ain solche in ire behausungen führen; welcher aber in sollichen lastern nach ainer oder mer warnungen, er sei ain preceptor, student oder schueler, erfunden wurde, der soll in unser statt kainßwegß geduldet werden.

Zum neunten, soll deren kainer trinkens oder essens halb in kain öffentlich wirtshaus gehn, noch sich anderswo füllen; wann aber ainer in voller weiß oder bei malzeiten und dem tisch unfrid erwecken, oder zwischen dem trinken von dem glauben disputieren wurde, der oder die sollen für das erst mal mit worten öffentlich, für das ander mit der gefängnuß, für das dritt nach der theologen und des rectorß guetachten gestraft, und die, bei denen kain besserung zu verhoffen, in irer F. G. statt nit geduldet werden.

Zum zehenden, sollen die, so andere mit hitzigen ungebührlichen worten antaschen oder hand anlegen, hart, aber die so schlagens wegen ainiche wör angriffen, oder jemand damit beschedigten, heftiglich gestraft werden.

Zum aifften, soll kainer, nachdem der wächter das erst mal der nacht die uhr ausgerueßt, auß seiner behausung gehn; wurde er aber betreten, so solle er gefängnußt werden.

Zum zwelften, sollen weder die preceptores noch studenten bei vermeidung der straf des kerkers, vergwandt oder verummumt, noch zu kainem tanz oder auß der gassen mit ainichem sainen oder anderm spil gehn, und sollen sich insonderhait all beleißigen, daß sie in den heusern, schuelen und außßerhalb, der bescheidenhait und zucht, es sei mit worten, geberden oder anderm, erscheinen und sich dermaßen gegen und vor den herrschaffen irer behausungen halten und erzaigen, daß irenthalb jederman gebessert, und meniglich klaglos gehalten werde.

Zum dreizehenden, soll kainer bei verlierung derselben, kein seitenwör oder tolichen tragen, oder bei ime finden lassen.

Zum vierzehenden, sollen alle, die weihen haben, oder zu dem kirchendienst geordnet sein, priester paret, und lange röck bis auß die ferßen tragen, die andern mögen die obern röck etwas kürzer, und die sampt den leibröcken, wammß und hofen, unzer schnitten oder ungestückt, und mit andern farben unverbremt, ire pareter erbar, ohne federn, steft, und aller anderer zierden frei und schlecht haben, und leglich sollen alle studenten und schueler den ersten samstag aines jeden monats in des collegii capellen zusammen erfordert, und in der gmain auch insonderhait alle und jede, irer nithaltung diser statuten, übertretung, und verbrechens erinnert, und darumben gestraft, die sich aber deß verwidern wurden, von dieser schuel ausgeschlossen werden.

Deß zu urkund haben ir F. G. ir insigel hierunder zutrucken besolchen, den vierten monats jultii, des hailigen bischoßß und irer fürstlichen gnaden stiftß patronen santt Ulrichß tag, Anno x. Im fünfzigsten.

Nr. 8.

Die ersten Statuten für die Studierenden im Kollegium des hl. Hieronymus. 1557. (T. I, S. 17.)

Institutio et statuta Collegii studiosorum Clericorum sub invocatione et protectione S. Hieronymi a Reverendiss. Principe et D. D. Othone S. R. E. Tituli S. Sabinae Presbytero Cardinale et Episcopo Augustano, Dilingae fundati et erecti.

Otho Truchses Miseratione Divina S. R. E. Tituli S. Sabinae Presbyter Cardinalis et Episcopus Augustanus Studiosis fidelibus nobis dilectis sinceram in Domino charitatem.

Causa erecti collegii. in disciplina Ecclesiastica et sana doctrina, dilectissimi in Christo filii, ea est potissima causa, nempe ut sanctae nostrae religioni Catholicae et Ecclesiae Christi non solum penuria ministrorum, qui moribus et doctrinis consonis et salutaribus plebem Christianam aedificare velint et possint, sed etiam innumeris haeresibus, schismatibus et vitiis laboranti pro virili nostra, quantum dederit Dominus, subveniremus. Hoc enim nos Christo Domino Ecclesiaeque matri debere agnoscimus, idque maxime in dioecesi nostra, de qua atque animabus in ea nobis commissis rationem in ultimo illo examine reddituros nos esse certo scimus et non sine ingenti horrore cogitamus. Post magnam itaque anxietatem et sollicitam multamque consultationem propter hanc desolationem Ecclesiarum, de efficaci aliquo et praesenti remedio tanto huic malo opponendo susceptam, nullum nobis visum utilius fuit, quam ut nos ipsi, quibus hanc curam Christus commisit, bonae indolis et spei iuvenes Ecclesiae nutriendos, moribus piis et doctrina pura ita imbueremus, ut Pastores et Doctores Ecclesiis nostris ex eis deligere et dare possimus. Ad quod opus statim nosmet ita accinximus, ut non solum, quamdiu Dominus nobis vitam concesserit, id fecisse contenti simus, verum etiam ut hoc ipsum in dioecesi nostra perpetuo fiat, magnopere laboremus. Quamobrem clericorum Ecclesiasticis moribus et scientia instituendorum Collegium, ad Dei gloriam, fidei Catholicae exaltationem, haeresum expugnationem atque animarum salutem in oppido nostro Dilingensi sub beatissimi Hieronymi Ecclesiae Catholicae doctoris eximii sacrarumque literarum studiosissimi elucidatoris protectione, ex bonis ecclesiasticis erigere, uti videtis, atque dotare constituimus.

Oratio ad studiosos.

Huius autem consilii aedificiique vere spiritualis vos hodie primarios lapides Christo offero, sperans ipsum immensae suae gratiae munere vos ita repleturum salutarique doctrina ita firmaturum, ut aedificii huius ad Ecclesiae suae utilitatem permansuri dignum fundamentum esse mereamini. Vos, inquam, sic expolire atque ad normam Ecclesiasticam ita coagmentare cupimus, ut ipsi fidei Catholicae murus sitis, quem omnibus haeresibus, nunc maxime grassantibus et nostram hanc Germaniam misere vexantibus opponamus, ac seminarium, unde magna fortisque posteritas cum nostri

institutū, tum vestri principii sedula imitatrix exoriatur, relinquamus. Propositi itaque huius nostri vos conscios esse volumus, quo ipsi huic mentis nostrae destinationi et scopo coniuncti, ad id etiam mentis vestrae aciem consentientibus votis dirigentes, vos ipsos dominicis obsequiis mancipetis spontaneumque promptissimi cordis sacrificium creatori et redemptori nostro offeratis: quod ille cum misericorditer respexerit, larga benedictione multiplicet. Piis itaque precibus eius clementiam assiduo implorate, quo vos Ecclesiae suae dignos ministros, haeresum expugnatores assertoresque fidei Catholicae efficiat, quod ipsum summum gratiae eius existit divinae beneficium. Ut igitur hisce Deo gratissimis desideriis assuescatis, nosque curae nostrae et sollicitudinis optatos fructus de vobis iuste sperare possumus, volumus nunc puram integramque professionem fidei Catholicae a vobis recipere, quam in baptismo per susceptores Domino obtulistis: qua etiam coram Deo et angelis eius non minus, quam si proprio ore et sensu eam praestitissetis, obstricti tenemini ac quam omnis Christianus, ubicunque se occasio offeret, profiteri paratus esse debet, dicente Paulo: Ore confessio fit ad salutem. Quin etiam a vobis animi, quo vosmet Ecclesiae ministeriisque eius et nostrae obedientiae devovistis, testimonium requirimus, non in laqueum vestrarum animarum, sed in salutem et Ecclesiae aedificationem. His igitur, quae iam vestro nomine legentur, consentite, atque id coram omnibus clara voce fatemini.

Nos omnes in Reverendissimi Cardinalis et Episcopi Augustani domini nostri clementissimi Collegium recepti, et quicumque aliquod emolumentum studiorum gratia ab eo habemus, ut paternis eius sanctissimisque monitis pareamus, inprimis nos Catholicae et Apostolicae veraeque Ecclesiae filios et ad fidem, quam pia mater pro nobis, ut per baptismum adoptaremur in filios Dei, confessa est, adstrictos magnoque gratiae divinae munere ad illam adductos agnoscentes: eam orthodoxam et salutarem fidem totis cordis nostri praecordiis confitemur alacriter et firmissime tenemus, videlicet quidquid Catholica mater Ecclesia sive ex sacris Prophetarum et Apostolorum scriptis, sive ex Christi Domini et suorum Apostolorum traditione credit vel credendum docet, recipimus veraque fide sanctis illis magnisque Synodis, Nicenae, Constantinopolitanae, Ephesinae, Chalcedonensi, et caeteris etiam omnibus legitimis Conciliis atque ab Ecclesia receptis adhaeremus. Credimus etiam toto corde ipsius sanctae Ecclesiae unitatem et consensum in doctrina fidei, et unius Vicarii Christi Petrique successoris, Romani Pontificis in totam Ecclesiam atque sub illo aliorum etiam Episcoporum et Pastorum auctoritatem agnoscimus illique vero corde adhaerentes credimus, per Christi sacramenta in hac Ecclesiae unitate, et non extra eam, peccata remitti. Anathematizamus ergo et reiiicimus omnes antiquos et novos haereticos ac schismaticos, maxime Lutherum eiusque sequaces, cum anabaptistis et caeteris modernis haereticorum portentis. Atque ut Deus hanc fidei nostrae confessionem, coram eius Ecclesia a nobis exhibitam, misericorditer acceptet nobisque pro illa animam potius perdere, quam ut ab ea nos ratione aliqua sinat avelli, concedat, humillime precamur.

Professio
fidei studiorum.

Mancipatio ad ecclesiastica ministeria et obedientia Reverendissimo exhibenda.

Dehinc et spontanea nostra voluntate nos ipsos, quantum in nobis est, ob Dei gloriam Ecclesiaeque eius obsequium et animarum nostrarum salutem, Ecclesiasticis ministeriis dedicamus ac mancipamus, hoc esse mentis nostrae votum significantes, ut scilicet in Ecclesia sub ducatu et obedientia Reverendiss. Cardinalis et Episcopi Augustani Deo militemus, cui nos inprimis, deinde et reverendissimae eius gratiae committimus: ut secundum quod saluti nostrae et Ecclesiae bono convenire iudicaverit, nos gubernet et dirigat. Juxta cuius mandatum volumus et Ecclesiasticos ordines suscipere et in hac Dioecesi ecclesiis servire, cum a Reverendiss. sua gratia honesta conditione oblata fuerimus iussi. Neque ab his ulla ratione discedemus sine rationabili causa eiusque consensu aut licentia. Quae omnia bona fide nos adimpleturos sic promittimus, ut tamen in futurum ex hoc ad nullum peccatum coram Deo obligemur. Si vero postea ob rationabilem causam mutata sententia emancipari et hac obligatione promissionis liberari voluerimus, restituemus omnes sumptus nostra causa factos. Ex hoc etiam tempore nos studio et disciplinae, quibus ad ministeria Ecclesiastica efficiamur idonei, tradimus. Volumusque omnibus Reverendiss. dominationis suae et eorum, quibus ipsa id negotii dederit, et mandatis parere et in honestate Ecclesiastica, obedientia et humilitate vivere, parati corrigi, cum deliquerimus, orantes Deum, ut eam nobis gratiam donet, qua nostrae et proximorum saluti prodesse valeamus.

Acceptatio huius fidei, obedientiae et devotionis a Reverendiss. facta et statuta, ad quae vitam formare debeant Clerici studiosi.

Cognita, dilectissimi filii, hac mentis vestrae promptitudine, qua vos Deo et Ecclesiae Catholicae mihi que obtulistis, non possumus non plurimum in Domino gaudere eique magnas agere gratias, qui vobis hanc animi devotionem donavit, confisi eum maiora quotidie additurum. Acceptata igitur hac vestra obedientia, quae vobis maxime utilia fore credimus, mox significare et tanquam regulam quandam, ad quam vitam et studia vestra formare possitis, proponere aggrediemur.

De religione et cultu Dei.

Cap. I.

Scientia salutaris oratione aequiritur.

Salutaris igitur scientiae acquirendae praecipua via est oratio, dicente Jacobo: Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter et non improperat, et dabitur ei (Jac. 1, 5). Ac Job etiam post longam commendationem et investigationem sapientiae: Deus (inquit) intelligit viam eius, et ipse novit locum illius, et dixit homini: ecce timor Domini, vel ut alii, eodem tamen sensu, pietas sive cultus Dei ipsa est sapientia (Job 28, 23. 28). Et ex persona sapientissimi illius regis scriptum est: Adii Dominum et deprecatus sum, et dixi ex totis praecordiis meis: Deus patrum meorum, da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam (Sap. 8 et 9). Ac iterum: Optavi, et datus est mihi sensus; invocavi, et venit in me spiritus sapientiae (Sap. 7, 7). Quod de eo sacra regum historia nobis tradit:

cui cum Dominus impetrandi, quod postulasset, facultatem dedisset: Dabis (inquit) servo tuo cor docile, sum enim puer parvulus. Quam petitionem sic gratam fuisse Deo scriptura testatur, ut statim responderit: Quia postulasti verbum hoc, ecce feci tibi secundum sermones tuos. Sed et haec, quae non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet, gloriam etc. (3 Reg. 3, 9 sq.). Ut merito illi convenerit, quod scriptum est: Praeposui illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse duxi in comparatione illius, super salutem et speciem dilexi eam. Ac quod statim sequitur, optime quadrat his Dei verbis: Mihi omnia bona venerunt pariter cum illa (Sap. 7, 8 sqq.).

Propter haec ergo primo omnium volumus piis vos orationibus, psalmis, hymnis, et Ecclesiasticis officiis exerceri, hac adiuncta moderatione, ut neque studia impediuntur, neque interea devotio erga Deum aut timor amorve eius deperat. Venietis igitur diebus singulis in templum his, primo scilicet mane et vesperi, ut omnium dierum et operum atque vitae initium et finem Deum constituendum esse agnoscatis. Mane orabitis atque astantes participes eritis sacrificii Christi, quod in altari consecratur. Vesperi rursus orabitis ac beatissimae virgini matri atque patronae omnium Christianorum vos universamque Ecclesiam commendabitis. Noctu etiam, antequam sit dormiendum, orabitis, ut vobis praescribetur, et memineritis in his omnibus Dei misericordiam ad haeticorum conversionem extirpationemque haeresum implorare, orantes simul pro Catholicae Ecclesiae pace et tranquillitate proque iis omnibus, qui illi administrandae tam in temporalibus, quam spiritualibus praesunt, videlicet pro summo Pontifice, Caesare regibusque Christianis ac Episcopis caeteris, ac inter hos nostri etiam memineritis, qui vos et nutriri curamus et institui, ut det nobis Dominus spiritum sanctum. Ad quae omnia curabimus formas aliquas tradi, iuxta quas vestros formetis affectus. Denique psalmodum, hymnorum et orationum Ecclesiae certum pensum vobis praescribemus, ad illas et caeteras horas brevissimum quidem, sed erectis et praesentibus animis in Deum communiter persolvendum. Ut scilicet id, quod de sanctis patribus scriptum est, imitari discatis in pueritia vestra, requirentes modos musicos et narrantes carmina scripturarum (Eccli. 44, 5). Ad haec cum ad lectiones aut alia exercitia convenitis, ante omnia universi flectentes genua orabitis, postulantes a Deo veram sapientiam. Quam orationem ipse, qui vos docturus est, claudet, ut praescribetur. Idem autem ut in fine fiat volumus, ac vos hortamur, ut id in privatis studiis vestris imitemini, erigentes in principio et fine mentem ad Deum intellectumque ab eo postulantes. Quod et inter studendum saepius fecisse, valde Deo gratum existit et omnibus salutare. Haec ut recte peragi possint, conscientiae puritas et ab omni peccato praeservatio quam maxime est quaerenda, ut videlicet coram Deo inspectore et iudice non solum operum externorum, sed et cogitationum ipsarum abditissimarum semper viventes, dicamus cum Davide: Providebam Dominum in conspectu meo semper (Ps. 15, 8). Verum quoniam humana fragilitas ea est, ut sine culpa vita non transigatur, graviora crimina vitanda sunt, ita ut non solum exequutio, sed vel cogitatio

Varia pietatis exercitia.

aut recordatio eorum sit fugienda. Frequentandae sunt etiam vobis Sacramentorum Christi medicinae, quas in remedium tantae nostrae fragilitatis reliquit, poenitentiae scilicet et mensae Dominicae, ita ut singulis mensibus sacerdoti vestra peccata confiteamini et Sacramento Christi, cum vobis scilicet id fuerit iniunctum, communicetis. Ad quae, ut opus est, peragenda, curabunt doctores vestri Theologi vel verbo vel scripto vos pie orandi, confitendi peccata atque conscientiae puritatem servandi rationem diligenter edoceri. Quae omnia vos accurate ediscere volumus, uti ab eis fuerit ordinatum. Ac primo compendium doctrinae Catholicae vobis exhibitum curabitis intelligere et memoria conservare, orantes secundum quod in eo docemini: dominicos dies ac festos, cum a lectionibus vacatur, sanctis exercitiis atque cum fructu profectuque scientiae et doctrinae, uti ordinabitur, volumus transigi et expendi. Instituta etiam ab Ecclesia festa ieiuniis ex eadem institutione manantibus honorabitis atque ad ea vos praeparabitis. Sed et ipsas sextas ferias devotione spirituali et memoria passionis Christi atque abstinentiae ieiunio volumus a vobis venerari; quod tamen moderatum et cuiusque viribus conveniens praescribemus. Quo vero iuxta Pauli verbum omnia maximeque in Ecclesia et divinis officiis honeste et secundum ordinem fiant, hortor vos, ut quoties ad ecclesiam vel divina officia convenitis, interius exteriusque, tanquam qui ante faciem Dei, summae videlicet maiestatis Domini, estis, vos coaptetis. Nemo ibi loquatur, nemo oculos huc illucque circumferat, sed cum omni habitus et corporis ac multo etiam magis animi gravitate astate. Deputabitur autem tempus conveniens, in quo omnes Ecclesiasticas ceremonias et ritus, ut quisque quid sibi et qualiter agendum sit noscat, doceamini. In quibus omnibus Rector vester, cui vos gubernandos committimus, negligentes aut contemnentis arguendo et digna severitate corripiendo vigilantissimus erit.

De ratione atque ordine studii Ecclesiastici ac primo de doctrina et doctoribus.

Cap. II.

Congruo nunc ordine post supra dicta de ratione orandi Deum, ad studia vestra ordinanda accedimus, ut vos etiam ex oratione ad lectionem procedendum esse discatis, qui salutarem veramque scientiam consequi desideratis. Primo igitur praeceptores ipsos admonemus et in Domino hortamur, ut illius veri soliusque perfecti magistri Christi Domini memores, eius erga idiotas, pisatores tardosque substinentiam benignamque supportationem imitentur, diligenter doceant et ad captum audientium se demittant, admoneant solliciti discipulos seduloque eos exerceant, ac paulatim ad altiora provehant et tardos expectent, ut Paulus magnus doctor gentium se fecisse ostendit: Facti sumus (inquiens) ut parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos (1 Thess. 2, 7); benevolentia et amore eos trahant ac, ubi opus fuerit, obiurgent et nonnunquam etiam, ut Christum et Paulum fecisse legimus, severius corripiant; laborem, quem viderint discipulis esse necessarium, non refugiant et quae sua sunt non

Quid praeceptoribus observandum.

quaerant, sed quae discipulorum, eorum profectus sua lucra suaque studia reputantes. Quae omnia et multo plura eos pro sua in Deum charitate zeloque religionis Christianae facturos non dubitamus. Sed haec pauca idcirco diximus, ut quae et quanta fuerint haec principia, etiam posteri intelligant.

Circa ea vero quae docturi sunt, cupimus atque ita exercitatorum doctorumque consilio ordinamus, primo, ut qui latinam linguam docent, puram illam tradant, non solum a soloecismis idque genus erroribus (quod eos diligenter facere volumus), sed multo etiam diligentius ab impuris, procacibus aut aliquid inhonestum sonantibus verbis prorsus alienam. Quae de re post prima rudimenta praeceptaque necessaria, quae non difficilia graviaque multitudine aut perplexitate, sed brevia, communia et dilucida esse debent, Ciceronem maxime, difficiliora aut faciliora eius pro captu eorum, quos docent, seligentes, aut alios ab omni suspicione inhonestatis quam remotissimos authores legant. Omittendi itaque comici sunt, nisi forte ex eis modi aliqui loquendi, in quibus nihil esset inhonestatis, desumpti seorsum tradendi iudicentur. Jam ubi de figmentis poetarum aut gentilium historiarum aliquid tradiderint (quod fieri quandoque non prohibemus), ita id faciant, ut inde ad veram virtutem et pietatem auditores aedificent. Neque velint in his docti videri, quod fieret, si discipulos suo exemplo ad ea magnificienda moverent, sed magis verborum scientiam aut eloquentiam se docere meminerint, ut ad veram maximeque scripturae sacrae sapientiam, in qua sola vera et salutaris rerum scientia est, citius pertranseant. Ad quam adhortentur suos discipulos, ne in iis immorandum et consensendum esse existiment. Curent etiam diligenter singulos declamationibus, epistolis et aliis id genus scriptis componendis pro cuiusque captu exercere. In quibus omnibus pia argumenta sunt proponenda, ut puerorum ingenia non solum literarum, sed etiam pietatis exercitatione proficiant.

Qui vero Dialectica vel Physica docuerint, eos volumus etiam a curiosioribus parvaeque utilitatis doctrinis abstinere, ita ut in iis scientiis discipuli non vanas victorias quaerere aut illarum ignaros contemnere, sed ingenium exercitatione promptius, et sacrae doctrinae capacius reddere contendant. Doceant ergo, quae certa et communia sunt. Rursum dubia et incerta pro eiusmodi tradant; sequantur in eis solidum aliquem et antiquum doctorem. Neque volumus, ut anxie de Aristotele aut alterius Philosophi verbis eorumve sensu agant. Sed haec omnia ita doceant, ut aperte videantur ad veram sacrae scripturae scientiam ascensuris gradum posuisse. Itaque tradant in his graviora et solidiora Aristotelis, atque in eis res magis quam verba. Textum autem ipsum paraphrasticè per compendium exponant, illud in omnibus, ne quid nimis, considerantes. Jam, qui Theologica tradunt, meminerint verborum Pauli, quibus frequentissime admonet discipulos, vitandas esse inutiles quaestiones et pugnas verborum et quicquid ad aedificationem non conducit: ex quibus (inquit) oriuntur invidiae, contentiones, blasphemiae, suspiciones malae et conflictationes hominum

Ea quae docenda sunt in classibus inferioribus.

In classibus superioribus: a) in schola philosophica,

b) in schola theologica.

mente corruptorum et qui veritate privati sunt (1 Tim. 6, 4. 5). A quaestionibus philosophicis omnino abstineant; attamen, quae ex illis scientiis theologia praesupponit, iuxta planiorem sensum declarent et sententiarum, maximeque philosophorum, diversitates devitent, sacram scripturam et magistrum sententiarum, qui graviter et ex patrum sententiis dogmata Theologica collegit, praelegant atque inter haec antiqua illa lumina Ecclesiae, sacros scilicet Doctores latinos et graecos, qui semper in Ecclesiae unitate permanserunt, citent atque discipulos suos ad eos remittant. Inter quos Augustinus, Hieronymus, Cyprianus, Hilarius et ex graecis Basilius, Gregorius uterque, Athanasius, Chrysostomus et plures alii eiusmodi sunt; quibus legendis magna ingenia longaque tempora non sufficiant. Hi igitur et qui eos sequuntur, divino spiritu et fervore charitatis pleni, in ore docentium frequenter habeantur. Neque scholasticam Theologiam reiicimus, sed illa, quae ex ea ad rem non pertinent, hoc est, ad aedificationem fidei, spei et charitatis, doceri nolumus. Itaque cum Magistro sententiarum sanctus Thomas, et maxime eius summa Theologiae in tres partes divisa, et summa, quam Contra gentiles vocant, legi discipulis debent et merito commendari. Quoniam haec doctrina solida multa graviter tradit habetque illos patres prae manibus, ac docet philosophica absque contentione neque illis inhaeret. Cui sanctus Bonaventura et Alexander de Ales non immerito adiungi possent.

Admonetur discipuli ad discendam sapientiam.

Vos porro, qui docendi estis, sollicitè considerate, quanta et dignitatis et utilitatis sapientia sit, et sapientia divinitus a Deo ipso mortalibus tradita, ad quam discendam a primis ipsis principiis contenditis. De hac enim sacra scriptura dicit: Preciosior est cunctis opibus, et omnia, quae desiderantur, huic non valent comparari (Prov. 3, 15). Quo unico verbo cuncta, quae dici possint et cogitari, videtis comprehensa esse. Nam omnia quae desiderantur, omnia, inquam, animi et corporis bona sapientia excedit, et excedit quidem inaestimabiliter ac supra quam ab homine credi possit; ad hanc igitur vobis comparandam, omni diligentia, labore et cura intendite. Audite eandem sacram scripturam dicentem: Quasi is, qui arat et seminat, accede ad illam et suscipe bonos fructus eius. Et iterum: Si quaesieris eam, quasi pecuniam et quasi thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Domini (Prov. 6, 19; 2, 4). Habete igitur prae oculis Christi pueritiam, in qua, cum esset ipsa sapientia Patris, ut formam vobis praeberet discendi, in medio doctorum primo audiens, deinde interrogans et respondens sedere voluit, desertis matris domusque propriae blanditiis, humilibus quidem illis et pauperibus, sed quibus ea aetas egebat.

Quomodo studiis sit vacandum.

Vos itaque studio earum doctrinarum, quas vobis tradiderunt praeceptores, insudabitis diligenter, mature, opportune et humillime ad lectiones, repetitiones et exercitia convenientes attentissimisque et avidissimis cordibus excipientes doctrinam, quam in privatis studiis diligenter ruminabitis ac mente revolvētis. Quod ita volumus fieri, ut vobis per doctores vestros quid audire et quibus horis adesse in gymnasiis et quibus etiam in privatis vestris studiis occupari debeatis, ex praescripto tradatur, atque ut vobis,

quantum commode fieri poterit, ad lectionem quamlibet tria tempora deputentur: primum audiendi, secundum meditandi atque secum repetendi audita, tertium inter se illa conferendi. Nam hoc modo cognosci poterit, quo quis ingenio valeat quantumque sit diligens. Erit ergo muneris vestri, conari semper ad ea, quae auditis intelligenda, magistros prudenter et modeste interrogare, maiores audire, cum aequalibus conferre, minoribus communicare, idque semper discendi aviditate absque contentione, absque studio victoriae aut gloria, absque invidia, sed amore sapientiae, illam ab omnibus agnitam esse cupientes. Clamores igitur immodestos et contentiones omnino reiiciendas esse iubemus. Sunt tamen dubitationes proponendae, audiendae responsiones, nonnunquam etiam obiciendum aliquid et ad veritatem magis elucidandam confirmandamque et exacuendam aciem intellectus argumentandum.

Quo vero in studiis debita moderatione vos habeatis, decrevimus somni atque vigiliae tempus moderari, ita ut neque inertia vobis torpere liceat, neque rursus nimia et supra vires fatigatione deficiatis. Volumus igitur, ut usque ad horam nonam in principio noctis vigiletis, ac tunc omnes cubitum eatis et usque ad quartam, ut minimum, vel ut plurimum ad quintam usque, praesertimque minores et ii, quos Rector iudicaverit non sufficere tanto labori, in lectis maneatis. Hora vero quarta ad studia ac orationes privatas surgatis. Hora autem sexta matutina hieme, aestate vero quinta volumus vos ad preces et sacrum convenire. Quibus expeditis lectionibus et studiis vestris usque ad horam N. vacabitis, qua prandium sumetis. A prandio vero, ut visum fuerit lectoribus atque Rectori, lectionum auditorum exercitiis atque studio operam dabit, ita ut semper relinquatur spatium aliquod quietis atque remissionis, vel mox a prandio vel ante caenam, quae erit hora pomeridiana N. Ita tamen ut ante illam ad preces et antiphonam, *Salve Regina*, cantandam conveniatis. Curabit ergo Rector diligenter, ut haec, maximeque vigilandi et dormiendi tempora serventur, praepositis ad id aliquibus, qui maturius surgant et curam habeant alios excitandi deferendique ad ipsum eos, qui id neglexerint. Itaque nemo sine eius dispensatione vel tardius vel citius aut lectum intret aut ab eo surgat aut reliquas constitutas horas studii vel otii praetereat.

Ordo
interdium
servandus.

De moribus.

Cap. III.

Jam vero ut haec probe serventur vosque ab adolescentia vitae Ecclesiasticae dedicati, illa digni efficiamini. volumus in externa vestra conversatione nihil esse non Ecclesiasticum, non honestum, non purum studiosisque sacrae scripturae indignum. Domi igitur sitis quieti, in silentio, deputatis lectionibus et exercitiis intenti. Nemo cubiculum alterius ingrediatur, nemo ad alterum tacite legentem, meditantem sive orantem aut quippiam agentem accedat vel eum ratione aliqua turbet aut impediat.

Studiorum
intermit-
tendorum
tempora.

Cum studia intermittendi aut animos laxandi facultas fuerit concessa, tunc vel honestis ludis vel aliis corporis exercitiis aut deambulatione et confabulatione sese oblectare possunt, qui volent, ut eo alacrius studia repetant. Quod per spatium aliquod temporis a prandio et coena, idque prout se opportunitas longioris aut brevioris temporis obtulerit Rectorque commodum arbitrabitur, fieri volumus. Ita tamen, ut neque lectiones neque alia exercitia literarum, quod nulli vestrum absque speciali Rectoris aut professorum permissione licere alioquin volumus, propterea intermittantur.

Praecepta
morum.

Inter haec vero caveant omnes summa cura, ne ad illicita linguam relaxent, sed cum omni eam diligentia custodiant, cum psalmographo et verbis et opere dicente: Dixi: Custodiam vias meas, ne delinquam in lingua mea (Ps. 38, 2). Multo autem magis abhorreant a iuramentis, periuriis atque supra caetera omnia a blasphemii absterneant, quae tria gravi censura notari et pro cuiusque aetate poenis dignis plecti volumus atque mandamus, ne iurandi, peierandi blasphemandique consuetudo ratione ulla dissimuletur aut permittatur. Ad haec etiam iocosa vel officiosa mendacia sunt vitanda. Caeterum detractiones, quibus fama absentium laeditur, susurrations, maledictiones, contumeliae, convitia aut irrisiones, si cuiquam exciderint, sine gravi poena nunquam relinquuntur. Denique quidquid turbare pacem vestram poterit, detestandum, et si forte inciderit, humili emendatione sanandum iubemus. Inhonestas vero vel impudicas verba, cantilenae, aut libri lascivi tanquam praesentissimum venenum cavenda sunt. Ac in his verbi Apostolici meminisse oportet: Fornicatio autem et omnis immunditia aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos; aut turpitudine aut stultiloquium aut scurrilitas, quae ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio (Eph. 5, 3. 4). Atque eiusdem Apostoli statim vos etiam ipsos alloquentis: In psalmis et hymnis et canticis spiritualibus cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus (Eph. 5, 19. 20). Denique vana ociosaque verba, si iusta necessitate aut utili commoditate careant, de quibus Christus reddendam esse rationem in die iudicii ait (Matth. 12, 36), sunt fugienda. Ac quoniam labilis est lingua humana et proclivis nostra corruptio ad lapsus linguae, Jacobo (3, 8) dicente: Linguam nullus hominum domare potest, et quilibet secum et pro singulis universi quantum possunt agant oratione ad Deum et admonitione fraterna, quo ad veram linguae modestiam pervenire possitis, scribente eodem Apostolo: Si quis putat se religiosum (hoc est Dei cultorem) esse, non refruens linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana est religio (Jac. 1, 26).

Latine lo-
quendum.

His omnibus, quae non nostra, sed Domini sunt mandata, neque quibusdam duntaxat, sed omnibus fidelibus dicta sunt, id ultimo addimus, ut semper domi et foris omnes latine loquamini, constituenturque qui caeteros de hoc admoneant, et quoties aliquem vernacula lingua loquentem audierint, designent, ut iuxta qualitatem negligentiae puniantur delinquentes. Conandum est etiam omnibus, ut congrue et pure loquantur, ac peccantes

in his ab audientibus emendentur, quod illi suscipere grato animo et hi facere modeste debent.

Volumus etiam, ut in mensa omnes cum religione et Ecclesiastica modestia sese habeant et signo aliquo facto ad prandium aut coenam conveniant, ac Rectore praesente, antequam sedeant ad mensas, lotis manibus benedictionem mensae prosequantur, qua peracta sedentibus cunctis primo incipiatur lectio sacrae scripturae vel alicuius libri ad aedificationem conducentis, deinde cum omni silentio et modestia comedatur. Et peracto prandio aut coena mensisque prius mundatis ad signum Rectoris surgant omnes ac Deo gratias agant.

Quomodo
in mensa
se habe-
ant

Mensam volumus esse tenuem et frugalem, ut decet studiosos legis Dei et Ecclesiasticos; dicit enim scriptura: Quem docebit scientiam, aut quem faciet intelligere auditum, nisi ablactatum a lacte et avulsum ab uberibus (Is. 28, 9). Statuetur autem modus honestae et sufficientis sustentationis.

Extra horas refectionis communis nemo, nisi Rectore ex aliqua necessitate iusta ita volente, vel comedat vel bibat, nisi cui forte placuerit aquam puram sumere. Nulla autem ratione computationes vel commensationes extraordinarias permitti aut externos invitari volumus in Collegio nostro, neque extra illud alicui collegae cibum vel potum ulla occasione sumere licere sine Rectoris consensu, quem nolumus hac in re facilem esse. Incessus et vestitus sit honestus, neque volumus e Collegio quemquam egredi, nisi cum in templum vel scholas eundum fuerit, quo vadant simul omnes, qui ea hora audituri sunt lectiones.

Prohibetur
extraordi-
narius
usus cibo-
rum vel
potus.

Caeterum ad campos, animi relaxandi causa, non nisi bini vel plures vel omnes simul vadant, quod frequentius volumus concedi, modo studia lectionum non impediuntur; in domos tamen aliquas non ingrediantur, sed recta in campos exeant, ubi conferre et meditari, quae audierunt, ac quandoque etiam ludo aliquo honeste corpus poterunt exercere. Jam colloquia et visitationes feminarum nullo modo nostris neque domi neque foris permittimus. Dormire vero pernoctareve extra domum, nulli liceat, neque proficisci aliquo sine Rectoris et legentium consensu ac magna causa.

Porro habitus erit clericalis, honestus scilicet et gravis, cuius certam formam proponemus, iuxta quam vobis nunc vestes dabimus, quibus cum ad sacram missam convenitis aut festis diebus utamini; reliquo vero tempore cuilibet uti licebit proprio habitu, honesto tamen et quantum fieri poterit ad clericalem accedente, idque in hoc principio, quousque aliter a nobis fuerit ordinatum.

Vestitus.

Ad haec omnia recte servanda obedientia, quam in Collegio nostro Rectori, quem constituemus, omnes praestare volumus, necessaria erit. Ita ut ei tanquam patri et nobis ipsis iuxta praedictas nostras ordinationes subditi existant. Rectoris vero officium erit, diligenter invigilare atque ex conversatione externa singulorum mores et ingenia agnoscere, omnes ad pietatem et omnium virtutum studium hortari, desides arguere et cor-

Obedien-
tia rectori
praestan-
da.

ripere vitia, ita ut nihil sinat inordinatum sine iusta animadversione. Corriget vero eos aut privatim aut publice, magis minusve, prout qualitas culpaе et ingenium cuiusque aut aliorum aedificatio exigit. Aderit cum aliis in mensa, nisi forte iusta aliqua de causa sit abfuturus, ac tunc committat alicui ex maioribus, ut ad ordinem et disciplinam servandam vices suas expleat; quantum denique fieri poterit, praesens semper in Collegio sit frequenterque cubicula visitet, ut agnoscat quam graviter studio insistant ac omni honestati et quieti sese conforment, et curet ut munde conserventur vestes et reliqua tam propria quam communia.

Obedien-
dum etiam
magistris.

Non autem Rectori solum, sed propriis etiam Magistris discipuli obediant, servabiturque in his ordo a nobis disponendus. Praeterea et inter eos ipsos volumus omnem humilitatem sic observari, ut mutuis obsequiis et honore se invicem praeveniant. Nemo alium despiciat, sed minores maioribus assurgant et debitam reverentiam praestent; maiores etiam illis exhibeant omnem civilitatem, idque iuxta gradum cuiusque. Ille denique beatiorem se arbitretur, qui pluribus poterit obsequi et placere in bonum ad aedificationem, ut Paulus inquit.

Statuta
singulis
mensibus
legenda.

Haec omnia et quae his tanquam huic instituto convenientia addentur, vos omnes, qui in nostram hanc studiosorum clericorum scholam sub protectione sancti Hieronymi recepti estis, servare decernimus atque iubemus. Quod ut efficaciter fiat, mandamus, ut singulis mensibus omnibus vobis simul congregatis haec omnia, quae statuta sunt, legantur, prima scilicet cuiusque mensis sexta feria; postea a Rectore, siquidem in particulari vel in communi contra ea peccatum sit, corrigatur, ac omnes ad eorum ob-

Violatores
statuto-
rum corri-
gantur aut
puniantur.

servantiam admoneantur. Curabit etiam Rector delinquentes, cum scilicet opus fuerit, frequentius corripere. Caeteros vero, quibus a nobis aliquod emolumentum ad studia tribuitur, volumus in templum et ad lectiones cum aliis venire ac in omnibus Rectori et proprio Magistro obedientes esse sineque eorum licentia hinc discedere non licere. In omni ergo honestate et pietate conversamini charissimi in Christo filii, alioquin ut indigni hoc nostro beneficio atque maioris promotionis spe, quam si dignos vos nostra gratia exhibueritis, vobis offerimus, privandi estis.

Nr. 9.

Statuten für die Ollarier oder die armen Studenten. 1559.

(T. I, S. 467.)

Statuta pro Ollariis.

Regula et Statuta pauperibus S. Hieronymi in Academia Dilingensi per R. patrem f. Bartholomaeum Kleindinst Ordinis S. Dominici¹. Et a R^{mo} in Christo patre illustrissimo principe DD. Othone S. R. E. tituli

¹ Hier ist im Texte offenbar ein Wort ausgefallen, etwa conscripta.

S. Sabinae presbytero Cardinali Episcopo Augustano et Academiae Diligens fundatore approbata confirmata subscripta et sigillata anno 1559.

Primum volumus, ut regulam vobis praescriptam a nobis omni die Dominica in prandio et haec statuta primo cuiuslibet mensis die sic omnes audiatis, ut toto tempore custodiatis, deinde statuta universitatis omnia, sed potissimum ea vos observare, quae cultum Dei et pietatem atque honestatem praecipiant.

Quater praeterea in anno, si non quoties Collegiales, purgatis prius sacramentali confessione animis, venerabile sacramentum Eucharistiae devote et reverenter omnes suscipietis, idque in summis festivitatibus.

Insuper quotidie nomine benefactorum singuli dicetis psalmum Miserere etc., orationem Dominicam et salutationem Angelicam cum symbolo Apostolorum, et sub sacro Germanicam orationem, quae incipit: *O Gutiger Herr Jesu Christe ꝛc.*, et alteram latinam, cuius initium est: *Pietate tua quaesumus etc.* Studia etiam vestra publica quidem legibus Academiae volumus esse conformia, quemadmodum alii ita et vestrum singuli lectiones suas semper attente audiant, potissimum vero catechismum.

Privata studia. Priusquam edant, inter se repetant vel ex lectionibus aut contionibus audita. Quisquis vero se dignam non proposuerit quaestionem, a pulmento aut offa, non tamen pane abstinebit.

Quotiens a sacro missae officio aut a lectione abfuerit vel ad ientaculum aut merendam intempetive venerit, a refectione quoque excludatur, nisi facultatem impetriverit.

Apposito cibo altum servandum silentium, benedictione dicta religiose omnes accedant, et ne ieiunet animus, vicissim quilibet leget in prandio libellum de imitatione Christi, et in coena libellum qui inscribitur *Vitas Patrum*, qui dicitur a S. Hieronymo compositus.

Lectori vero et ministrantibus non inferior servabitur portio.

Absolute prandio vel coena gratisque ac orationibus pro benefactoribus dictis singuli domum repetant.

Reliquias aliis pauperibus distribui volumus.

Eligatur unus ex illis senior, qui aliorum modestiam conservet sua gravitate.

Qui vernacula usus fuerit lingua, ad arbitrium Rectoris vel vicarii eius ab altero ferculo abstinebit.

Quisquis blasphemasse, falso aut leviter iurasse, de cibo murmurasse, dissidia disseminasse aut in plateis discursor fuisse, verba impudica dixisse aut aliquem percussisse convincitur, protinus abiiciatur, donec vere poeniteat.

Quisquis ex sua classe cum reliquis non est dignus, ut ad altiorem ascendat classem, abiiciatur, donec post tres menses diligentia resarciat neglecta.

Curabit procurator pauperum, ut et in contionibus et quando huc veniunt Episcopi vel magnates, illis pauperes commendentur.

Si facultas gazophylacii permittat, ordinamus et volumus, primo in infima classe ascendenti dari calceos, primo vero in secunda calceos et

caligas, primo in tertia calceos, caligas et thoracem, primo in quarta calceos, caligas, thoracem et pectoralem tunicam, primo in quinta praeter superiora etiam vestem talarem, primo in sexta addetur praeter alia pileus atque integer omnino vestitus, quem etiam prae omnibus aliis ad collegium S. Hieronymi, modo locus sit, recipi praecipimus. Reliquis vero excellentibus libellos, calamaria, papyrum, cultellos, devotas imagines aut aliquid huiusmodi. Ignavis vero et ultimis calamaria crassa et lignea, nigras scopas et ferulas; quos etiam calefactores creare (creari?), esse et dici volumus.

Porro horum statutorum vigore neminem nec ad venialem quidem culpam, sed duntaxat ad poenam secundum statuta irrogandam obligare intendimus.

Circa recipiendos observanda tria.

1^o nullus ultra praescriptum assumatur numerum, nisi augeantur portiones, ne prioribus aliquid subtrahatur, a quocunque etiam commendetur. 2^o nullus in posterum recipiatur, nisi perfecte legere et coniugare latinamque linguam si non loqui, saltem medioeriter intelligere valeat. 3^o nullus recipiatur, nisi protestatus sit, quod quamprimum alius examinantis iudicio doctior ipso et non minus pius reperiatur recipique cupiat, tunc velit cedere; licebit tamen ei cum quocunque pro loco disputare sub examinerum iudicio etc.

Pater pauperum semper erit primarius S. Theologiae professor.

Sed haec omnia constituta sunt, priusquam R^{mus} transferret omnem in societatem nominis Jesu facultatem et iurisdictionem¹.

Nr. 10.

Kaiser Ferdinand I. bestätigt die Privilegien der Universität Dillingen (T. I, S. 25).

1559 Juli 7. Augsburg.

Ferdinandus divina favente clementia, electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. rex, infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Moraviae etc., Dux Luemburgiae ac superioris ac inferioris Silesiae, Wirtembergae ac Thecke, Princeps Sueviae, Comes Habsburgae, Tirolis, Ferreti, Kiburgi et Goritiae, Landgravius Alsaciae, Marchio sacri Romani Imperii, Burgoviae ac superioris et inferioris Lusatiae, Dominus Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis et Salinarum etc.

Recognoscimus et notum facimus tenore praesentium universis. Celsitudinem et amplitudinem Romanorum Imperatoris ac Regis, qui Dei opt. max. beneficio ad hoc altioris dignitatis fastigium evehctus est, decet, non

¹ Diese Bemerkung wurde den Statuten von dem Schreiber aus dem Jesuitenorden hinzugefügt.

solum imperii sui fines longe lateque propagare, verum etiam omnem curam et diligentiam adhibere, ut in pacata Republica bonae artes ac disciplinae floeant. Nam cum duo omnino sint gerendae Reipublicae tempora, alterum scilicet belli, pacis alterum, atque illius quidem utilitas foris, huius fructus autem domi constet: ea demum summa est Principis laus et gloria, eniti, Rempubliam non tam armis et virtute bellica, quam liberalium artium studiis reddere exornatam. Quandoquidem eisdem non solum politica rerum administratio regitur, fovetur ac stabilitur, sed ipsa quoque sacrosancta catholica nostra religio conservatur ampliaturque et gloria Dei omnipotentis illustratur. Quod cum a maioribus nostris continua successione factitatum sit, quibus ea vel praecipua cura fuit, ut bonis artibus ac disciplinis suis locus statueretur, quippe quod intelligerent, praeter maximas et quam plurimas utilitates, quae hinc ad homines redire consueverunt, hoc pacto sibi etiam aditum pateferi ad immortalitatem, atque eorum quae praeclare gessissent gloriam, publicis literarum monumentis consecrari ad memoriam hominum sempiternam: Nos hanc acceptam a maioribus legem et piam, salutarem laudatissimamque curam ac sollicitudinem non solum tueri, verum etiam augere et propagare omni tempore laboravimus et in futurum, Deo dante, non minori studio laborare constitutum habemus.

Quamobrem cum Reverendissimus in Christo pater, Dominus Otto tituli sanctae Sabinae S. R. E. presbyter Cardinalis, Episcopus Augustanus et Praepositus in Elwangen, Princeps et amicus noster clarissimus, superioribus annis, non minus tuendae ac propagandae veteris ac orthodoxae religionis nostrae cupiditate et ardore inflammatus, quam bonarum artium provehendarum studio adductus, Gymnasium seu generale studium omnium disciplinarum in oppido Dilingae aperuerit eamque multis in omni genere studiorum, praesertim vero in Theologia praestantibus viris exornaverit idque Gymnasium a felicitis quondam memoriae sanctissimo Domino Julio III. Pont. max. multis beneficiis ac privilegiis auctum et honestatum fuerit, quae postea divus quondam Carolus V. Romanorum Imperator Augustus, praeclarissimae recordationis frater et dominus noster carissimus, approbavit et de novo concessit. Ac demum nobis, ab honorabilibus nostris et sacri Imperii fidelibus dilectis, Rectore, Decano et Universitate praedicti studii Dilingensis, humillime supplicatum fuerit, ut huiusmodi Gymnasii erectionem et foundationem non solum approbare et laudare, verum etiam dicta privilegia a Sanctitate summi Pontificis primum, deinde ab ipso divo quondam Carolo Imperatore confirmata, Caesarea autoritate nostra confirmare, ratificare et, quatenus opus esset, de novo concedere gratiosius dignemur: Nos sane, quibus eiusdem Rectoris, Decani et Universitatis Gymnasii Dilingensis tam praeclarum in rem christianam et bonas artes studium plane vehementer probatur, eorum humillimis ac iustis precibus benigne ac clementer annuendum duximus. Itaque animo bene deliberato, ex certa nostra scientia, sano accedente consilio deque Caesarea autoritate nostra, praedicti sanctissimi Domini nostri Julii III. Pont. Max. privilegia et indulta, praefatae Academiae Dilingensi concessa et a praedicto divo

quondam Carolo V. Imperatore confirmata et approbata, quorum tenor sequitur in haec verba: Inter reliquas belli et pacis rationes quibus principum virtuti ad gloriam etc.

In omnibus suis punctis, articulis, clausulis, sententiis confirmavimus, approbavimus, ratificavimus, autorizavimus ac de novo concessimus, indulgimus et elargiti sumus, quemadmodum tenore praesentium confirmamus, approbamus, ratificamus, autorizamus ac de novo concedimus, indulgemus et elargimur. Decernentes et praefata nostra Caesarea auctoritate statuentes, praecursoria privilegia omnia, tam ea, quae a sancto quondam Domino Julio III. praefatae Universitati Dilingensi data et concessa, quam ipsam praedicti divi quondam Caroli V. Imperatoris confirmationem, in omnibus suis punctis, clausulis, articulis, sententiis et verborum expressionibus rata, grata, valida, firma et perpetua esse et censi et ab omnibus inviolabiliter observari debere, tam in iudicio quam extra, suppletentes ex certa scientia omnes et quoscunque defectus, tam iuris quam facti, omnesque solennitates tam intrinsecas quam extrinsecas et formales, quae in praemissis intervenisse debuissent seu dici possent intervenire debuisse. Non obstantibus in praemissis aliqua lege, constitutione, decreto, statuto, consuetudine caeterisque in contrarium facientibus quibuscunque. Quibus omnibus et singulis, quatenus obstare possent praesenti nostrae confirmationi, indulto et concessioni, pro hac vice duntaxat et ad effectum praesentium omnino derogamus et derogatum esse volumus, etiamsi talia forent, de quibus in praesentibus expresse et diserte mentionem fieri oporteret. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostrae confirmationis, approbationis, ratificationis, concessionis, indulti, derogationis, privilegii et gratiae paginam infringere aut ei quovis ausu temerario contraire. Si quis autem id attentare praesumpserit, praeter nostram et Imperii sacri indignationem gravissimam, poenam quinquaginta marcharum auri puri fisco seu aerario nostro imperiali ac parti laesae, toties quoties contra fecerit, irremissibiliter pendendam se noverit incurrisse, harum testimonio literarum, sigilli nostri Caesarei appensione munitarum. Datum in nostra imperiali civitate Augusta Vindelicorum, die VII. mensis Julii, Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, Regnorum nostrorum, Romani vigesimo nono, aliorum vero tricesimo tertio.

Ferdinandus.

Daniel Archiepiscopus Mogunt:

Archicancell. m. propria.

v. Seld.

Ad mandatum Sacrae Caesareae Maiest. proprium.

M. Singmoser m. propria.

Orig. auf Perg. im Allg. Reichs-Archiv zu München (T. I, S. 25).

Zweite Periode (1563—1773).

Nr. 11.

Lektionsplan für das Sommersemester 1564 (T. I, S. 200).

Societatis Jesu Professores et Studiorum Academiae Dilinganae Praesides, Dei gratiam veramque pacem Christiano Lectori precamur.

Nondum abiit semestre tempus, humane lector, quod Dilingam evocati lectiones publicas, Jesu Christo duce confisi, sumus auspicati. Huc nos accersivit ac impulit prorsus D. Otho Truchses, quem honoris gratia nominamus, colendissimus Antistes et illustrissimus Princeps, tum Cardinalis idem et Mecoenas noster, multis quidem nominibus venerandus. Cui sic visum est, ut celebris haec Academia, quam praeclare ipse fundavit et fundatam magnis eiecit sumptibus, nostris porro studiis (quoad eius fieri queat) confirmaretur atque promoveretur. Etsi vero nihil est penitus, cur de nobis nostrisque viribus inaniter gloriemur, tamen de summa summi Dei bonitate immensaque gratia confidendo id polliceri possumus, nos curam, operam et diligentiam omnem adhibiuros, quam hoc praeclaro loco fidos Christianae iuventutis moderatores adhibere decet quaeque a peritis optimarum artium professoribus merito expectanda est. Jam ut aliquod, quamvis exile, instituti nostri specimen extet, paucis hic lubet quasi delineare, quos hac aestate authores profiteri quibusque studiis concreditam nobis iuventutem excolere constituamus. Ita fiet, ut nemo sit hoc loco inscius de instituti nostri ratione, quam speramus aequis quidem censoribus facile comprobatum iri. Deinde absentes ex hoc classicorum authorum catalogo rectius colligent deligentque sibi, quod in studiis optimum et utilissimum esse arbitrabuntur. Neque addubitamus, quin studiosi aequae gratam sibi atque commodam sentient fidem, sedulitatem et methodum, quam explanandis iisdem authoribus adhibebimus. Caeterum hoc te unum rogamus, Christiane lector, ut bonos professorum conatus ad Jesu Christi gloriam propagandam et ob Reipublicae commodum unice institutos partim pio favore tuo prosequi, partim a profana aemulorum obtreactione, sicubi usus ita ferat, vindicare non cesses. Vere scripsit Aristophanes: Ἄλλ' ὄχι ἔνεστι συκοφάντου δόγηματος. Sed quicquid tandem molietur caeca et impudens calumnia, Christo Jesu suus et integer honos constet, precamur; illi docentium iuxta et discentium labor unice serviat, ad illius nomen celebrandum nos et conditos esse et restitutos inprimis cogitemus. Facessant affectus impuri, divini honoris maculae, humanarum mentium corruptelae gravesque pestes artium liberalium: In Christo Jesu, qui summa existit et aeterna sapientia, stude, vive et vale lector.

Catalogus lectionum et exercitationum Academiae Dilinganae ad communem usum studiosorum.

In Schola Theologica.

Ad Timotheum epistolae duae vere Apostolicae.
Tractatio de Sacramentis hodie necessaria.

Accedent frequentes de sacris disputationes.
Et aliquid in hebraea sanctaque lingua.

In Schola Physica.

Libri Aristotelis de generatione et corruptione, de meteoris et qui sequuntur Physicae disciplinae.

Cum adiuncta repetitione ante et post prandium.

Inserentur disputationes crebrae.

Legetur et in Mathematicis, ut Arithmetica, Sphaera et id genus consimilia.

In Schola Logica.

Organum Aristotelis Peripateticorum principis.

Cum usu frequenti repetitionum ac disputationum.

In Schola Rhetorica.

Libri Ciceronis de inventione.

Orationes eiusdem pro lege Manilia et pro Archia poeta.

Liber primus Aeneidos Vergilii.

His adiungentur compositiones et declamationes.

In Graecis.

Grammatica graeca Nicolai Clenardi.

Plutarchus de educatione liberorum.

Et si quid aliud lectu commodum sese offeret.

In humanioribus literis seu prima classe Grammaticae.

Syntaxis Sigismundi Lupuli.

Exercitationes latinae linguae.

Familiares epistolae Ciceronis.

In stylo frequens exercitatio.

In secunda classe Grammaticae.

Grammatica Sigismundi Lupuli.

Catonis disticha.

Ciceronis epistolae selectae.

Quaestiones ac repetitiones non infrequentes accedent.

In tertia classe Grammaticae.

Declinandi et coniugandi formulae.

In his memoriter recitandis tyrones exercitabuntur.

Praeter haec omnia.

Instituatur lectio catechistica hebdomadatim, tum et concio latina diebus festis et orationes subinde recitabuntur, erit frequens etiam usus in classibus et publice disputandi. Hinc fore auguramur, ut neque doctrinae

sine pietate neque pietati sine doctrina sit in hac schola locus, sed utrinque potius tantum accipiant studiosi, quantum ad bene beateque vivendum formandis adolescentum animis sat esse potest Christo Jesu auxiliante.

Sit nomen Domini benedictum in saecula.

Ad studiosam iuventutem.

Huc celeri propera pubes Germanica gressu,
 Dum tu thesaurum religionis amas.
 Inclyta si virtus morumque oblectat honestas,
 Et pudor est priscam contemere fidem,
 Si iuvat ingenuas gravibus sine sumptibus artes
 Discere, quo tendas praepete ad astra gradu.
 Haec Dilinga dabit Truchses illustris honore,
 Dotibus innumeris aequiparanda locis.
 Gloria Suevorum, Musis aptissima sedes
 Haud minus haec laeto gaudet amoena situ.

Ἡ νεότης θαλέθουσα φέρει τινὰ χρήσαν ἐν αὐτῇ,
 Ἀλλὰ μόνη μικρὸν χρησίμων ἐστι μονάς.
 Ἡ νεότης σπουδαία σὺν ἤθεσιν ἀνθος ἔχουσα
 Ἥλικίης, σεμνῆ, χρηστοτέρη τε δούα.
 Εἰ δέ κε παιδείης κόσμος πολύγλωττος ἐφ' ἤβη
 Ἐῶ, χρηστοτάτη ζεύγνται ἦδε τριάς.
 Ἄν δέ τις ἐνομίης τοῦτοις παιδεύματα προσθῆ,
 Ὅντως ἐστὶ τετράς χρήσει χρηστοτάτη.
 Τῷ ῥα νέων ἀγαθοὶ εἰς φροντιστήριον ἐδθῶς
 Σπεύδετε, τῆς σοφίης ἐδσεβίης τε γέμον.

Dilingae excudebat Sebaldus Mayer, Anno Domini 1564.

Nr. 12.

Lektionsplan für das Wintersemester 1565 (T. I, S. 200).

Catalogus lectionum et exercitationum scholasticarum, quae hoc anno M. D. L. XV. proxima studiorum renovatione in Academia Dilingana ad informandos Christianae iuventutis animos (Deo duce) proponentur.

In Classe Theologica.

Sacrosanctum D. Matthaei Evangelium enarrabitur.

Explicabuntur accuratissime controversa nostri temporis dogmata iuxta optimorum Theologorum sententiam et unius sanctae Catholicae atque Apostolicae fidei normam. Accedet brevis luculenta tamen sacerdotum institutio ex divinis et ecclesiasticis canonibus deprompta.

Praeter eas disputationes, quae de auditis lectionibus celebriores fient singulis mensibus inter Theologiae auditores, habebuntur etiam hebdomadariae, una cum quotidianis repetitionibus.

In Classe Metaphysica.

Legetur Aristotelis Metaphysices liber duodecimus, quem ita explicabit professor, ut praecipuas insignioresque simul totius Metaphysicae materias tractet accurateque explicet.

Instituetur praeterea Logices atque Physices totius diligens repetitio.

In Classe Physica.

Aristotelis octo libri Physicorum, quibus reliqui quoque deinceps naturalis Philosophiae libri succedent.

In Classe Logica.

Proponetur initio Philosophiae tyronibus brevis ac facilis in Aristotelis Logicam introductio, qua explicata substituetur isagoge Porphyrii atque totius deinde logicae facultatis organum.

In his tribus Philosophiae classibus praeter repetitiones quotidianas disputationesque instituentur graviore diebus sabbatinis et mensis cuiusque initio communes omnibus philosophiae auditoribus.

In Classe Mathematica.

Geometrica elementa Euclidis pro initio et quasi fundamento disciplinae Mathematicae studiosis tradentur, adiungetur deinde Arithmetica, Sphaera et Johannis Stophlerini Astrolabium.

In Classe Rhetorica.

Libri illi Ciceronis et eloquentia et eruditione cultissimi ad Q. fratrem. Eiusdem oratio pro Milone.

Habebunt praescriptam horam pro corrigendis examinandisque tam graecis quam latinis compositionibus.

Diebus item sabbatinis in positiones ex lectionibus decerptas disputabunt.

Ut vero huius facultatis studiosi quam optime stylo (qui est optimus dicendi magister) proficiant, cum privatis tum publicis declamationibus, festis maxime diebus exercebuntur; ubi aut virtutum encomia aut sanctorum hominum laudes aut alia huiusmodi nec a suis studiis nec a christiana pietate aliena argumenta nunc graeca, nunc latina oratione persequentur.

In Hebraicis.

Cum hebraea Grammatica Clenardi explicabitur quoque hebraicum psalterium, ut praecepta in usum traducantur.

In Classe Politioris Literaturae.

Post explicatum de verborum copia libellum audient dialogum Ciceronis de amicitia.

Salustii historiam de bello Catilinario, quae lectio erit communis huic classi cum Rhetoribus. Tertium librum Vergilianae Aeneidos.

In Classe Syntaxeos.

Praelegendur Syntaxis Despauterii.
 Secundus liber Tristium Ovidii.
 Epistolae Ciceronis familiares.

In Graecis.

Auditoribus humaniorum literarum exponetur graeca Grammatica Clelandi cum evangeliiis et epistolis graecis, ut et ipsi habeant, in quo praecepta exerceantur.

Rhetoribus vero et in ea lingua provectoribus proponetur Syntaxis Varenii cum Philippicis Demosthenis.

In Classe Grammatices.

Etymologia Despauteriana cum faciliori quodam Syntaxeos compendio.
 Ciceronis epistolae selectae.
 Pia ac vere christiana Michaelis Verini disticha.

In Classe Infima.

Memoriae mandabunt principia Grammatices.

Audient illam Despauterii partem, quae de nominum generibus et declinationibus tractat.

Exponentur ipsis carmina Catonis.

Habebunt et hae inferiores classes repetitiones quotidianas, communes item omnium lectionum diebus sabbatinis, crebras quoque disputationes, ut non solum vincendi cupiditate iuvenilis ardor magis ad studia inflammetur, verum etiam hoc utili congressu atque iucundo conflictu ipsorum iuvenum ingenia promptiora acutioraque reddantur.

Exhibebunt bis per hebdomadam praescripta themata praeceptorum corrigenda. Exercebuntur in componendis versibus. Victoribus praemia statuentur.

Neque deerit christianae huic iuventuti nobis concredita lectio catechistica, quae quidem studiosis altiorum classium gravior, inferioribus facilior et puerili captui accommodatior hebdomadatim instituetur. Dabunt quoque operam praeceptores, ut haec christianae vitae praecepta quam diligentissime frequenti usu puerorum animis infigant atque imprimant.

Aggrediemur hunc lectionum ordinem (Deo volente) primo die Octobris post publicas Theologiae Philosophiaeque disputationes, quas iuxta receptam nostrae Societatis consuetudinem annis singulis in autumnali et celebriori Academiae studiorum instauratione instituimus; eas quidem hoc anno 8. Kale. Octobris auspicabimur protrahenturque ad quattuor dies, ut duo Theologis, duo item Philosophis ad disputandum concedantur.

Praemittentur disputationibus duae orationes, quarum una non minus docta quam ornata Christophorus Gail, artium ac philosophiae Magister,

laudes Theologiae, altera Joannes Ramsbeckius Herbipolensis, artium Bacca-
laureus, Philosophiae dignitatem celebrabit.

Ne porro inferiorum classium auditoribus, iis potissimum, qui caeteris
diligentiores, maiores in studiis fructus fecerunt, dignus honos desit, fiet
diligens omnium examen et primi singularum classium pro praemiis ele-
gantiores libellos accipient, qui in festo D. Hieronymi in aula academica
iuxta ordinem (recitata prius de laudibus D. Hieronymi oratione) distri-
buentur. Nec deerunt varia tunc epigrammata, quae et in Dei atque
D. Hieronymi laudes a nobilibus pueris decantabuntur; quibus eum diem
ornari, iuventutem excitari et honesta studia promoveri posse arbitramur.

Christus Jesus, ad cuius honorem immortalemque gloriam omnia a
nobis suscipiuntur, ea secundet et feliciter nostros conatus dirigat.

Ad iuventutem Dilinganam carmen paraeneticum.

Vi, face et ingenio Lernaeam contudit Hydram

Oetheus, his iisdem triplicis ora Canis.

Thesea non aliter dirum superasse Creontem

Fama est, et saevum semivirumque bovem.

Scilicet haud facinus fieri memorabile fas est,

Endymionaeus si gravat ossa sopor,

Qui cupis optatam studiorum attingere metam,

Splendeat ut capiti digna coralla tuo:

Si non ingenii natura negavit acumen,

Et domus ad studium suggerit ampla faces:

Perge, age vimque adhibe citius, nec parce labori,

Est dea, quae volucris post pede calva fugit.

Sin nec acuta tibi fuerit mens, saevave torquet

Pauperies, (ah) nec desere coepta rogo.

Vis vi comprimitur, gutta sic saxa cavantur:

Sic aridos nuper iam rigat Ister agros.

Laus Deo Immortali.

Nr. 13.

Deutsches Abgangszeugnis. Zwischen 1565 u. 1585. (T. I, S. 244.)

(Lib. testim. I, 159.)

Teutsch Testimonium und Abschied.

Theodoricus Canisius Societatis Jesu, der heiligen Schrift Doctor und
Rector der Universität allhie zu Dillingen, wünscht allen denen so gegenwertige
Zeugschrift zu handen komen wird, und¹ Heil: Demnach wir Antes halber der
Warheit beistand laisten und unjerer Studenten Nutz und Fromen als vil uns
imer möglich fürdern mießen und sollen und aber der erbar Jüngling N. N. all-

¹ Vor und ist offenbar ein Wort ausgefallen, etwa: Segen.

hie seines Wohlhaltens halber um ein Fürschrift anhalten lassen, bezeugen und bekennen wir hiemit öffentlich, daß erst ermelter N. die Zeit weil er hie gestudiert jez bis in das dritte Jahr sich alzeit ehrlich recht und wol als einem erbaren Studenten gebürt, verhalten hat. Deshalben er denn auch aller Hilf und Befürderung bei allen guetherzigen Christen wol würdig. Deß zur Urkund haben wir gegenwertige Commendation und Fürschrift mit unser Univerſitet gewöhnlichen Inſigel und unserß geschwornen öffentlichen Notarii Uunderschreibung befestiget.

Nr. 14.

Erlaß an die Studenten vor Beginn der Ferien. 1569. (T. I, S. 180.)

(Act. Univ. I, 401.)

Cum tempus a gravioribus studiis aliquamdiu cessandi adsit, quod quidem eo consilio concedi norunt studiosi adolescentes, non ut ab omni prorsus lectione studioque vacetur, sed ut in molestiori caniculae aestu tuendae valetudini honestaeque relaxationi aliquid tribuatur: tum ut qui ad venturam hiemem necessario commeatu instructi non sunt, citra magnum studiorum suorum detrimentum, hac occasione sibi eum parent; volumus et ordinamus, ut nullus hinc, nisi parentum voluntate vel graviori causa urgente, obtenta etiam a nobis vel a studiorum Praefecto in scriptis facultate, et bona sui hospitis vel creditorum pace, discedat.

Quibus porro abundi potestas facta fuerit, non praescripto certo redeundi tempore, hi in primis S. Aerae martyris, sexto scilicet Augusti mensis die omnino adesse curent.

Reliqui vero qui iustam abundi causam non habentes hoc in oppido morabuntur, sciant se ex more institutoque Universitatis ad audiendam quotidie rem divinam, ad sacra officia diebus festis aliasque consuetas preces in Academiae Sacello frequentandas teneri.

Et ne hi otiose tempus reliquum conterant, proponentur ex more, Philosophis praesertim et inferioribus classibus, paucae quidem, utiles tamen lectiones, quibus et frequentes et iucundae accedent exercitationes aliae literariae. Volumus autem, ut nulli ex studiosis nostris Dilingae versanti sine legitima causa et facultate nostra a praedictis abesse liceat. Dominus Jesus labores et otia vestra in laudem et gloriam sui sanctissimi nominis et reipublicae Christianae atque vestrum omnium commodum benigne convertat.

Rector Dilinganus.

Nr. 15.

Erlaß an die Studenten vor der Fastnacht c. 1569 (T. I, S. 372).

(Act. Univ. I, 399.)

Solent hoc tempore homines suae salutis parum studiosi impudentius quam reliqui anni parte vitii diffuere atque Bacchantium more in omnem sese peccandi licentiam effundere. Quae tamen res cum christiana pietate

pugnat plurimum. Proinde ne Dilinganae Academiae studiosi dissolutum hoc vivendi genus hoc tempore sibi licere existiment, leges Academiae repetendo serio interdiciamus omnibus ac singulis, ne ante quadragesimam vel in ipsius initio personati per vicos urbis incedant, neve choreas ducant aut ullo musico instrumento extra domum ludant, neque Lavingam divertant vel cauponam ullam bibendi gratia ingrediantur neve usquam alibi computationibus vacent. Nocturno etiam tempore nemo post primam vigillum proclamationem domo egrediatur, nisi legitima causa urgeat et honesta cum lumine comitetur societas, remotis interim armis et inconditis clamoribus. Et quamvis a lectionibus hoc triduo vacabunt, sciant tamen, ad sacra officia communesque preces se adstrictos. Norunt honesti, honeste se recreare modumque adhibere rebus omnibus, quod nobis quoque de honesta Dilingana iuventute pollicemur. Si quis tamen, quod absit, christianam hanc admonitionem nostram neglexerit legesque Academiae impudenter violaverit, non carceris modo, sed et exilio aliisque gravissimis poenis in se animadvertendum sciat.

Rector Dilinganus.

Nr. 16.

Statuten des päpstlichen Alumnats (T. I, S. 431).

Constitutiones Pontificiis Alumnis observandae.

I.

Principio admonentur omnes, Seminarium hoc in eum finem erectum esse, ut alantur in eo et instituantur, qui spiritualibus provinciae superioris Germaniae necessitatibus pro talento a Deo accepto possint opitulari. Proinde polliceantur et parati sint, si quidem ad Seminarium admissi sint, vitam Ecclesiasticam agere et quaecumque a Magnifico Rectore Academiae et Collegii Societatis Jesu erit iniunctum, sacros ordines suscipere, deinde vero in Collegio tam diu perseverare, donec suis studiis finem imponant aut idonei censeantur, qui in provincia superioris Germaniae in vinea Domini suam operam utiliter et cum laude praestare possint. Item promittent, se sub obedientia Summi Pontificis ac in religione Catholica semper victuros iuxta professionem fidei editam a Pio IV. sanctae memoriae, quam emittent.

II.

Quoniam autem ea demum utilis ac salutaris doctrina est, quae pietatis habet fundamentum, sub ipsum ingressum in Collegium de rebus spiritualibus ad tuendam animi puritatem una cum timore Domini spatium octo aut decem dierum instruuntur, tum ut maturius de suscipiendo et recte instituendo Ecclesiastico vitae genere deliberent, tum ut sancta haec paucorum dierum consuetudine assuefacti libenter reliquo tempore portunculam aliquam diei impendant in conscientiae suae examinatione et piis orationibus, prout edocebuntur.

III.

In collegium ingressi intelligant, communes leges Collegii, consuetudinem ac modum vivendi aliis convictoribus praescriptum sibi pro ratione sui status exactius et perfectius observandum esse, curentque, ut exemplo suo aliis omnibus in Domino prae luceant.

IV.

Simul omnes quotidie hora et loco designatis Litanias communes cum sequentibus collectis pro Summo Pontifice et Ecclesia recitabunt. Et qui ad horas canonicas non tenentur, quotidie horas B. V. recitabunt.

V.

Singulis mensibus saltem ad sacram Eucharistiam, facta peccatorum confessione sacerdoti ad hoc munus designato a P. Rectore, reverenter accedant.

VI.

Quod ad studiorum rationem et litterarum exercitationem attinet, nemo suum sensum et voluntatem sequatur, sed permittat se potius Rectoris iudicio gubernari. Illi enim curae erit, iuxta Summi Pontificis sententiam ac mentem, vel per se vel per ordinarios superiores Collegii singulis praescribere primum ea studia, in quae ipsos incumbere, et auctores, quibus potissimum dare operam conveniat; deinde tempus, quod in quoque studio poni debeat, tum modum et rationem in ipsis studiis retinendam. Quare ante studiorum suorum cursum iudicio R. P. Rectoris absolutum Ecclesiastica nulla suscipiant beneficia, quae studiis impedimentum aliquod offerre possint.

VII.

Ad sustentationem suam octoginta florenos tantum sibi deputatos sciant, e quibus pro victu, habitatione, lecto, lotione, lignis, candelis, famulis etc., parte conveniente a Regente conservata, residuum ex illis octoginta, quod apud Regentem depositum habetur, singuli pro arbitrio vel in potu ad mensam vel in vestitu aliisque necessitatibus impendere poterunt. Quod vero supra hoc residuum impendent, ex propriis pecuniis solvendum sibi esse intelligant.

VIII.

Contenti vivent communi mensa convictorum. In vestitu eam tenebunt moderationem, qua contentos esse oporteret clericos infra canonicos et his superiores constitutos. Unde materia vestis nec sericum esse debet nec holosericum nec aliquid his re et pretio consimile, forma nihil alienum habeat a simplici decoro habitus clericalis. Tunica sit manicata, paululum duntaxat infra genua protensa, sub collum sex circiter fibulis aut nodis clausa et cingulo vulgari, hoc est, nec arte nec materia pretioso, ad corpus adstricta. Pallium tunica paulo longius esse poterit, sed ad collum non

fimbriatum holoserico. Utriusque tam tunicae scilicet, quam pallii materia erit toto anni tempore pannus laneus mediocris pretii. Vestes intra tunicam convenit esse solius necessitatis adeoque minimi pretii et simplicis formae. Tibialia non erunt nisi nigri coloris. Calcei ex vulgari corio et forma non dissecti nec superne ligulis aut fasciis sericis constricti. Collaria indusiorum ex communi tela, plana, non crispata, rigentia aut acu studiosius elaborata, inflexa modice super collare tunicae. Ab hac ratione vestitus non liceat ulli alumnorum recedere, nec titulo gradus litterarii philosophici aut theologici nec ordinis sacri nec paedagogiae nec imminentis habitus ex convictorio nec ullius alterius, quocunque ille nomine vocari possit.

IX.

In cantu et ceremoniis Ecclesiasticis, cum opportunum fuerit, se exercebunt, ut item statutis horis tum in scribendo aut in disputando, tum etiam docendo catechismum et concionando: ut his demum armis ad proximorum spiritualem salutem serio uti possint.

X.

Postremo, si qui processu temporis vel ad finem Seminario propositum inutiles vel moribus incorrigibiles deprehenderentur, eos dimitti oportebit. Quod si etiam contingeret (quod Deus avertat), ut aliquis vel praefixo tempore sacris initiari vel alia ex praescriptis facere nollet, vel certe alioqui consulto se gereret, ut dimittendus esset, eiusmodi visum est pro Rectoris arbitrio in communem Seminarii utilitatem ad restitutionem expensarum astringendum.

Nr. 17.

Eidliches Versprechen der Studenten bei ihrer Aufnahme (T. I, S. 262).

(Manusk. Nr. 216 u. 229.)

Formula iuramenti studiosorum.

Ego N. tanquam Catholicae et Apostolicae Ecclesiae filius toto corde et ore eam orthodoxam et salutarem fidem, sub obedientia unius Summi Pastoris Christique in terris Vicarii, Romani Pontificis, firmiter profiteor, quam Catholica Romana tenet Ecclesia, constantissime et firmissime credens ac in posterum, Deo adiuvante, semper crediturus, quidquid eadem Ecclesia credendum docet et docebit; ex animo quoque detestor omnes haereses ab Ecclesia Romana damnatas vel in posterum damnandas. Dehinc trado me in disciplinis, bonis moribus et pietate instituendum sub directione, gubernatione et regimine pro tempore existentis Rectoris, Gubernatoris aliorumque, quibus ipsi id negotii dederint, quibus etiam, quamdiu Dilingae habitavero, promitto obedientiam secundum huius Academiae statuta, paratus corrigi, cum deliquero.

Nr. 18.

Formel bei der Deposition neu ankommender Studenten (T. I, S. 177).

(Direct. Acad. P. VI, c. 5, p. 218.)

Forma absolutionis a Beanismo.

Germanica formula pro iis, qui latinam nondum intelligunt.

Wolan ihr Beani, ehe ihr ieszund von Eürer Bachanterei erlebiget werdet, müeßet ihr 4 Sachen engloben.

Erstlich daß ihr admodum Rev. ac Magnifico P. Rectori und Eüren für-gesezten Professoribus wöllet gehorjam sein.

Zum Anderen, daß ihr allen denjenigen, welchen es gebürt, alle Ehr und Reverenz erweisen wöllet, damit man könne abnehmen, daß ihr Studenten seyet.

Für das Dritte, daß ihr Euch nit wöllet rechen an denjenigen, welche Euch deponiert haben.

Leztlich und zum Vierten, daß ihr Euch nit mer wöllet deponieren lassen, es seye gleich hie oder anderstwo: sondern Euch hieten, daß ihr durch böse Sitten nit verdient widerum under das Bachanten Vidz gezeit zu werden.

Latina formula.

Priusquam vos Beani a vestro Beanismo liberemini, quattuor sequentia vovere ac praestare debetis.

1° quod admodum R. et Magnifico P. Rectori et praepositis vobis praeceptoribus obedire velitis.

2° quod omnibus, quem decet honorem ac reverentiam exhibituri sitis, ut omnibus constet, vos esse studiosos.

3° quod vos nullo modo de eis, qui vos deposuerunt, velitis ulcisci.

4° et postremo quod hunc depositionis actum neque hic Dilingae neque alibi denuo subire velitis, sed operam dare, ne unquam per mores parum dignos homine studioso promereamini rursus in numerum Beano-rum detrudi.

Quibus promissis dicit:

Quod ergo felix faustumque sit, Ego N. N. autoritate a Magnifico Domino Rectore mihi concessa vos absolvo ab omnibus impedimentis, quibus hactenus impediti fuistis, quominus potueritis gaudere privilegiis, quibus tam huius quam aliarum universitatum studiosi gaudere solent. Et in signum huius impono capitibus vestris salem sapientiae, ut pietati et bonis moribus acriter insistendum esse intelligatis.

Perfundit vino capita singulorum dicendo:

Propterea perfundo capita vestra vino dulcedinis, ut in litterarum studiis non tam acrimoniam et vim quam dulcedinem et suavitatem inesse cognoscatis.

Nr. 19.

Eid des akademischen Buchdruckers (T. I, S. 127).

(Manuskr. Nr. 229.)

Juramentum Typographis praestandum.

Ich N. bekenn und glaub von Herzen namentlich und sonderlich alles, so die heilige und Catholische, Apostolische, Römische Kirch befehlt zu glauben u. Ich ergib und underwirf mich auch hiemit der Disciplin, Statuten und Satzungen der löblichen Universität allhier zu Dillingen, sonderlich nichts zu trucken ohne Erlaubnuß, versprich gebürlichen Gehorsam dem Hochgelehrten Herren Rectori, Gubernatori oder denjenigen, so mir von ihnen fürgesetzt, zu leisten, auch willig und bereit verdiente Straf anzunehmen, solche nimmer mehr durch mich selbst oder andere zu rechen. Darzu helf mir Gott und alle seine Heiligen.

Nr. 20.

Eidliche Versprechungen des akademischen Buchdruckers und seiner Gehilfen nach dem Direct. Acad. P. I, c. 5, § 2 Jan.

(T. I, S. 127.)

1. Quod nihil velit imprimere, nisi permissu R. P. Rectoris et subscriptum a P. Cancellario. Item ut constet, eos non aliter impressisse, quam concessum fuit, dabunt statim singulorum foliorum unum exemplar eidem Cancellario, prius quam distrahatur liber, recognoscendum.
2. Se nulli citra Rectoris expressam licentiam ostensuros seu communicuros, si qua imprimenda sunt, quae eius iudicio secretum exigunt.
3. Si qua alibi impressa huc apportentur, se illa nemini duros aut vendituros sine licentia Rectoris aut Cancellarii, quorum proinde catalogum iuxta decretum Concilii Trid. sess. IV. et si petatur, ipsos etiam libros inspiciendos alterutri prius dabunt, quam cuiquam dent aut voenum exponant.
4. Quod novos famulos librarios Typographiae mittere velint ad P. Rectorem, ut ei obedientiam praestent.
5. Quod, sicut gaudent privilegiis Academicis, ita etiam servare velint eiusdem statuta ad eosdem spectantia, praesertim illud de confessione, communione praestanda septies in anno.

Nr. 21.

Lateinische Instruktion für den akademischen Pedell (T. I, S. 132).

Officium Bedelli brevibus regulis comprehensum.

Sciat se esse ministrum totius Universitatis, a qua suum stipendium habebit, quare det operam, ut illam tanquam matrem credat venereturque. Audiet sacrum diebus singulis cum studiosis, festis diebus etiam contionem, nisi iusta aliqua causa praepediretur.

Aderit tempestive profestis diebus in Collegio, ut studiosos observet, quando ad sacellum rem divinam audituri vel consuetas preces dicturi ascendunt, ne circa classes et scalas haereant vel e templo excurrant vel alia ratione contra modestiam peccent.

Festis diebus et quotiescunque Rector ad templum prodibit, tempestive aderit, ut sceptrum praeferat.

Versabitur toto die, quoad fieri poterit, in Collegio, maxime tamen dum lectiones habentur; mane item, meridie et ante coenam Rectorem adibit, petiturus an suam operam requirat.

Verret classes inferiores singulis hebdomadibus semel cum scalis, superiores 15. quoque die, sacellum ad minimum semel in mense.

Calefaciet fornaces classium, observabit praeterea fenestras, ne vento concutiantur aut deiiciantur, et si quid circa classes fractum offenderit, referet Regenti.

Sui muneris quodammodo praecipuum esse intelligat, ut eos studiosos, qui vel a lectionibus vel sacris sese subtrahunt, cives aut alios iniuria aut molestia afficiunt, nocte per plateas vel diversoria vagantur aut alio modo Universitatis leges violant, quam primum vel ad Rectorem vel Gubernatorem deferat, ne diuturniori licentia magis insolescant vel gravius discrimen incurrant.

Nunquam potabit cum studiosis nec privatim nec in publicis hospitiiis, rixas contentionesque studiosissime fugiat.

Mulieres nunquam nec suam quidem coniugem (si habuerit) in Collegium introducat.

Parebit officiose domino Gubernatori in iis, quae ad Universitatis negotia spectant; ex eo saepius intelliget, quid sibi agendum quidve expediendum sit.

Nullum deponet absque Rectoris consensu.

In depositionibus utatur summa modestia, ne quisquam tam verbis quam factis laedatur.

Nil praeter praescriptum stipendium a quoquam exiget.

Quodsi haec vel negligenter omiserit vel libenter neglexerit, sciat se carcere vel alia poena muliandum.

Nr. 22.

Deutsche Instruktion für den akademischen Pedell (T. I, S. 132).

Eines akademischen Bedellen bei der Höchsten Schuel in Dillingen Amt und Bestallung.

1. Soll ein bedell wissen, daß er ein geschwornener diener der universitet ist, und deswegen schuldig und verpflichtet, S. P. Rectori, Gubernatori, Praefecto Studiorum und den Professoribus in allen denen, so die universitet beriehet und antrifft, willig gehorsam zu laisten.

2. Insonderheit solle ein bedell schuldig und verpflichtet sein, daß er nit allein in gemein auf alle studenten ein fleißiges aufsehen habe, daß sie nichts wider

die gebühr und guete sitten handeln, sonder auch fürnemlich und sonderbar auf diejenige, so die schuelen und gottesdienst leichtlich mehrmahlen versaumen; welche burger und andere ehrenleit belaidigen; so die tanz und wirthshäuser oder ainigerlei verleimbt, beschraithe örthher besuechen; welche ihr oder ihrer eltern, patronen oder herren geld unnuzlich verthun und verschwenden; welche in ainigerlei un- zucht, spihlen, unmäßigem trinken und essen umschwaisen und vagieren, ihr zeit verzehren, oder auf andere weis und weg der univrsitet statuten, sazung und ordnung übertreten. dise alle oder deren namen solle er bedell alsbald schriftlich oder mündlich dem H. Rectori oder Praefecto Studiorum ohne respect anzaigen.

3. So gehört auch einem bedellen eigentlich zu, diejenige zu deponiern, so erstlich von den particular oder privat schuelen in diese univrsitet kommen, mit welchen er in worten und auch werken alle beschaidenheit brauchen soll, und dergleichen deposition ohne vorwissen und verwilligung H. Rectoris oder Praefecti Studiorum auff der univrsitet nit fürnemen, und sich jeder zeit mit der bestimten und gewöhnlichen tax begnügen lassen.

4. Ferners da er bedell wissen solle, daß einer oder mehr hieher zum studieren kommen seien, und sich innerhalb 3 tåg bei der Academia nit anmelden, daß sie examinirt und eingeschriben werden, auch die lectiones und gottesdienst nit besuchen, solle er solches dem H. Rectori oder Praefecto Studiorum kund machen. ebenmäßig solle er schuldig zu thun sein mit denjenigen, so aus der vacanz oder sonst wider herkommen, nachdem sie ein zeit ausgewesen. item auch mit denen, so nach empfangenen testimonia und abschid ohne billiche urfachen noch lenger in Dilingen verkehren.

5. Da nit erhofte urfachen und verhindernussen vorhanden, soll er täglich in der univrsitet samt denen studenten dem gottesdienst bewohnen, die studenten darinnen observieren und dem P. Praefecto die vermelden, so aintweters von dem gottesdienst laufen oder sich darin ungebührlich und unziemlich verhalten. und da ehrliche frembde leit in die univrsitet, den gottesdienst, lectiones, comedias, disputationes und dergleichen anzuhören kommen, solle er sie an gebührliche ort führen und setzen.

6. Zu den fürnemsten hohen festtåg als am weihnachten und neuen jahrtag, ostern, pfingsten, frohnleichnam, unser frauen himmelfahrt, S. Hieronymi, S. Ursulae und allen heiligen tag und dan auch in actibus solemnibus, promotion soll er zeitlich vor dem H. Rectore erscheinen, das sceptrum vorzutragen.

7. So oft man in die schuelen und lectiones das zeichen gibt, soll er sich in der univrsitet zeitlich finden lassen und mit fleiß verrichten, da ihme von P. Praefecto oder den Professoribus etwas zu thun wird aufgelegt.

8. Da ihme bewußt, daß etwan einer hier, der gleichwol kein student, aber mit seiner conversation von religions- oder auch politischen sachen denen studenten ärgerlich und schädlich wäre, soll er H. Rectorem oder Praefectum Studiorum dessen berichten.

9. Ehe einem studenten, so von hier wegzuziehen begehrt, ein testimonium gegeben wird, soll er, inmassen ihme anbefohlen, zuvor erkundigen, wie er sich auff der univrsitet gehalten und ob die gläubiger bezahlt und befriediget seien.

10. Ohne vorwissen und bewilligung seiner obrigkeit soll er über land nit raifen und da es ihme vergonnt, zu bestimter zeit sich wider einfinden.

11. Die ganze univērsitet, das ist alle schuelen, saal, vorplatz und vorhof soll er jeder zeit sauber behalten, so oft es vonnöthen, dieselbigen auskehren oder durch gewisse besohnte personen fleißig auskehren, den staub und spinnen von den wänden, cathedris, bänken und mauren wegkehren, die fenster auf und zu thun lassen. da auch an gemelten orten etwas zerbrochen oder sonst machens vonnöthen, soll er solches dem Praefecto Studiorum anzeigen.

12. Es solle auch ein bedell wissen, daß sein amt, die studenten, die der S. Rector, Gubernator, Studiorum Praefectus ainiger ursach halben begehrt für sich zu kommen, fleißig zu suchen, beruesen und erfordern, und da einer oder mehr in die gefängnuß geschafft werden, darein führen, und selbe nit anders als wie ihme von denen, so sie darein geschafft, befohlen wird, mit essen, trinken, geliger und allem andern tractieren nit mehr noch weniger durch sich selbst oder andere zutragen.

13. Wan ein actus Academicus, als Baccalaureatus, Licentiatius, Magisterium, Doctoratus, Disputationes angestellt werden, ist er schuldig, nach anleitung des Praefecti Studiorum selbiges ort zu richten und zieren, die teppich und dergleichen sachen ohne schaden aufschlagen und widerum herabnehmen, selbige zuvor ausspuzen, ehe ers an ihr ort lifert.

14. Mit seiner bestimten besoldung soll er sich in allweg begnügen lassen, und die studenten ferners weder haimlich noch öffentlich nichts anfordern; damit er wisse, was er zu fordern oder einzunehmen habe, wird solches hier ordentlich verzeichnet. (Dieses Verzeichniß fehlt.)

Nr. 23.

Statuten für die Ollarier oder die armen Studenten. 1604.

(T. I, S. 468.)

Regulae iis observandae qui Dilingae apud ollam aluntur.

Ante omnia grati existant, agnoscant benefitium R^{mi} atque Deo gratias agant pro ea eleemosyna, qua se sustentari et in studiis iuvari sentiunt.

Nulli ollam adeant vel inter caeteros vivant absque Rectoris consensu, penes quem erit etiam potestas eos dimittendi, qui minus idonei censentur.

Nulli recipientur, nisi tantum in studiis profecerint, ut ad minimum sint apti ad lectiones 2^{dae} classis Grammaticae. Priusquam admittantur, exponant, quamdiu sint Dilingae perseveraturi, atque promittant Rectori, se nolle nisi iusta de causa, quam ipse cognoscat, discedere; quodsi quis contra datam fidem et sine causa abire voluerit, nullum testimonium ab Universitate vel Rectore expectabit vel habebit.

Ut prosint aliquando patriae, illi potissimum suscipiantur, qui Suevicæ sint nationis, nec tamen omnino externi excludantur, maxime si ad pietatem atque literas discendas apti videbuntur.

Ut autem innotescat ipsorum in literis profectus neve eorum segnitias pigritiaque foveatur, examinabuntur aliquoties in anno atque illi, qui minorem (quam par erat) fructum fecerint, tempestive removebuntur, ne aptioribus locum praeripiant.

Utantur perpetuo sermone latino, non solum ipsi inter se et intra Collegium, verum etiam quotiescunque cum aliis studiosis congregentur; qui secus fecerit, mulctetur.

Si quis fuerit blasphemus, ebriosus, discolus vel circa religionem suspectus vel qui a sacro aut lectionibus sese subtraxerit vel alio modo leges Universitatis violarit (nisi correctus vitam emendarit), dimittatur.

Tenantur confiteri singulis mensibus et sacrificium missae audire quotidie.

Servent diligenter preces suas quotidianas, hoc est psalmum Miserere. Die Veneris Lytanas. Die Sabbati Rosarium B. Virginis.

Illi, qui horum aliquid negligenter praetermitterent, sacro aut lectioni non interessent, eo die prandio aut coena vel utroque privabuntur.

Si aliqui eis libri ex eleemosyna R^{diassimi} empti fuerint, utantur illis quidem, ita tamen, ut quoad fieri poterit, ipsos integros et incontaminatos custodiant; quos discessuri Rectori vel suo praefecto ad aliorum usum resignabunt.

Dum cibum capient, eorum quispiam aliquid, caeteris modeste auscultantibus, praelegat.

Priusquam mensae accumbent, lectiones iuxta ordinem classium repetant.

Sint modesti in communi illo hypocausto atque silentium, quoad fieri poterit, servent, ne unus alterum perturbet; qui hoc non observarit, ad unum aut plures etiam dies olla privabitur.

Rixas, detractiones vel verba iniuriosa ab ipsis volumus esse alienissima, is vero qui fraternam charitatem laeserit et socium huiusmodi iniuria affecerit, Rectoris censurae subiacebit.

Omnes in studiis summam diligentiam ponant, inprimis tamen ut Catechismum memoriae mandent, quae res faciet, ut eruditi et docti ad altiore conditionem promoveantur.

Praestabunt diligenter suam operam Rectori ac Gubernatori in iis, quae censuram spectant absentium studiosorum, iuxta ordinem classium; qui vero fuerit vel gratia studiosorum remissior aut negligentia tardior, olla privabitur.

Festis diebus quando templum simul adire debent, tempestive confluant et ordine ingrediantur et egrediantur cum superpellitiis; in ipso vero templo ut vestitu, sic modestia et devotione praelecebunt.

Qui canere norint vel quos praefectus cantus aptos existimabit ad canendum in templo, sese astrictos cognoscant.

Nullus ad ollam admittatur, nisi paratus sit his et Universitatis statutis parere.

Sciant inter ipsos fore semper aliquem praefectum ex senioribus, cui in rebus controversis et aliis ad quietem et ordinem conservandum pertinentibus parere omnes teneantur. Rebelles mulctabuntur vel etiam excludentur.

Sciant etiam censores inter ipsos fore, quos sub poenis gravibus nullus ratione huius officii verbo vel facto laedere praesumat.

Nr. 24.

Bischof Heinrich bestätigt mit Zustimmung des Domkapitels die Übergabe der Universität an die Jesuiten (T. I, S. 77).

1606 Juni 14. Augsburg.

Henricus Dei et apostolicae sedis gratia episcopus Augustanus etc. Notum sit omnibus has praesentes literas nostras lecturis et inspecturis.

Cum pastoralis officii nostri a Deo nobis iniuncti debitum exposcat et nos admoneat, ut ea, quae a praedecessoribus nostris praeclare instituta, pie ordinata atque provide introducta sunt, quantum in nobis est, promoveamus; nec non sedulo curemus, nondum perfecta, si non in toto, ad desideratum saltem certum¹ finem et effectum suum reducere:

Adiicientes itaque animum ad Universitatem studii generalis sub invocatione S. Hieronymi nostri oppidi Dilingani a praedecessore nostro fel. rec. reverendissimo atque illustrissimo Principe ac Dño Dño Cardinale Ottone Truchses de Waldburg, Episcopo Augustano, ad omnipotentis Dei gloriam, Catholicae fidei exaltationem et haeresum extirpationem atque animarum salutem piissime pariter ac laudatissime erectam, eiusdemque cura et sollicitudine tam a S. Pontifice Julio III., quam invictissimis Imperatoribus Carolo V. et Ferdinando confirmatam certisque privilegiis donatam, ut in moribus et doctrinis salutaribus plebs et iuventus christiana in ea informari posset; et perpendentes, quod haec primitus quidem per diversos undequaque accersitos Doctores et Professores administrata fuerit; postea vero praefatus D. Cardinalis suis motus rationibus illam viris religioni et docendae iuventuti in catholica pietate et eruditione totis deditis, qui de societate nominis Jesu Salvatoris nostri appellati sunt, regendam et providendam commiserit, illique iam diu et ultra quadraginta annorum spatium functionis susceptae pio zelo et admirabili prudentia et maxima diligentia praefuerint, magno sane cum fructu iuventutis et Ecclesiae non solum in nostra Dioecesi Augustana, sed etiam apud alios verae pietatis amantes populos, ut qui liberos suos rudes emissos brevi temporis curriculo tam moribus quam scientia meliores gratulabundi ex Universitate nostra Dilingana receperint; ubi tamen praefatae societatis Patribus huc usque de firma sede in oppido nostro Dilingano non sit prospectum.

Brevis
historia
Universi-
tatis ab
Ottone
Cardinale
fundatae.

¹ In dem gedruckten Text (Hist. Prov. S. J. Germ. Sup. III, 240) fehlt certum.

Insigne de
Societatis
virtute ac
doctrina
testimoni-
um.

Certe nos merito exercuit sollicitudo, suasit aequitas et postulavit a nobis praesentis temporis calamitosissimi ac periculosissimi et rerum ita laudabiliter constitutarum conditio, ut tandem praefati D. Cardinalis tanquam primi institutoris, qui praeventus morte tum consensum Capituli super his habere, cum ob iniuriam temporum negotium propositum ad destinatum finem plene perducere non valuit, pio desiderio et voto nos conformaremus, et quantum modernus tam Ecclesiae quam Academiae nostrae status concedit, patribus societatis pro tantis sustentatis laboribus et innumeris in populum christianum, maxime vero subditos nostros collatis beneficiis, foundationem aliquam certam stabiliremus, praesertim quod hoc Ecclesiae nostrae non tantum perutile, sed multo magis necessarium futurum sit et nec praesenti calamitati ullo paratiori magisque salubri remedio possit subveniri, quam tales viros pios et in divinis scripturis exercitatos fovere et conservare.

Traditur
habitatio
(et assi-
gnantur
reditus.

Quapropter communicato consilio cum venerabilibus et honorabilibus Praeposito, Decano ac Capitulo Cathedralis Ecclesiae nostrae Augustanae et illorum expresso consensu ac voluntate, primo domum seu collegium a praefato D. Cardinale pro Patrum habitatione constructum, et in quo illi hactenus commorati fuere, una cum horto et templo B. Virginis adiuncto; nec non domum illam Academicam, quae ipsorum Collegio contigua est habetque prospectum in hortum illorum, in honorem Dei omnipotentis et ipsius sacrosanctae Ecclesiae incrementum totiusque populi christiani salutem et commodum societati nominis Jesu iure proprio et ab omnibus oneribus, sturis aliisque exactionibus ordinariis et extraordinariis libere imposterum possidendam ibique regulis suis approbatis et permanentibus, salvis exemptionibus et privilegiis a sede apostolica eidem concessis vivendum, donamus et tradimus, atque pro huius Collegii vera dotatione et fundatione, tam pro victu et amictu atque aliis ad religiosam sustentationem necessariis, quam servandis sartis tectis et comparandis suppellectilibus ultra illos redditus mille quadringentorum florenorum, quos praefatus D. Cardinalis, ex concordia cum Augustanis et Memingensibus, auctoritate, consensu et confirmatione apostolica et imperiali inita (prout in actis de hac concordia conscriptis latius et expressius habetur) Academiae ac Universitati nostrae praedictae applicavit, nec non aliorum quinquaginta florenorum a Cornelio Herlenio quondam praefatae Academiae gubernatore eidem testamento relictorum, quosque tenetur Episcopus Augustanus solvere propter emptionem a praefata Academia, partim cum D. Cardinale, praedecessore nostro, partim nobiscum et cum Capitulo nostrae Ecclesiae Augustanae factam (prout in specialibus litteris diversis cum sigillis dicti D. Cardinalis, nostro et Capituli praefati roboratis, de datis et annis MDLIV et MDLXX in festo S. Joannis Baptistae, item anno MDLXXI secunda Januarii, et eodem anno vigesima quinta Martii in dominica Laetare, et MDCVI decima quarta Junii latius continetur) adhuc alios mille quingentos quinquaginta florenos in his iam dicto Capitulo Ecclesiae nostrae manum auxiliatricem, pro bona parte ex pio zelo suo, praebente, et sic summatim tria millia

florenorum Rhenensium in moneta, computato quolibet floreno sexaginta cruciferis; singulis annis angariatim, tam diu incunctanter, integre et sine ulla detractioe per certum nostrum officialem ad hoc a nobis seu successoribus nostris constitutum aut constituendum exsolvenda assignamus, applicamus, incorporamus et appropriamus; donec illis reditus alii aequivalentis valoris et pretii ex certis bonis stabilibus a nobis vel successoribus nostris fuerint deputati, traditi et assignati eo fine, ut congruentem suorum numerum in Academia nostra alere possint, qui ratione studii universalis iuxta institutum ipsorum non solum litteras humaniores, linguas, artes et Philosophiam, sed Theologiam etiam, prout haecenus, profiteantur et doceant, quo studiosi ad honores in Theologia et Philosophia summos consequendos digne promoveri possint.

Porro quia nos non latet, templum B. Virginis esse valde angustum ac proinde ad functiones, quas societas ad proximi salutem exercere solet, minus idoneum, pollicemur ideo, intra decennium ipsis florenos quinquies mille Rhenenses in moneta daturos, vel pro hoc ampliando vel alio novo, nostro arbitrio, loco commodiori construendo.

Promittitur templum vel sumptus in eius aedificationem.

Praeterea confidentes de dictorum Patrum societatis industria, prudentia et sincera fidelitate, ipsis Academiae nostrae regimen et administrationem nomine, vice et auctoritate nostra demandamus et committimus perpetuo, secundum societatis Jesu institutum et regulas gubernandam, reservato tamen¹ nobis et successoribus nostris supremo iure, potestate et iurisdictione iuxta privilegia ratione Academiae a praefatis Pontifice et Imperatoribus data et in Ecclesiam nostram in omnem perpetuitatem translata.

Traditur in perpetuum societatis curae Academia.

Rector itaque Academiae nostrae sit aliquis de societate Jesu, ille ipse nimirum, qui secundum leges et consuetudinem eius fuerit designatus Rector collegii, qui post nos primam in Academia auctoritatem, universalem curam vel superintendentiam et gubernationem quoad directionem in studiis et moribus, nec non etiam potestatem habeat iuxta consuetudinem societatis corrigere² scholasticos cunctos, et si quidam discolor ac perturbatores aliorum essent, a scholis et ipsa Universitate similes delinquentes eiicere, imo ubi expedire iudicaverit, huiusmodi etiam ex civitate expelli³; ad eius requisitionem illud gubernator noster mediantibus ministris nostris exsequatur.

Quis sit rector et quae eius iura.

Rector item cancellarium sacerdotem unum de societate constituat, qui ipsum iuvet in promovendis litterarum studiis et nostro nomine et auctoritate licentiam ad doctoratus et ad magisterii aliosque gradus suscipiendos conferat.

Porro reliquos officiales et ministros omnes tam academicos quam in convictu degentes recipere et amovere poterit, qui gaudebunt omnibus privilegiis academicis eruntque Rectoris potestati tam quoad disciplinam et directionem, quam quoad oeconomiam subiecti.

¹ Der gedruckte Text hat nach tamen noch semper, im Original steht es nicht.

² In dem gedruckten Text steht sprachlich richtiger corrigendi — eiiciendi.

³ Der gedruckte Text: expellendos (sic).

Jurisdictionem civilem etc. exercet gubernator a rectore praesentatus.

Quia vero Patres societatis ob institutum suum et tanquam religiosi jurisdictionem civilem contentiosam et criminalem non exercere solent, ideo ex nostra perpetua commissione sit aliquis gubernator nuncupatus, nostris et nostrorum successorum expensis, vir honoratus, gravis, prudens, iurisperitus, unus ex nostris consiliariis, qui talem exerceat in omnes studiosos et alios academicos ministros¹. Cuius Rector quidem habebit nominationem et praesentationem, nobis autem pro arbitrato nostro eiusdem amotione reservata. Et hic cum primum gubernatoris officium susceperit, tenebitur nobis vel successoribus nostris, praemissa fidei professione, iuramentum praestare, quod privilegia Academiae tueri velit pro viribus et jurisdictionem sibi in studiosos commissam integre iuxta privilegia academica administrare. Rectori item honorem is et reverentiam semper debitam exhibeat atque, causis mere criminalibus exceptis, alia negotia ad tribunal suum pertinentia consilio ac praescitu Rectoris pertractet.

Assignantur sumptus pro fabrica, comedia, praemiis etc.

Praeterea pro fabrica praefatae Academiae et officialium academicorum annuis salariis, distribuendis praemiis, faciendis theatris, instituendis comediis nec non aliis expensis ultra octingentos florenos, quos Joannes Marius pro tempore typographus Dilinganus Universitati nostrae debet, et praefati Patres ad libitum, salvo semper capitali, uti poterunt: item multas studiosis impositas aliosque proventus ordinarios et extraordinarios a supra dicto officiali nostro recipient trecentos florenos Rhenensis monetae annuatim, eosque pro discretione et arbitrato suo in utilitatem Academiae nostrae expendant.

Traditur regimen et cura convictus.

Convictorium deinde nostrum tum pro seminario Ecclesiae nostrae Augustanae cum aliis religiosis, clericis et omnis status secularibus institutum, cui iam alias praesunt, posthac etiam semper habebunt nomine et auctoritate nostra regendum, gubernandum et providendum iuxta suum institutum, tam quoad disciplinam, quam oeconomiam. Quod quidem convictorium ab omnibus exactionibus tam ordinariis, quam extraordinariis, uti hactenus, liberum et exemptum permaneat.

Alia privilegia in commodum oeconomiae.

Ceterum ad rei familiaris commodiorem usum permittetur societati tam pro collegio suo, quam pro convictu, ne sint obligati ad stateram communem civitatis Dilinganae, sed propriam, conformem tamen eiusdem civitatis habere; sic etiam proprium lanionem et piscatorem conducere eis liceat, qui tamen extra officium suum in reliquis maneant sub onere civico, et poterit quoque convictorii lanio pecora pro collegii usu comparata ad communia pascua mittere.

A praefatis itaque Patribus societatis magnopere efflagitamus ac volumus, ut pro ea fiducia, quam in ipsis ponimus, diligenter operam dent, ut haec fundatio et ordinatio nostra futuris temporibus salva permanere possit. Et Deus ter Optimus Maximus, in cuius honorem praecise haec omnia instituta sunt, pro sua immensa bonitate hanc foundationem et ordinationem illaesam conservare dignetur.

¹ Der gedruckte Text setzt hier noch potestatem.

In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium praesentes has litteras fieri et nostro sigillo communiri curavimus.

Et nos Vitus Baro a Rechberg de Hohenrechberg Praepositus, Joannes Hieronymus Stor ab Ostrach Decanus totumque Capitulum Cathedralis Ecclesiae Augustensis in fidem et signum expressi et legitimi nostri consensus, voluntatis et ratihabitionis, quoad omnia ac singula, his litteris etiam nostrum sigillum appendi curavimus. Acta sunt haec 14. die mensis Junii, anno post Christum natum millesimo sexcentesimo sexto.

Henricus Episcopus

Auscultatae in Capitulo.

Augustanus.

Sebastianus Breuning,

Suffraganeus et Canonicus, m. propria.

Orig. auf Perg. im Allg. Reichs-Archiv zu München (T. I, S. 77).

Nr. 25.

Verordnungen des Provinzials P. Melchior Hartel im Oktober 1612
(T. I, S. 184. 187).

(Act. Univ. I, 225.)

1. Quae alias pro hoc loco¹ constituta et nondum in praxin inducta sunt, expedit eorum memoriam legendo coram consultoribus renovare, quo promptior sit executio.

2. Ne tempus antemeridianum, quod graduandorum examini tribuitur, absque lectione et otiose transmittant, visum est Patribus, ut, quando examinantur Logici, tum ab hora nona ad decimam quotidie doceat Mathematicus, Ethicus vero, dum Metaphysicorum durat examen.

3. Quando dubium esse potest de recreatione hebdomadaria aut hora lectionum, pridie praefecti erit semper praemonere, ne cum multorum molestia et animorum suspensione opus sit inquirere, quid futurum. Extraordinariae autem recreationes, quae praeter temporis iacturam iuventuti magnopere incommodare perhibentur, non facile etiam importune petentibus concedantur.

4. Quoniam statuta Academica honestum habitum omnibus praescribunt, adnitendum est serio, ut iis se conforment studiosi. Et quia experientia docet, nimiam esse vestium novitatem et reliqui corporis ornatus vanitatem, eaque in re magis ac magis apparent excessus; ideo iudicant Patres efficacem adhibendum remedium, cuiusmodi esse videbatur, ut publico decreto luxus vestium caveatur et quaedam speciatim abrogentur, adiecta in transgressores poena. Hactenus R. P. Provincialis Melchior Hartelius, anno 1612 in Octobri.

¹ Dillingen.

Nr. 26.

Die ersten Statuten des bischöflichen Alumnats 1614 (T. I, S. 451).

Leges alumnorum S. Udalrici ¹.

I.

Domi omnia agant ex ordine praescripto. Mane ordinarie surgant una parte ante 5^{am}, idque cum silentio, modestia et honestate; dum vestiuntur, tacite se Deo commendantes. Dato signo ad communes preces conveniant, iis simul genuflexi tribuant unum quadrantem horae; inde eant ad sacrum cum aliis studiosis religiose audiendum, cui omnes inservire teneantur et in ritibus ecclesiasticis se exercere, prout et quando a Rectore fuerit praescriptum.

II.

Circa tempus studiorum, mensae, recreationis ordinariae idem, quoad fieri potest, servent cum victoribus collegii Divi Hieronymi. A scholis rebusque divinis nemo abesse potest, cui prius a Reverendo P. Regente facultas concessa non sit. Et cum ad Academiam eundum est, eant simul associati, bini et bini, modeste et tempestive.

III.

Sacramenta confessionis et communionis obeant religiose, quoties id imperatur legibus Academiae et congregationis B. M. V., cui omnes adscripti esse debent, antequam ad Seminarium admittantur.

IV.

Vespere antequam cubitum eant, unam horae partem impendant examini conscientiae et precibus, in quibus erunt Lytaniae B. M. V., quas quotidie simul clara voce uno praeunte recitare tenentur pro Seminarii institutore et illius benefactoribus tam vivis quam defunctis, pro quibus etiam singulis quot hebdomadis dicent unum rosarium eiusdem Divae Virginis et quot annis dominica in albis, quo die instituti Seminarii recurrit memoria annua, audiant pro iisdem unum sacrum extraordinarium atque sub eodem praemissa confessione percipient sacram Eucharistiam.

V.

Domi semper latine loquantur atque de iis rebus, quae neminem offendere et tam ipsis quam aliis fructum afferre possint. Unde a iuramentis, blasphemis, irrisionibus, rixis, verbis minus honestis prorsus abstineant. Tempore recreationis frequenter se exercent in musica, quam ab ingressu in alumnatum quisque discere debet intra medium annum sub poena dimissionis. Nullo unquam tempore, sive domi sive foris, operam

¹ Am Rande die Bemerkung: Cum adhuc in urbe viverent.

dent ludis a Superioribus non expresse approbatis. Diebus profestis, Veneris et Sabbati post coenam vel collationem vespertinam instituant ex praescripto P. Directoris colloquia spiritualia.

VI.

Ex domo (collegio) nemo egrediatur absque facultate Praefecti (Regentis), cui etiam significabunt, quo et cuius rei gratia egredi cupiunt, et tempore ab eodem praefixo domum redeant. Et extra domum (collegium) nullus dormiat, prandium aut coenam sumat sine permissu P. Praefecti. Tempore studiorum suo quique loco maneant, litteris diligenter intenti cum silentio et quiete, ne quis alium molestat.

VII.

Deambulatum eant omnes simul comitante Praefecto, diebus recreationum atque aliis, quando facultas est, nec quisquam domi remaneat non obtenta venia, memores ubique modestiae, honestatis ac decori. Neminem externorum introducant in loca, ubi habitant, nullus gladium, pugionem aut aliud genus armorum apud se habeat, sed illa P. Regenti asservanda tradat.

Quodsi his legibus successu temporis et pro re nata aliquid addendum vel demendum videretur, providebit Rector, ut id fiat cum commodo Seminarii et promotione boni communis.

Omnia ad maiorem Dei gloriam.

Nr. 27.

Abgangszeugnis für einen Theologen 1615 (T. I, S. 244).

(Lib. testim. I, 31.)

Commune theologis.

In nomine Domini Jesu Christi.

Amen.

Christophorus Grenzing, SS. Theologiae Doctor, Academiae Dilinganae et Collegii Societatis Jesu Rector, omnibus et singulis Christifidelibus praesentes nostras litteras lecturis seu legi audituris salutem in Domino sempiternam. Etsi sua cuiusque virtus momenti satis habeat ad conciliandam bonorum gratiam, cum nihil sit ea amabilius, nihil ad comparandam benevolentiam efficacius, tamen non parum interest ad tuendam veram nominis dignitatem ac ingenii laudem retinendam, quam omnes de unoquoque virtutis habeant opinionem, eam etiam in litteris ac testimoniis publicis comprobare eandemque omnium hominum memoriae commendare. Idecirco cum M. N. N. Dilinganus Dilingam nostram relicturus testimonium a nobis requireret, tam vitae nobiscum actae, quam operae a se litteris

ac scientiis navatae et promeritorum insignium seu graduum scholasticorum, nequivimus iustitiae et charitatis oblivisci. Quare pro merito suo et debito nostro hoc ei testimonium concessimus, quo bona fide omnibus et singulis contestatum cupimus, praefatum Magistrum iuxta Academiae nostrae morem studiosorum albo adscriptum esse; post humaniora insuper studia sexennio absoluta Philosophiae ita studuisse, ut dignus habitus sit, qui insignia Magisterii artium liberalium ac Philosophiae reportaret; ad haec a suscepto gradu Magisterii SS. Theologiae scholasticae anno et quatuor mensibus operam navasse. Quapropter aequum est, ut omnibus privilegiis, immunitatibus, favoribus ac gratiis fruatur et gaudeat, quas vel nostrae vel aliarum universitatum Philosophiae Magistris constat esse concessas ac deferendas. Ideoque ab omnibus et singulis, ad quos forte praenominatus Magister deventurus est, petimus et rogamus, ut eum talem, hac nostra testificatione freti, habeant, qualem nos esse testamur, ipsumque suo favore et benevolentia complectantur singulari. Quo autem maior et certior fides nostris adhibeatur dictis, primum Notarii nostri iurati subscriptione, deinde Universitatis nostrae sigillo maiori litteras has communiri curavimus. Datae Dilingae anno a partu Virgineo MDCXV die nono mensis Februarii.

Nr. 28.

Abgangszeugnis für einen Philosophen u. s. w. c. 1615
(T. I, S. 244).

(Lib. testim. I, 69.)

Pro Philosophis, Rhetoribus, Humanistis caeterisque ordinarium et commune.

Universis ac singulis, quibus hae litterae reddentur, Christophorus Grenzing, SS. Theologiae doctor, Academiae Dilinganae et Collegii Soc. Jesu Rector, salutem in Domino sempiternam. Cum honestus adolescens N. discessurus a nobis tam vitae quam studiorum suorum testimonium expeteret, nolumus id ei denegare, quod ex officio pro veritate comprobanda debemus. Quamobrem has ei concessimus litteras, quibus bona fide omnibus et singulis testatum cupimus, praedictum adolescentem iuxta Academiae nostrae morem studiosorum albo adscriptum esse, humanitati insuper annum unum diligentem operam impendisse. Praeterea honeste, probe et pie nobiscum hic vixisse. Quapropter aequum est, ut omnibus privilegiis et immunitatibus fruatur et gaudeat, quibus tam nostrae quam aliarum universitatum studiosi fruuntur et gaudent. Ideoque ab omnibus et singulis, ad quos forte praefatus N. devenerit, petimus, ut eum hoc nostro freti testimonio habeant talem, qualem nos esse testamur, ipsumque suo favore ac auxilio prosequantur singulari. Nos vicissim omne studium omnemque benevolentiam iis pollicemur, quos nobis commendari continget. In quorum fidem litteras has a Notario nostro iurato subscribi et minori Universitatis nostrae sigillo communiri curavimus. Dilingae etc.

Nr. 29.

Wirkungskreis des Vizekanzlers, Studienpräfekten und Praefectus atrii nach der Bestimmung des Provinzials P. Christoph Grenzing bei der Visitation im Jahre 1620 (T. I, S. 130).

(Act. Univ. I, 277 sq.)

Distinctio officiorum inter P. V. C., Praefectum studiorum et atrii sub idem tempus facta. P. V. C. erit 1^{mo} pro gradu Magisterii conferre licentiam, 2^{do} dirigere disputationes, quae pro gradu habentur, easque theses et orationes censere, 3^o et quia in consultatione non fuit facta mentio historiae Academiae, quae utique magni momenti est, ideo posset eius curam, ut hactenus, habere V. C.

Praefecti studiorum erit habere post Rectorem proximam superintendentiam super studiosos omnes tam quoad studia quam quoad mores. Diriget ipse omnes disputationes, approbabit omnes theses, orationes, carmina. Curabit, ut asserventur de singulis exempla. Curam supremam habebit typographiae. Testimonia studiosis Theologiae et Philosophiae ipse dabit, auditis tamen praeceptoribus; aliunde advenientes ad superiores scholas admitti petentes ipse examinabit. Praeceptores etiam inferiorum scholarum directionem omnem quoad studia et exercitia scholastica ab ipso accipient. Ipse habebit curam rationum accepti et expensi academici.

P. Praefectus atrii habebit potissimum curam morum modestiae; exequetur, quae a superiori Praefecto ipsi commendabuntur; pecuniae expensae et acceptae rationem ipsi dabit. Testimonia pro inferioribus non dabit nisi consultis praeceptoribus.

Nr. 30.

Kaiser Ferdinand III. nimmt die Universität Dillingen in seinen und des Reiches Schutz und bestätigt ihre Privilegien (T. I, S. 83).

1641 September 20. Regensburg.

Ferdinandus III., divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae, Lucemburgiae, Wirtenbergiae ac superioris et inferioris Silesiae, Princeps Sueviae, Marchio S. R. I. Burgoviae, Moraviae ac superioris et inferioris Lusatiae, Comes Habsburgi, Tirolis, Ferreti, Kiburgi et Goritiae, Landgravius Alsatiae, Dominus Marchiae Slavonicae, Portus Naonis et Salinarum etc.

Quae iam olim a Maioribus et Praedecessoribus nostris laudabiliter constituta concessaque sunt, ea nos quoque pari benevolentia et patrocinio complecti et Imperiali auctoritate nostra denuo confirmare tanto iustius est, quanto inde plus utilitatis in Rempublicam et catholicam praecipue religionem redundare compertum est. Quam uberes vero fructus ad ortho-

doxae fidei conservationem et exaltationem Romanique Imperii bonum protulerit Universitas sive studium generale, quod superiori saeculo Otho S. R. Ecclesiae Cardinalis Truchsessius et Episcopus Augustanus in oppido Dilingae creavit, manifestis nobis demonstratum est argumentis.

Erudivit enim Academia, posteaquam praesertim eius cura et gubernatio Patribus Societatis Jesu commendata est, viros in omni scientiarum genere, Theologia imprimis praestantissimos, sacra coenobia hominibus religiosis ad primaeva instituta formatis implevit, iisdem coenobiis antistites, innumeris ecclesiis pastores, episcopatibus pontifices, Reipublicae et curiis consiliarios, senatores, magistratus, Imperio Romano principes, quorum hodieque plures vivunt, saluberrima institutione formavit semperque morum ac virtutum disciplinam cum bonarum artium scientiarumque cultura ita coniunxit, ut sapientes rerum aestimatores hanc Academiam christianae iuventuti ad Ecclesiae iuxta ac Reipublicae usum educandae instituendaeque maxime accommodatam existiment.

Quam ob causam dictae Universitatis Dilinganae conservationem et incrementum boni publici studio desiderantes; ad haec vestigiis gloriosissimorum Imperatorum Maiorum nostrorum felicissimae recordationis insistentes, ex certa scientia et de Imperialis potestatis plenitudine, omnia et singula privilegia, gratias, praerogativas, favores ac indulta, quae sanctissimus Dominus Julius III., Pontifex maximus felicis recordationis, in Bulla erectionis (quae incipit: Copiosus in misericordia Dominus etc., data Romae apud S. Petrum octavo Idus Aprilis Pontificatus eiusdem Julii III. anno secundo) praefatae Universitati ad instar Bononiensis et Parisiensis ac aliarum tam Italiae et Galliae, quam Germaniae universitatum pariformiter concessit quaeque gloriosissimi Imperatores Carolus V. et Ferdinandus I., proavi nostri, quorum memoria in benedictione est, non solum confirmaverunt, approbaverunt et ratificaverunt, sed etiam de novo concesserunt, indulserunt et elargiti sunt, quorum tenores sequuntur in haec verba typis expressa.

Nos quoque pari Imperiali auctoritate ac potestate non solum confirmamus, approbamus, ratificamus, verum etiam de novo concedimus, indulgemus et elargimur simulque dictam Universitatem Dilinganam cum omnibus iuribus, privilegiis, pertinentiis, prout eandem, reservato sibi suisque successoribus supremo iure ac dominio, dilectus Princeps noster Henricus modernus Episcopus Augustanus accedente Capituli sui consensu, Patribus Societatis Jesu in perpetuum gubernandam tradidit anno Domini millesimo sexcentesimo sexto, in peculiarem nostram et Imperii Romani protectionem ac tutelam accipimus. Non obstantibus in praemissis aliqua lege, constitutione, decreto, statuto, consuetudine, caeterisque in contrarium facientibus quibuscunque, prout ea honoratissimi quoque Praecessores nostri obstare noluerunt. Innovamus quoque poenam adversus Imperialis huius confirmationis et concessionis violatores ab iisdem latam, ut videlicet quinquaginta marchas auri puri fisco nostro ac parti laesae, toties quoties

contra fecerint, irremissibiliter persolvant, harum testimonio litterarum, sigilli nostri Caesarei appensione munitarum. Datum in nostra Imperiali civitate Ratisbona die vigesima Septemb. anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo primo, regnorum nostrorum, Romani quinto, Hungarici decimo sexto, Bohemici decimo quarto.

Ferdinandus.

Ut:

Ferdinandus comes

Curtius.

Joan. Walderode.

Orig. auf Perg. im Allg. Reichs-Archiv zu München (T. I, S. 83).

Nr. 31.

Lektionsplan für 1651/1652 (T. I, S. 200. 259).

(Universitätsbibliothek Jena.)

Catalogus Librorum,

ad quorum explicationem Professores Societatis Jesu aggredientur ad festum S. Lucae, Anno Domini MDCLI et MDCLII.

In Rhetorica.

M. Tullii Ciceronis de Oratore lib. tres.

Eiusdem Orationum volumen I.

C. Julius Caesar de bello civili.

Publ. Virgillii Georgica omisso lib. tertio.

Xenophon de vita Cyri.

Homeri Ilias, cum Epigramm. Graecis select.

Jacobi Gretseri Prosodia Graeca.

In Humanitate.

M. Tullii Ciceronis Tuscul. Quaest. lib. II et III.

Eiusdem pro Archia Poëta.

Cypriani Soarii Rhetorica.

Aemilius Probus.

Publ. Virgillii Aeneidos lib. VI et VII.

Q. Horatii Flacci Epistolae.

Isocrates ad Nicoclem.

Jacobi Gretseri Syntaxis Graeca.

In suprema Schola Grammatices.

M. Tullii Ciceronis Epist. ad Famil. lib. VII et VIII.

Eiusdem Laelius sive de amicitia.

Emmanuelis Alvari Syntaxis plenior.

Eiusdem Prosodia et Figurae.

P. Ovidii de Tristib. lib. IV et V.

Jacobi Pontani Progymnasmatum volumen II.

Aesopi fabulae selectae.

Jacobi Gretseri Grammatica Graeca.

In secunda Schola Grammatices.

- M. Tullii Ciceronis Epist. ad Famil. lib. XI.
 Emmanuelis Alvari Syntaxis.
 Jacobi Pontani Progymnasmatum volumen I.
 Catechismus Graecus.
 Jacobi Gretseri Rudimenta Graeca.

In tertia Schola Grammatices.

- M. Tullii Ciceronis Epist. selectarum lib. IV.
 Emmanuelis Alvari lib. I. Grammat. Institut. cum introduct. Syntaxeos.
 Jacobi Pontani Progymnasmatum selectorum liber II.
 Ex Rudimentis Jacobi Gretseri Declinationes et Verba Barytona.

In infima Schola Grammatices.

- M. Tullii Ciceronis Epist. selectarum lib. I.
 Emmanuelis Alvari Rudimenta.
 Jacobi Pontani Progymnasmatum selectorum lib. I.
 Elementa linguae Graecae.

Ad quotidianas et usitatas Magistrorum explicationes accedent repetitiones, scriptiones, disputationes, declamationes publicae et privatae exercitationes, quibus discipulorum excitetur et acuatur industria. Diebus autem Sabbati Evangelium latinum in scholis inferioribus; in suprema vero classe Grammatices et Humanitate graecum; in Rhetorica Acta Apostolorum vel Panegyrici S. Chrysostomi exponentur. Diebus Veneris in Rhetorica et Humanitate doctrina Christiana e maiore catechismo Petri Canisii, in reliquis e minore eiusdem, pro cuiusque scholae captu, tradetur. In Humanitate diebus recreationum per annum epigrammata Martialis explanabuntur.

Dilingae, Typis Academicis.

Nr. 32.

Statuten für die Kostherren. 1661. (T. I, S. 345.)

Statuta academica.

So den Kostherren und Kostfrauen zu wissen.

1. Nach erster Ausrufung der nächstlichen Stunden wird kein Student ohne Recht aus dem Haus gehn, derothalben die Kosthäuser alsdann fleißig sollen versperrt werden.

2. Das Nachteffen soll nit vor sechs Uhr abends genossen werden, ausgenommen die Feyr- und Recreation-Täg, an welchen das Mahl eine halbe Stund zuvor eingenommen wird.

3. Keinem Studenten soll ohne austrückliche Bewilligung der Eltern über einen Gulden monatlich extra geborgt werden.

4. So ist auch keinem Studenten erlaubt, einiges Zihl- oder Bürschroh zu brauchen, einigen Hund zu erhalten, oder Taback zu trinken, um mercklichen und vielfältigen Schaden dardurch zu verhüten.

5. Kein Student soll die Kost ändern ohne Vorwissen P. Praefecti Academiae.

Werden also hiemit alle Kostherren und Kostfrauen freundlich ersucht, sie wöllen bei obgenannten Stücken ihres Theils auch nichts ermanglen lassen, damit durch gesamtten Fleiß die gewünschte academische Disciplin je mehr und mehr befördert werde.

Alles zur größern Ehr Gottes.

Getruet zu Dillingen 1661.

Nr. 33.

Akademische Statuten. 1670. (T. I, S. 344.)

Statuta omnibus studiosis in universitate Dilingana observanda.

I.

Qui Dilingam studiorum causa accedunt, sciant, Deo iuvante non minus curatum iri pro viribus, ut pietate ceterisque virtutibus, quam ut ingenius artibus imbuantur. Inprimis igitur sistant illi sese quamprimum Rectori Magnifico vel eius hac in parte locum tenenti Patri Praefecto, priusquam in album Academicum ab Inscriptore referantur, polliceanturque se legibus universitatis huius obtemperaturos et eiusdem Superioribus debitam ob- oedientiam et observantiam praestituros paratosque corrigi, ubi deliquerint. — *In prooemio Statutorum Cardinalis et in Reg. 1. Studiosorum externorum Societatis.*

II.

Omni die ad sacrum audiendum hora et loco constitutis conveniant, precibus item vespertinis, concioni aliisque ad pietatem pertinentibus, quae ibidem instituentur, qua decet modestia et religione intersint. — *In stat. Card. Tit. de pietate et Reg. 3. Stud.*

III.

Sincerum animum purumque servare ac divinis legibus summa diligentia obtemperare nitantur; unde singulis saltem mensibus omnes poenitentiae sacramento se expient et SS. Eucharistia minimum septies in anno reficiantur, nempe prima die dominica Quadragesimae, deinde Natalis et Coenae Domini, Pentecostes, SS. Petri et Pauli Apostolorum, Assumptionis B. Virginis et omnium Sanctorum festo. — *In stat. Card. Tit. de confessione. Reg. 3., 4. et 14. Stud.*

IV.

Deo, Sanctissimae Virgini Matri ceterisque Sanctis persaepe atque ex animo se commendent. Angelorum opem, praecipue custodis quisque sui implorent. Eos libros, quibus doctrina morum ac pietas traditur, frequenter ac attente legant. Explicationi catechismi iis in scholis, ubi tradi

solet, diligenter intersint, et quae in eadem addiscenda praescribuntur, accurate addiscant. — *Stat. Card. Tit. de catechismo. Reg. 4. et 14. Stud.*

V.

Libros haereticos, impuros, magicos aliosque malae notae ne habeant, vel si habuerint, eos inprimis in poenam amittant et praeterea pro arbitratu Rectoris Magnifici puniantur; dubios Magistros suis inspiciendos offerant; ab inutilibus quoque legendis abstineant. — *Stat. Card. Tit. de libris. Reg. 12. Stud.*

VI.

Omnes suis quisque Magistris obtemperent eosque, qui ipsis post examen assignati fuerint, audiant; traditam ab iisdem studendi ac repetendi rationem tum domi, tum in scholis quam diligentissime servent. Neque a scholis absint sine Superiorum consensu. — *Stat. Card. Tit. de studiis. Reg. 2. et 8. Stud.*

VII.

Serio animum ad studia et constanter adiciant; sint in scholis mature frequentandis assidui, in audiendis et recolendis praelectionibus ceterisque obeundis exercitationibus diligentes. Quod si quid minus assequantur aut si quid dubitent, Magistrum consulant. — *Reg. 9. Stud.*

VIII.

Domi forisque magnam modestiam servent, paci et concordiae christinae magnopere studeant, cum suis hospitibus et tota familia tam honeste se gerant, ut nullam eis praebeant iuste conquerendi occasionem. In rebus denique et actionibus omnibus ita se gerant, ut facile quivis intelligat, eos non minus virtutum vitaeque integritatis quam litterarum ac scientiarum esse studiosos. — *Stat. Card. Tit. de servando decoro. Reg. 15. Stud.*

IX.

Pudicitiam et sobrietatem, in quibus prima honestatis fundamenta iaciantur, omnibus vel maxime commendata esse volumus. Ac proinde nemini liceat, domum inhabitare, in qua femina sit suspectae pudicitiae, vel locum accedere, qui publice male audiat, et multo minus eiusmodi feminam in domum suam introducere. — *Stat. Card. Tit. de honestate morum, Tit. de pudicitia. Reg. 6. Stud.*

X.

Conventicula muliercularum nec diurna nec nocturna adeant. Dein diligenter abstineant ab omnibus locis, quae pro temporis ratione ac rerum statu ipsis fuerint interdicta. Prava quoque et suspecta consortia fugiant; cum iis tantummodo versentur, quorum exemplo et consuetudine in studio litterarum ac virtutum proficiant. — *Stat. Card. Tit. de servando decoro. Reg. 6. et 11. Stud.*

XI.

Nullus Danubio vel alteri fluvio se lavandī vel natandī causa committat. Nemo cauponam bibendi gratia ingrediatur, multo vero minus in ea habitet neve usquam alibi comotationibus vacet. — *Stat. Card. Tit. de vitandis discursationibus, item Tit. de sobrietate. Reg. 6. Stud.*

XII.

Nemo studiosorum incedat armatus pugione, gladio, bombardā vel alio quovis teli aut armorum genere. Personati aut cum musicis instrumentis per urbem ne ingrediantur neque vel in curia vel alibi gladiatoriiis aut saltatoriiis ludis dent operam. — *Stat. Card. Tit. de armis non gestandis et Tit. de servando decoro. Reg. 5. et 6. Stud.*

XIII.

Abstineant omnino a iureiurando, a contumeliis, convitiis, iniuriis, detractionibus, mendaciis, a verbis ac gestibus obscenis seu scurrilibus, a pugnis ac rixis atque ab omni alea et ludis vetitis, a locis etiam noxiis vel a P. Praefecto nominatim prohibitis, denique a rebus omnibus, quae morum honestati adversantur. — *Stat. Card. Tit. de retinenda pace. Reg. 6. Stud.*

XIV.

Cum primum nocturnus vigil horam proclamaverit, nemo foris esto. Aut si aliquando iusta causa occurrat, non sine lumine et societate honesta incedatur, tamen sine armis et absque clamore. — *Stat. Card. Tit. de vitandis discursationibus.*

XV.

Vestitus totiusque corporis habitus sit honestus et moderatus, qui studiosos a profano vulgo secernat; in quo nullus luxus, nihil vanae novitatis, nihil superbum, nihil alienum a decoro, nihil sumtuosius quam pro conditione cuiusque appareat. Ordinibus sacris initiati vel ad ministeria Ecclesiastica iam deputati vestem clericalem ferant. Reliqui vero honeste palliati incedant et non gladiati. — *Stat. Card. Tit. de vestibus.*

XVI.

Hospitium nemo prius mutet aut Dilinga discedat, quam hospiti aliisque creditoribus fecerit satis. Aes autem alienum extra urgentem necessitatem et absque eorum, a quibus alitur, consensu et voluntate contrahere nemini liceat. — *Stat. Card. Tit. de domicilio et sumtu.*

XVII.

Quicumque haec statuta violaverint aliisve modis contra bonos mores peccaverint, pro delicti ratione mulctabuntur poena carceris aut alia iudicio Superiorum. — *Stat. Card. Tit. de statutorum observatione. Reg. 7. Stud.*

XVIII.

Qui frequenter absunt poenasque leviores et admonitiones nihili pendunt, aut si qui etiam gravius deliquerint, testimonium ab Academia nullum impetrabunt. Rebelles, aut a quibus emendatio non speratur, a studiosorum coetu exterminabuntur. — *Stat. Card. Tit. de statutorum observatione. Reg. 7. Stud.*

Dilingae. Formis Academicis. Apud Joannem Federle. Anno MDCLXX.

Nr. 34.

Statuten des Konvikts aus dem 18. Jahrhundert (T. I, S. 406).

**Leges et Statuta Collegii S. Hieronymi Dilingae,
quae ab omnibus admissis observari debent.**

Circa pietatem.

I.

Postquam mane surrexerint, quartam horae partem orationi impendent, vesperi autem antequam cubitum eant, quartam item horae partem in examine conscientiae et precibus insumant, et tam post examen vespertinum quam matutinam orationem omnes silentium servant, brevibus interim orationibus Deo sese commendantes vel utile secum repetentes; cubent vero singuli separatis lectis cum linea interula et decenter cooperti.

II.

Singulis diebus Missae sacrificio omnes, qua decet devotione, hora et loco constitutis intersint; conciones, exhortationes et alia divina officia, cum vel in Collegio vel in Templo certis diebus habentur, reverenter et attente audiant. Post prandium ad Litanias Lauretananas in Sacello ex voto ob incendium mirabiliter ope S. Stanislai restinctum recitari solitas omnes diligenter conveniant.

III.

Singulis saltem mensibus ad sacramentum confessionis bene parati et praescripto die mature accedant sacramque Eucharistiam celebrantibus minimum festis reverenter sumant.

IV.

Habeant Rosarium B. V. et pios libellos, quibus certis horis ex confessarii et superiorum iudicio praesertim festis diebus religiose utantur et se ipsos ad omne virtutum genus excitent.

Circa studia.

I.

Quod ad studiorum rationem et litterarias exercitationes pertinet, nemo suum sensum et voluntatem sequatur, sed potius superiorum iudicio

se gubernari patiat; et ideo nemo libros habeat, qui a superiore non probentur prius et non censeantur utiles studiis et pietati comparandae.

II.

Nemo a scholis, repetitionibus, disputationibus etiam domesticis absit sine necessitate et superioris obtenta facultate. Omnibus autem summo opere commendatur, ut excepto recreationis tempore latine loquantur.

III.

Horarum distributionem tam circa studia, quam circa res omnes alias secundum Collegii consuetudinem diligenter observent.

Circa domesticam disciplinam.

I.

Nulli liceat gladios apud se habere, pugiones, bombardas aut alia quaevis arma, sed ea P. Regens servabit, quamdiu in Collegio morabuntur.

II.

Tempore studiorum per Collegium ne vagentur, nisi quid brevis necessitas postulare, sed quietus et in silentio quisque in suo hypocausto et loco maneat.

III.

Domesticorum ministrorum officinas, ut ianitoris, coci, pistoris, praxatoris, scriniarii etc., non adeant neque ab illis quidquam accipiant aut confici curent, nisi prius obtenta facultate.

IV.

Nemo ex Collegio sine facultate egrediatur; redeat autem hora praescripta; neque ullus extra Collegium prandium aut coenam sumat aut pernoctet; si quis vero extra illud sine expressa facultate pernoctaret, ex Collegio erit dimittendus.

V.

Quando deambulandi gratia foras egrediuntur, modestiae memores sint, maxime cum per plateas incedunt, atque cum suis Praefectis exeant et redeant neque extra eorum conspectum discedant.

VI.

Eo tempore, quod animorum et corporum relaxationi conceditur, nihil agant immodeste aut leve; neque in area ludant, si in Academia collegia habentur nec diebus festis ante prandium.

VII.

Libros, vestes seu quidvis aliud nemo cuiquam sive domestico sive externo vendat, donet vel ab eo accipiat, emat aut cum eo permutet sine facultate P. Regentis.

VIII.

Usum tabaci per fistulam hauriendi ob incendii periculum aliasque graves causas et incommoda sub gravi poena penitus interdictum sciant; similiter omnem lusum pro maiori pretio.

IX.

Haustum pomeridianum si qui facere volent, in refectorio faciant neque ultra praescriptum tempus apud eundem se detineant. Externos vero sine facultate non invitent aut ad sua cubicula vel triclinium adducant, multo minus computationes cum illis instituant, memores, se ad Convictum studiorum causa, non ad hospitium ob computationem missos esse. Insuper ex urbe nec esculenta nec poculenta sine licentia per quoscunque afferri curent.

X.

Superiores et Praefectos observent et eos modeste alloquantur. Ipsi vero inter se non sint litigiosi vel acerbi aut inurbani neque nimis familiares, sed pacem atque animorum coniunctionem conservent.

XI.

Si quis in re aliqua deliquerit, paratus esse debet, pro Superioris arbitrio poenam subire, quae illi pro retinenda disciplina et communi bono fuerit iniuncta. Si quis autem cum aliorum offensione et periculo in Collegio viveret et admonitus vel etiam correctus spem certam emendationis non faceret, sciat se quamprimum excludendum.

Ordo diurnus.

Diebus scholarum.

Mane tam aestate quam hyeme tertio quadrante ad quintam surgitur (excepto die Martis, Jovis, dominicis et festis), tum media hora pro vestiendo corpore et aliis necessariis expediendis conceditur.

Quadrante post quintam datur signum salutationis Angelicae et peragitur meditatio.

Media sexta ad sacrum in Sacello S. Crucis audiendum omnes se conferunt, nisi sacrum vel exequiae aut officium habeantur in Templo academico. Post sacrum reliquum tempus usque ad signum lectionum datum studiis impenditur.

Finita lectione Mathematica vel Theologiae moralis aut S. Scripturae illi, qui eas frequentant, audita inter se repetere vel alio studio utiliter se occupare possunt usque ad horam, qua lectiones frequentantur.

Post horam decimam sumitur prandium extra dies ieiuniorum. Post hoc dicuntur ex voto Litaniae Lauretanae in Sacello. Sequitur recreatio usque ad duodecimam. Domini alumni tamen prius per mediam horam in cantu Gregoriano modo praescripto instituuntur et exercentur.

Hora duodecima dato signo habentur repetitiones. Porro lectiones habentur ex Jure canonico hora prima; ex Theologia et Philosophia hora secunda.

Hora quarta conceditur recreatio usque ad mediam quintam. Inde studia dato signo producantur usque ad coenam.

Hora sexta itur ad coenam. Post coenam est recreatio usque ad octavam.

Hora octava dato signo dicuntur preces vespertinae, fit examen conscientiae, itur cubitum et visitantur cubicula hora nona.

Diebus recreationum.

Surgitur quadrante ante sextam. Quadrante post sextam datur signum ad salutationem Angelicam et meditationem.

Media septima sacrum in Sacello S. Crucis auditur. Hoc finito student usque ad octavam. Sequitur dein recreatio.

Hora duodecima dato signo habentur repetitiones cum ordinariis repletoribus.

Hora prima incipit recreatio, non tamen licet in area ludere ante finita Juris canonici collegia.

In aestate ex arbitrio P. Regentis deambulatum exitur post coenam, quae tunc hora quinta sumitur, alias autem hora sexta.

Diebus dominicis et festis.

Surgitur hora sexta. Media septima dato signo ad salutationem Angelicam dicuntur preces matutinae consuetae, post has possunt adire Templum, confiteri etc.

Media nona (nisi sit communio generalis praescripta, tunc enim hora octava res divina incipit) officium divinum inchoatur in Templo academico; cui omnes semper interesse debent et una accedunt, prius mature audito signo ad portam Collegii convenientes.

Hora duodecima diebus dominicis et festis extra quadragesimam habentur repetitiones communes philosophicae et theologicae. Tum hora prima conventus sodalitatis Marianaе.

Hora secunda vesperae et post has recreatio usque ad mediam quintam. Inde studetur usque ad sextam. Si vero coenetur hora quinta, incipiunt quadrante post quartam. Reliqua ut alias.

Diebus profestis.

Diebus sabbatinis cantantur Litaniae in Templo academico, ad quas omnes accedunt, uti et ad vespas, quando in Templo academico habentur.

Diebus profestis solennioribus SS. Patronorum Collegii media octava vel diebus ieiuniorum tertio quadrante ad octavam cantantur in Sacello S. Crucis Litaniae.

In quadragesima et diebus ieiuniorum.

Quadrante post decimam studetur dato signo. Hora undecima prandium seu potius coena.

Recreatio usque ad primam. Lectiones omnes una hora serius, quam alias incipiunt (excepto mense Decembri). Hora quinta psalmus Miserere cantatur in Templo academico, ad quem accedere liberum est exceptis diebus sabbatinis. Media sexta studetur. Coena seu collatio media septima.

Diebus ieiuniorum habentur repetitiones communes quadrante post decimam. Vesperae diebus dominicis hora secunda, at diebus festis hora tertia completorium, quibus adesse tenentur; ad psalmum vero Miserere et narrationem historiae sacrae accedere liberum est. Student tamen ii, qui domi sunt hora quinta dominicis et media sexta diebus festis.

De his omnibus observandis moneantur in ingressu studiosi, et si quis observare nollet, non admittatur aut dimittatur.

Insuper monendi sunt tum studiosi, tum eorum parentes vel tutores etc., observandum esse antiquum decretum et a Reverendissimo et Serenissimo Principe et Episcopo nostro 9. Martii 1709 et 10. Julii 1742 iterum instauratum et typis impressum, quo praecipitur, ut in ingressu et iterum post evolutum medium annum solutio pro integro semestri anticipetur. Quidquid autem ex depositis pecuniis post subductas rationes (quae singulis trimestribus concinnari solent) alicui supererit vel ante finitum semestre discedenti remanebit, accurate restituetur.

O. A. M. D. G.

Nr. 35.

Eine Relegationssentenz. 1690. (T. I, S. 379.)

(Lib. testim. I, 119.)

Pro Relegatione.

Rector,

Cancellarius, Gubernator totusque Senatus Academicus.

Officii nostri ratio postulat, ut quos admonitiones privataeque poenae in officio non continent, in illos graviolem animadversionem statuamus. Cum itaque ante paucos dies N. N. post designata gravia quaedam facta contra studiosi hominis honorem contraque reverentiam ac fidem Magistratui suo datam tam turpiter aufugerit, Nos tamen sententiam factis illius dignam statim pronunciare noluimus, sed eum publico scripto peremptorie citavimus terminumque coram nobis comparendi ei satis liberalem praefiximus, quo sic, si quas haberet factorum suorum excusationes, audiremus. Verum quia humanitate hac nostra uti noluit, necesse est, ut nunc iusti-

tiae officia praestemus. Cum igitur praedictus N. contra Academicas nostras leges de nocte et quidem cum armis vagari, obvios homines sine ulla causa pulsare alienisque aedibus vim inferre, iustitiae ministros violare, in Collegii D. Hieronymi fenestras praesentibus honoratis et clarissimis viris compressos nivium globos iaculari, et quidem temulentus sacroque admodum anni tempore, deprehensus fuerit atque super haec omnia et turpiter aufugerit et legitime citatus comparere contempserit: Nos illum inprimis de studiosorum nostrorum albo et matricula irrevocabiliter deletum omnibusque privilegiis Academiae ac studiosi honore privatum ab omni nostra Academia in sempiternum tempus separamus, relegamus et proscribimus eumque tanquam contumacem ac rebellem fideique Magistratui suo datae violatorem hoc praesenti mandato nostro declaramus. Ad haec iuxta privilegia Academiae nostrae concessa ei mansione omni huius oppidi Dilingani interdiciamus mandamusque, ut si adhuc Dilingae est, hodie ante solis occasum urbe excedat, poenas alioquin talibus proscriptis impositas subiturus. Porro studiosos nostros omnes monemus, N. N. ne posthac ut studiosum amplius agnoscant nihilque cum illo commune habeant atque ita se gerant, ut confidimus, ut ad similia Nos descendere ne compellant. Datum in Senatu Academico 14. Junii 1690.

Nr. 36.

Erlafs an die Studenten wegen des vorzeitigen Fortgehens und zu späten Eintreffens. 1694. (T. I, S. 180.)

(Manuscr. nr. 229, p. 31.)

Rector,

Cancellarius, Gubernator et Professores Studiosis omnibus.

Quoniam laudatae Academiae nostrae disciplinae labem et notam non contemnendam aspergit festinatus studiosorum ante publicarum praelectionum absolutionem discessus et serus eorundem post studiorum restaurationem adventus, idcirco, cum nobis incumbat, quaecunque Academiae nostrae dehonestamento esse possunt, omni conatu amoliri, praecipimus inprimis omnibus ac singulis, ne quis, non obtenta a Superioribus venia, quae absque gravissimis causis non concedetur, ante secundas festi S. Bartholomaei vespervas hinc abeat, deinde ut ad restaurationem studiorum singuli tam mature ac tempori redeant, ut primis SS. Ursulae et sociarum martyrum vesperis interesse possint. Qui hoc nostrum iustissimum imperium neglexerit et vel maturo habitu vel sero adventu non obedientem se praestiterit, una libra cerae vel alia aequivalenti poena se noverit mulctandum. Quae quidem poena ea proportione augebitur, quo gravius quis iussionem hanc nostram violarit et suum adventum diutius procrastinaverit aut etiam ferias autumnales citius anticipaverit. Dilingae 18. Augusti Anno 1694.

Nr. 37.

*Instruktion für die Pädagogen an den Jesuitengymnasien. 1735.
(T. I, S. 387.)*

Instructio pro paedagogis in gymnasiis Societatis Jesu.

Qui curam instituendorum adolescentum suscipiunt, cogitent, se grave onus sustinere, cum aliquando non solum parentibus, sed Deo ipsi rationem reddere debeant, si per incuriam aliquos perire contingat; quod enim praeceptores in schola, hoc ipsi domi gerunt.

I.

Itaque potissimum studium sit, eos ad pietatem quovis modo allicere, certumque tempus deligant, quo mane et vesperi tum orationi tum conscientiae discutiendae vacent; nec omittant instructionem in rebus fidei et ad doctrinam christianam spectantibus, praecipue si parvulos instruendos habeant.

II.

Qua in re ipsi verbo et exemplo prae luceant ac singulari studio eo die, quo confitentur sua peccata vel sacram synaxin frequentant; procurrent aquam lustralem et alia arma spiritualia.

III.

Honestatis et morum elegantiae (citra superbam tamen affectationem) ubique sint memores, ut habeant discipuli, quod imitari possint. Impexi, illoti et sine pallio etc. nec ipsi nec discipuli in publicum unquam prodeant.

IV.

Ducant et reducant pueros modeste ad scholas, vespere, divina officia, congregationes etc., et solos nullibi relinquunt.

V.

Sequantur autem illos, non praecedant aut latus stipeant, si per plateas incedendum, ut ita consulatur parentum honori atque existimationi.

VI.

Ut auctoritatem suam apud discipulos tueantur, domi nihil leviter agant, familiaritates et loca suspecta devitent, ludos prohibitos fugiant et re ipsa ostendant, se religiosorum discipulos esse.

VII.

Habeant certum tempus repetendi audita cum discipulis, mane surgendi, noctu dormitum eundi, a prandio et coena recreandi; satius enim est, horam vel dimidiam liberali relaxationi concedere, modo ne fiant nimii

ac iusto frequentiores excessus, quam cum taedio libris postea assidere. Contentur proinde bonis rationibus stabilem horam prandii et coenae impetrare.

VIII.

Latine, non tamen sordide et vitiose, domi loquantur cum discipulis extra diem recreationis.

IX.

Qui ius a parentibus et P. Praefecto acceperunt, in discipulos verberibus animadvertendi, moderate utantur ea potestate neque unquam colaphos infringant neque manu percutiant aut gravius castigent. Optandum est, eos laude potius quam verberibus duci.

X.

Non patiantur vel se vel discipulos domesticis negotiis occupari, quando est studendum; quod facillime consequentur, si parentes viderint, eos diligentes esse in discipulis erudiendis et otio nihil concedere.

XI.

Exquirant a Praeceptore modum studendi, quem cum suis accurate observent; nihil penitus explicent, nulla themata dicent neque minimum quid praescribant insciis magistris, ad quos adibunt singulis mensibus, ut eorum statum intelligant.

XII.

Rationem, quam domi tenent, circa annuam studiorum instaurationem et circa Pascha ad P. Praefectum referant.

XIII.

Nocturno tempore sine patrisfamilias permissu nullus domo exeat nec extra domum dormiat, multo minus ad publica hospitia accedat.

XIV.

Discessuri nullum promoveant in suum locum neque parentibus suo arbitrato quempiam proponant, sed rem integram P. Praefecto relinquunt, cuius erit iudicare, quis huic muneri cum parentum et filiorum commodo praefici queat. De obitu tempestive parentes et P. Praefectum commonefaciant.

XV.

Qui regulas has non observaverint, tanquam officio suo non recte fungentes causam praebunt parentibus et P. Praefecto, alium substituendi, in quem sumptus melius collocentur et qui parentes magis in bene educandis filiis sublevet.

Nr. 38.

*Vorschriften für die unter einem Pädagogen stehenden Studenten. 1735.
(T. I, S. 387.)*

Leges litterarum studiosis domi observandae.

I.

Hora quinta surgant, dein unum quadrantem vestiendo, alterum Deo precando insumant, a media sexta usque ad sacrum studiis dent operam et dato ad scholas signo mature se eo conferant.

II.

Post scholas usque ad prandium repetant, quae a Praeceptoribus sunt praelecta et explicata. Reliquum tempus tribuant lectionibus pomeridianis discendis. Si nullae sint futurae scholae, recolant correcta themata vel legant authores et ex iis excerpant; quod etiam fiet, cum tempus ab ordinario penso vacuum fuerit, ne illud otio transigatur; posset etiam illud tempus formandis quandoque bene litteris impendi.

III.

In mensa sunt modesti, colloquia inurbana pravaque devitent, ab inani risu, iocis, crassis moribus ac gestibus abstineant. Oratio praeceat et sequatur.

IV.

A prandio et coena per horam honestae recreationi vacent, ut valetudo conservetur, dein diligenter studeant, sileant et alios non turbent. Si quod negotium peragendum, expediatur tempore recreationis.

V.

A schola pomeridiana ad mediam quintae nec ultra animum nonnihilo honeste relaxent, inde studiis rursus usque ad coenam sedulam operam navent; absoluta coena per horam honeste se recreent. Tum per mediam horam praelegant bis vel ter lectionem mane discendam et argumentum describant aut explicationem discant.

VI.

Inde simul omnes orent Litanias aut OO. SS. aut B. V., conscientiam examinent et honeste cubitum eant.

VII.

Eadem studiorum ratio teneatur diebus festis, nisi quod subinde amplius somno indulgere possint. Post officium legatur pius libellus usque ad prandium.

VIII.

Modestia ubique sit commendatissima, praesertim in mensa et cubili. Munditiam et ordinem in rebus omnibus diligenter observent.

IX.

Inter se semper latine loquantur, exceptis diebus recreationum, quibus vernacula lingua uti poterunt.

X.

Nemo abnoctet, nemo sine Paedagogi praescitu exeat nec sine Paedagogo ad scholas eat vel recedat nec die recreationis sine eo ad campos excurrat.

XI.

Paedagogo omnes cum debita modestia oboediant.

XII.

Denique quod leges scholasticae iubent, Deum, Beatissimam Virginem, Angelum Custodem, singulares suos Patronos et omnes Caelites quotidie venerentur et pietatem atque innocentiam tanquam omnis boni radicem sedulo custodiant.

Omnia ad maiorem Dei Deiparaeque Virginis Mariae gloriam.

Dilingae.

Typis Joannis Ferdinandi Schwertlen, Reverendissimi ac Serenissimi Principis et Episcopi Augustani Typographi. Anno 1735.

Nr. 39.

Statuten für das Seminar der Ordinanden. 1741. (T. I, S. 459.)

Statuta nova

pro candidatis ss. ordinum in Convictu S. Hieronymi Dilingae observanda.

I.

Omnes et singuli candidati hoc nostrum seminarium ingressi habitum clericalem ad talos usque defluentem portent.

II.

Statim post ingressum per integros octo dies exercitia spiritualia sub directione Patris spiritualis faciant.

III.

Leges et statuta collegii S. Hieronymi ab Antecessoribus nostris laudabiliter edita et confirmata aut in posterum edenda et confirmanda, uti etiam praescriptum ordinem diurnum diligenter observent.

IV.

Singulis diebus postquam mane a lecto surrexerint, per mediam horam orationi mentali seu meditationi vacabunt iuxta directionem Patris spiritualis.

V.

Sacris exhortationibus et aliis exercitiis practicis ad arbitrium Patrum Instructorum instituendis omnes intersint.

VI.

In rubricis, ceremoniis et ritibus ecclesiae sese diligenter informet et in officiis divinis pro gradu ordinis ad altare alternative ministrent.

VII.

Scholas publicas pro sua quisque facultate, cui student, diligenter frequentent, uti etiam repetitiones tam publicas quam privatas.

VIII.

Singulis diebus, exceptis dominicis et festivis, mediam horam addiscendo cantum Gregorianum impendant.

IX.

Conversationem et familiaritatem cum laicis tam intra quam extra convictum omnino evitent.

X.

Omnes et singuli institutioni, correctioni et punitioni suorum Superiorum sese subiciant illisque in omnibus sine ulla contradictione aut oblocutione humiliter obtemperent.

Josephus Episcopus Augustanus,
Land^{us} Hassiae.

Dritte Periode (1773—1804).

Nr. 40.

Akademische Statuten. 1786. (T. I, S. 514.)

Statuta Academica

iussu et auctoritate Eminentissimi et Serenissimi Electoris et Archiepiscopi Trevirensis, Principis et Episcopi Augustani Clementis Wenceslai, renovata, recens impressa atque ab omnibus iis observanda, qui studiorum gratia ad Academiam Dilingensem accesserint. MDCCLXXXVII. Dilingae, Typis et sumptibus Bernardi Kaelin, almae episcopalis Universitatis Typographi et Bibliopolae¹.

I.

Principio iubemus, ut qui ad hanc nostram urbem studiorum gratia se contulerint, prius Rectorem Universitatis [et constitutum pro tempore studiorum Directorem]² adeant, quam in scholas ad lectiones ulla audientias ingrediantur.

Rectori autem praecipimus, ut vel per se vel per alium ab ipso constitutum ad se venientes de patria, parentibus et religione, in qua vixerunt, interroget; de libris item et magistris³, quos audiverunt, et locis, in quibus versati sunt; utque eorum, qui idonei visi fuerint, nomina capiat, facta prius professione fidei, exacto ab eis iuramento de praestanda Nobis et Rectori et [aliis Superioribus, nominatim quoque]⁴ Gubernatori nostro, integra obedientia, et de observandis nostris statutis.

II.

Prohibemus, ne quis librum ullum contra fidem et bonos mores legat, apud se retineat aut aliis communicare praesumat.

III.

Praecipimus, ut omnes singulis dominicis et festis diebus sacrum et concionem in Templo academico audiant, prouti etiam volumus, ut singulis diebus ad sacrum audiendum ibidem convenient, non evasuri, qui secus egerint, convenientem animadversionem.

IV.

Nullum in Academia nostra Dilingana tolerari volumus, qui quater saltem singulis annis ad communionem Dominici Corporis post veram peccatorum suorum confessionem non accesserit, die Paschae videlicet, die

¹ Im Ord.-Arch. befindet sich ein handschriftliches Exemplar dieser Statuten, welches einige Abweichungen aufweist. Ich gebe im folgenden die hauptsächlichsten Abweichungen mit der Bezeichnung H. E. an.

² Das in Klammern Stehende fehlt im H. E.

³ H. E.: praeceptoribus.

⁴ Fehlt im H. E.

Pentecostes, die Assumptionis B. V. Mariae, die Natalis Domini. Optamus autem, ut omnes sanctissima haec sacramenta saepius intra annum frequentent.

V.¹

Pudicitiam et sobrietatem inprimis commendatam omnibus volumus. Quare praecipimus, ne quisquam domum inhabitare permittatur, in qua femina sit suspectae pudicitiae, aut domum ingredi, in qua constet feminam esse aliquam, quae male audiat. Pariter prohibetur familiaris conversatio atque omnis deambulatio cum personis alterius sexus, quae merito suspicionem movere vel offenculo esse possunt.

VI.

Computationes, ebrietates, rixae, clamores nocturni, saltus et lusus a politia interdicti severe prohibentur.

VII.

Prohibemus pariter, ne quis ultra tempus a politia praescriptum alibi versetur. Nec aestivo tempore temere quisquam lavandi aut natandi gratia ad Danubium vel aliud flumen se conferat eique se committat, idque sub poena relegationis.

VIII.

Interdicimus quoque universis, ne unquam personati per vicos urbis ambulent.

IX.

Nulla domicilii mutatio prius fiat neque Dilinga quisquam discedat, quam hospiti suo ceterisque creditoribus fecerit satis. Aes alienum sine urgenti necessitate ne contrahatur a quoquam absque eorum, a quibus alitur, consensu.

X.

Cum amodo in qualibet Facultate, theologica nimirum, iuridica et philosophica, Decani cum consuetis in aliis academiis facultatibus et privilegiis sint instituti, quibus cura disciplinae demandata est, hinc in disciplinariis omnes se iisdem sive illi Facultati, ad quam quisque spectat, in prima instantia, in secunda Decanorum concilio et in tertia pleno concilio sese subiectos esse noverint; proreectoratu tamen et gubernatione Academiae in suo vigore persistentibus.

XI.

Theologia dogmatica in posterum ab uno tantum Professore tradatur atque cum reliquis scientiis connexis, uti sacrae Scripturae ac linguarum orientalium et hermeneutices studio, historia ecclesiastica, theologia pastorali nec non praelectionibus antideisticis trium annorum, theologia

¹ Im H. E. ist hier als Nr. V eingeschoben: Alias lectiones quam illas, quae praescriptae sunt, nullus accedet.

vero moralis et ius publicum ecclesiasticum ac privatum ¹ duorum annorum spatio absolvatur.

XII.

Ex hisce facultatibus aequale singulis annis examen auditoribus theologiae subeundum est, ita quidem, ut, qui vel unam ex praedictis scientiis praescripto tempore frequentare omnino neglexerit, publica de absoluto theologiae studio testimonia non sit obtenturus; quemadmodum illi, qui ad licentiatum aut doctoratum gradum ex theologia promoveri cupiunt, ex praescriptis scientiis omnibus aequo horarum spatio sunt examinandi.

XIII.

Qui contra haec statuta vel per excessum vel per defectum peccare praesumpserint, sciant, se pro delicti gravitate proportionatam poenam aut animadversionem, etiam publicis, si ita videbitur, testimoniis inserendam non evasuros.

XIV.

Ceterum ut firma et stabilia isthaec nostra permaneant statuta, illis omnibus et singulis, quibus officium incumbit conservationi disciplinae academicae invigilandi, districte praecipimus, ut de praedictorum statutorum observatione debitam fieri curent inquisitionem; contravenientes admoneant ac reprehendant, poena quoque illis pro ratione et qualitate delicti imposita.

Datum Confluentiae ex Arce nostra Electorali, die vigesima tertia Novembris MDCCLXXXVI. Clemens Wenceslaus.

Nr. 41.

Statuten des Konvikts. 1786. (T. I, S. 515.)

Statuta pro alumnis in Collegio ad S. Hieronymum Dilingae.

A.

Leges generales.

I. Alumni ad unum omnes tertia Novembris in Collegio compareant veste clericali, tota quippe talari induti; afferant secum libros alios praescriptos, sacram Scripturam, concilii Tridentini decreta, catechismum romanum et synodalia, una cum pio libello Thomae a Kempis. Ad ingressum porro exhibeant D. Regenti de vitae suae ratione testimonium clausum a parocho loci, quo maximam feriarum partem transegerunt, conscriptum.

II. Primis ab ingressu in Seminarium diebus alumni triduanam animi recollectionem peragant. Quod vero de exercitiis octiduanis aut iuramenti praestationi aut ordinum susceptioni alias praemitti solitis observatum huc usque est, observetur et in posterum.

¹ H. E. noch: et canonicum.

III. Singuli alumni singulis octiduis et festis praeterea maioribus confitebuntur schedasque dabunt confessionis testes, quas confessarii singulis mensibus D. Regenti tradent.

IV. Omnes et singuli communibus precibus intersint assidue; signo ad studia dato in museis omnes compareant nullisque in posterum sine speciali ratione proprium assignentur cubiculum. Praescripto item tempore cubitum simul concedant omnes.

V. Illud praeprimis D. Regenti iurandum, ut modestiae urbanitatisque regulas erga se invicem aequae ac alios nunquam non observent; eum in finem saepius huiusmodi regulae ad mensam sunt praelegendae.

VI. A mensa communi absque Regentis licentia absit nullus; et nemo alumnorum ad mensam Superiorum admittatur.

VII. Chartarum atque alearum lusus interdictus esto, omni universim alio lusu exulante, nisi quem D. Regens permiserit.

VIII. Omne ientaculum haustumque omnem extra tempus et locum refectionis sumptum prohibitum sciant.

IX. Absque praescitu et licentia D. Regentis nullus e collegio egrediatur redeatque praefixo tempore.

X. Tam in museis tempore studiorum, quam in dormitoriis exactum observetur silentium.

XI. Dum ambulatum exitur, nullus domi manebit, nisi D. Regens cum ipso ex prudenti afferenda ratione dispensaverit.

XII. Ab initio anni scholastici usque ad festum S. Georgii med. 6^{ta}, ab hoc autem festo usque ad finem anni hora 5^{ta} surgant omnes. Verum si quis forte se male habeat, id D. Regenti indicabitur.

B.

Leges peculiare de exercitiis pietatis.

I. Ab initio anni scholastici usque ad festum S. Georgii hora 6^{ta} meditatio usque ad med. 7^{ma}, med. 7^{ma} preces matutinae et missae sacrificium.

II. Quo finito adnotatio fructuum; postea ientaculo se reficiant, qui voluerint, per horae quadrantem. Jentaculum excipit studium privatum sive praeparatio ad praelectiones publicas. A festo S. Georgii usque ad finem anni haec omnia dimidia hora maturius peragantur. Hora alumnis assignata victores quoque theologi meditabuntur et fructus adnotabunt; reliqui — non theologi — illud tempus lectione spirituali bene transigant.

III. Med. 7^{ma} vel 6^{ta}, nempe a festo S. Georgii, missae sacrificium.

IV. Diebus sabbati aut festorum vigiliis omnes et singuli vesperis aut lytaniis in templo academico decantari solitis intersint, exin confiteantur.

V. Diebus dominicis et festis communionem praescriptam peragant, vel med. 7^{ma} in sacello domestico vel sub officio solemniter in templo academico, prout D. Regenti visum fuerit. Ea de causa diebus hisce omnibus ciborium ad aram lateralem deferetur.

VI. Praedictis diebus a prandio hora 1^{ma} aut conventus habebitur Marianus aut studium erit privatum.

VII. Post prandium in sacello domestico recitantur lytaniae lauretanae privatim ab omnibus; post coenam pariter visitatio Sanctissimi eiusdemque adoratio.

VIII. Hora 8^{va} preces nocturnae et examen conscientiae, quibus peractis tractim et alta voce materies meditationis in alteram diem praelegetur.

IX. Quotiescunque alumni ad ecclesiam accedunt, bini et bini cum omni modestia procedant.

C.

De disciplina domestica speciatim.

I. Finita meditatione, peractis precibus matutinis missaeque sacrificio celebrato, praelectiones publicae incipiunt.

II. Hora 11^{ma} prandium, quod lectione spirituali conditur. Diebus Lunae, Mercurii et Veneris a med. 1^{ma} usque ad 1^{am} instructio in cantu Gregoriano.

III. Hora 4^{ta} haustus vespertinus usque ad med. 5^{tam}, diebus vero dominicis et festis ac recreationum haustus indulgetur a med. 4^{ta} usque ad med. 5^{tam} semperque unus saltem repetitorum adsit.

IV. Hora sexta vel, si sit dies ieiunii, med. 7^{ma} coena vel refectio.

V. Postea colloquium et hora 8^{va} preces nocturnae. Hora 9^{na} cubitum conceditur. — Tempus et hora deambulationis in aestate instituendae arbitrio D. Regentis determinanda relinquitur.

D.

Specialia alumnis observanda.

I. Alumni praescriptum ordinem ad amussim observent; proin horas cuius scientiae addiscendae destinatas eidem scientiae eodemque tempore nulli alii impendant.

II. Libros non alios, nisi a Professoribus approbatos, et eo quidem tempore legant, quo lectio eidem scientiae respondet, quae ipsis addiscenda incumbit. Tempore a studiis vacuo libros, quos voluerint, attamen semper a Professoribus approbatos, legere ipsis permissum esto.

III. Si qua in re, v. g. in victu, graventur, id D. Regenti, servata debita reverentia, indicandum.

IV. Quavis feria IV^{ta} et VI^{ta} singulisque quadragesimae diebus alumni sub coenam sacrum sermonem habeant, cuius thema a D. Regente praescribendum.

V. Cum alumni tertio primum cursus theologici anno sub pascha ad ordinem subdiaconatus admittantur, inde etiam primum ad initium tertii anni in recitando breviario a D. Regente instituantur, id quod obtento subdiaconatu in festis maioribus iuncta voce recitare teneantur.

VI. Officium parvum de B. V. et officium defunctorum more alias in alumnatu iam consueto recitentur.

Nr. 42.

Instruktion

für einen zeitlichen Präfecten im Gymnasio zu Dillingen. 1790.
(T. I, S. 513. 525².)

(Ord.-Arch.)

I.

Der Präfect soll in der Regel bei diesem Amte ständig bleiben, ohne jährlich zu alternieren, und soll wie ehemals die Praefecti Gymnasiorum für die allgemeine Ordnung und für die Disziplin sorgen, alles, was nach den Jahreszeiten, Festen und bei anderen Anlässen, in Ansehung der Zeit und Beschaffenheit des Gottesdienstes, der Schul- und Vakanztage u. s. w. zu beobachten ist, in den Schulen ansagen oder öffentlich in dem Gymnasium anschlagen lassen, und ein Diarium darüber führen, damit man von Jahr zu Jahr weiß, wie man es zu halten habe, und sich bei seltener vorkommenden Fällen geschwinder helfen könne.

II.

Auf Unordnungen und Excesse, die allgemeiner werden, und ihre Veranlassungen soll der Präfect seine Aufmerksamkeit richten, sich über die beste Art, ihnen abzuhelfen, mit den übrigen Professoren besprechen und nach Gestalt der Sachen allgemeine Verbote promulgieren oder die vorhandenen neuerdings einschärfen.

III.

Die Verbrechen und Strafen der Schüler betreffend soll der Präfect dem eigenen Professor weder in Ansehung der Untersuchung noch der Strafe jemals vorgreifen, wenn es dieser nicht selbst für dienlich hält, daß etwas wegen besonderer Umstände durch ihn untersucht und ausgemacht werde. Fällt etwas Besonderes vor, so soll er im Namen der Professoren höheren Orts Anzeige machen oder Verhaltungsbefehle erholen.

IV.

Den Substituten soll der Präfect aufstellen, darauf dringen, daß er seine Schuldigkeit thue, und die Heizung der Schulen, Schließung des Schulhauses und die Verwahrung und Unterhaltung der Sachen, die dahin gehören u. s. w., besorgen lassen.

V.

Die Final-Kompositionen der Schüler pro praemio soll der Präfect nach gemachten Censuren der Professoren zu Handen nehmen, wenn es nötig, neuerdings durchsehen oder weiters abgeben und sofort mehreres thun, was von jeher auf allen Gymnasien dem Präfecten zugestanden, doch mit steter Rücksicht auf die besondere Lage in Dillingen, auf die Übereinstimmung der Professoren und vorzüglich auf den gnädigst anbefohlenen Schulplan.

VI.

Soll er auch das Sigillum Gymnasii bewahren und die Attestata und Testimonia der Schüler siegeln.

Signatum Koblenz, den 11. September 1790. Klemens Wenceslaus.

Nr. 43.

Dekret über die theologische Lehrmethode. 1795. (T. I, S. 561 f.)

Nos Clemens Wenceslaus Dei gratia

Archiepiscopus Trevirensis, Sacri Romani Imperii per Galliam et Regnum Arelatense Archicancellarius et Princeps Elector, Episcopus Augustanus, Praepositus et Dominus Elvacensis etc. Suffragia Nobis exposcentibus de restituendo Theologiae quadriennio per Professores Dilinganos et Augustanos oblata non sine magno animi Nostri solatio vidimus, communem optimorum virorum zelum inde colligentes, quo in bonum avitae religionis disciplinam hanc magis magisque coli ac promoveri modis omnibus cupiunt. Dolendum sane, quod exequendis datis consiliis in praesens insuperabilia adversentur obstacula, quorum consideratione id, quod ipsi ardentem optamus, aliquo nihilominus tempore consultius differri debere iudicavimus, ne, obtinente in vicinis Academiis theologico triennio, res communis utriusque studii, Dilingani aequae ac Augustani, quadriennii in scholas nostras revocatione periculo committatur.

Quod autem Nos aequae, quin magis anxios habet et sollicitos, methodus est, qua theologia in bene multis locis adhuc ita docetur, ut videri possit, plus scholae quam Ecclesiae tribui et ferventius aliquando opiniones quam dogmata auditorum animis ingeri velle a Professoribus; nedum enim domesticas veritates longis et inutilibus implicant scholae praeiudiciis, sed ex peregrinis insuper disciplinis in qualibet fere Theologiae parte alienas advocant discutiendas quaestiones, quasi propria, quam tradunt, scientia non haberet abundantissime, quo suos instituere discipulos oporteret. Auctorem, quem praelegunt, pro eo quod illum hinc inde deficientem — quis enim librum omnibus numeris absolutum inveniet? — modeste castigare, nunc fusius excurrentem contrahere, nunc aliqua iciune nimis tractantem locupletare, non satis cohaerentem coordinare, explicare et illustrare notis subsidiariis deberent: vel serviliter nimis sequuntur, recitantes eundem magis quam declarantes, vel hostiliter impugnant animo, affectibus uti praeiudiciis pleno, semetipsos ostentui habentes et relicto discipulorum bono, quibus eundem facilem, amoenum utilemque reddere possunt, molestum illis et exosum faciunt, ingenia fatigantes, animis taedium causantes, plane non exiguo rei theologicae utinam non simul ipsius religionis damno.

Volumus itaque et in virtute sanctae obedientiae praecipimus, ut nostri Professores similes abusos et corruptelas quam sollertissime caveant, limites disciplinae, quam tradunt, in parte theoretica non minus quam practica exacte observent, scientes, quod non alter alterius, sed singuli proprium habeant officium, in quo adimplendo versari debent. Communicent recto ordine, apta materiarum partitione, patefacto earum ad invicem nexu, methodo facili et plana mediocribus saltem ingeniis non impervia, Dei et Christi sui, veritatum nempe revelatarum claram, perspicuam, sed et practicam vivamque cognitionem, abdicatis quibuscunque alienis ex iure

canonico ceu aliunde petitis controversiis, rescissis etiam, quantum fieri potest — neque enim nunquam his uti licet, scholasticis quaestionibus, ita ut spes bona sit, viros ex Theologiae palaestra prodeuntes tales evasuros esse religionis doctores, qui non solum huius scientiam, sed existimationem pariter et amorem cordi fidelium ingenerare, veritates fidei non sicca tantum oratione proponere, sed succum earundem exprimere et populo in sacro verbi ministerio instillare, quin etiam eos, qui contradicunt, arguere, dogmata Ecclesiae vindicare et fidei depositum custodire possint, manifesto exin divinae providentiae relucente beneficio, quae pro scholarum in Ecclesia successione semper vigilavit, non utique ut auditores subtiliter ad ostentationem disputare, sed utiliter ad religionis profectum, Ecclesiae honorem et fidelium aedificationem disserere doceantur; quo quid magis hoc praesertim calamitoso tempore necessarium sit, nemo non perspexerit, ubi hostes revelationis tantum furore crescunt, quantum numero augentur, praetensa sentiendi agendive effreni libertate omne sacrum sanctumque susque deque vertentes.

Quapropter etiam synodalibus examinatorebus nostris districte mandavimus, ut ordinandos ex omnibus quidem sacris disciplinis, peculiariter vero ex Theologia, maxime dogmatica examine ad has fere regulas exacto probent atque finem primum una cum Professoribus semper prae oculis habentes explorent, quibus principiis, quo ordine, qua facilitate et eruditione veritates religionis proponere, declarare, stabilire et defendere edocti fuerint. Sic porro speramus, id tandem Nos impetraturos, quod Theologia omni retro tempore Ecclesiae praestitit, quod Summi Pontifices pro sua in Dioecesim Augustanam totamque Germaniam superiorem singulari ac vere regia munificentia alumnatus Dilingani fundacione ac ad haec usque tempora conservacione intenderunt, quod Otho Cardinalis in erectione Universitatis nostrae saluberrima Theologiae fundacione applaudente Julio III. et Imperatoribus Carolo V., Ferdinandis I. et III. veteris ac catholicae religionis instaurandae et conservandae studio ac iusto zelo intendit, et Nos ipsi Praedecessorum nostrorum vestigiis insistentes nullis parcentes sumptibus propositum habemus, orthodoxae fidei conservacionem, incrementum et exaltationem ad opus ministerii in aedificationem corporis Christi.

Datum Augustae Vindelicorum ex Residentia Episcopali die XVI^{ta} Novembris 1795.

Clemens Wenceslaus, Archiepiscopus et Elector.